

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

EDEBİYAT DERGİCİLİĞİNDE DİN VE TOPLUM: MAVERA
DERGİSİ ÖRNEĞİ

YUSUF EMRE BALTACI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

PROF. DR. İBRAHİM YENEN

AĞUSTOS - 2023
KASTAMONU

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Yusuf Emre BALTACI

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****EDEBİYAT DERGİCİLİĞİNDE DİN VE TOPLUM: MAVERA DERGİSİ
ÖRNEĞİ****YUSUF EMRE BALTACI****KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ****FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI****DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI****DANIŞMAN: PROF. DR. İBRAHİM YENEN**

Bu çalışmada genel itibariyle, “Mavera Dergisi”nde dini ve toplumsal ögeler nasıl işlenmiştir? İşlenen dini ögeler hangi bakış açısıyla değerlendirilmiştir? Sosyal değişim, modernleşme kavramları nasıl ele alınmıştır?” Sorularına nitel araştırma yöntemi ve söylem analizi tekniği kullanılarak yanıt aranmıştır. Dönem itibariyle Türkiye’de toplumsal değişimin hızlandığı bir süreçte yayın yapan Mavera Dergisi, kendisini “muhafazakar fikir ve edebiyat dergisi” olarak tanımlamıştır. 1970’li yılların sonu, 1980’ler ve 1990 yılı boyunca yayın hayatını sürdüren dergi, çeşitli dini ve toplumsal konuları kendi gündemi yapmış ve okuyucularına sunmuştur. Çalışmaya girizgah mahiyetinde Mavera Dergisi hakkında bilgilendirmelerle başlanmıştır. Akabinde Mavera Dergisi’nde din olgusu işlenmiştir. Ardından Mavera Dergisi’nin temel yaklaşımlarını oluşturan dört temeli izah edilmiştir. Son olarak Mavera Dergisi’nde sosyal değişim ve modernleşme işlenmiş ve çalışma genel sonuca bağlanmıştır. Ulaşılan sonuç itibariyle Mavera Dergisi, dini işlevsel perspektiften bakarak değerlendirmiş ve toplum ve birey için iyi yönlerini ortaya çıkarmıştır. Derginin bu işlevselci yaklaşımlarının ardında ümmetçilik ve tasavvuf yer almaktadır. Toplumsal anlamda gerek sosyal değişmeyi gerek ise modernleşmeyi gündemine almışlar ve batı kaynaklı değişimi reddetmişlerdir. Değişimin veya modernleşmenin karşıtı olmadıklarını ifade etmişler ve değişimin, modernleşmenin ancak İslam ve İslam medeniyeti ile mümkün olabileceğini savunmuşlardır.

ANAHTAR KELİMELER: Mavera Dergisi, Din anlayışı, Toplum, Sosyal değişim, Modernleşme, Tasavvuf, Ümmetçilik

Ağustos 2023, 103 Sayfa

ABSTRACT**M.SC THESIS****RELIGION AND SOCIETY IN LITERARY JOURNALISM: THE CASE OF
MAVERA MAGAZINE****YUSUF EMRE BALTACI****KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE
DEPARTMENT OF PHILOSOPHY AND RELIGIOUS STUDIES
SOCIOLOGY OF RELIGION
SUPERVISOR: ASSOC. PROF. İBRAHİM YENEN**

In this study, in general, “how were religious and social elements handled in Maveria Magazine? From which point of view are the religious elements processed? How were the concepts of social change and modernization handled?” The answers to the questions were sought by using qualitative research method and discourse analysis technique. Publishing in a period of accelerated social change in Turkey as of the period, Maveria Magazine defined itself as a "conservative journal of ideas and literature". Continuing its publication life throughout the late 1970s, 1980s and 1990s, the journal made various religious and social issues its own agenda and presented it to its readers. The study started with information about Maveria Magazine as an introduction. Subsequently, the phenomenon of religion was covered in Maveria Magazine. Then, the four foundations that make up the main approaches of Maveria Magazine are explained. Finally, social change and modernization were discussed in Maveria Magazine and the study was concluded in general. As a result, Maveria Magazine evaluated religion from a functional perspective and revealed its good aspects for the society and the individual. Behind these functionalist approaches of the journal are panislamism and islamic mysticism. In the social sense, they put both social change and modernization on their agenda and rejected the change originating from the west. They stated that they are not the opposite of alteration or modernization and argued that alteration and modernization can only be possible with Islam and Islamic civilization.

KEYWORDS:Journal of Maveria, Understanding of religion, Society, Social change, Modernization, Sufism, Ummahism

August 2023, 103 Page

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamı yaparken gerek araştırma safhasında gerekse bilimsel temeller üzerinde şekillenmesinde benden desteğini esirgemeyen,engin bilgi, birikim ve müktesebatıyla her konuda yardımcı olan, tecrübelerinden istifade ettiğim danışman hocam sayın Prof. Dr. İbrahim YENEN'e teşekkürü bir borç bilirim. Hayatımın her noktasında maddi-manevi yanımda olan, dualarını esirgemeyen kıymetli anneme ve babama, bana her konuda yardımcı olan şefkatli ağabeylerime teşekkür ederim.

YUSUF EMRE BALTACI

Kastamonu, 2023

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
TEZ ONAYI	ii
TAAHHÜTNAME	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
GÖRSELLER DİZİNİ.....	ix
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Araştırmanın Problemi	2
1.2 Araştırmanın Amacı	3
1.3 Araştırmanın Önemi	4
1.4 Araştırmanın Yöntemi ve Tekniği.....	4
1.5 Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	7
2. MAVERA DERGİSİ VE YAYIN KURULU HAKKINDA.....	8
2.1 Maveria Dergisi Sistematiği	8
2.2 Maveria Dergisi Yayın Kurulu	9
2.2.1 Rasim Özdenören.....	9
2.2.2 Cahit Zarifoğlu.....	10
2.2.3 Adil Erdem Bayazıt	11
2.2.4 Ersin Gürdoğan	12
2.2.5 Alaeddin Özdenören	13
2.2.6 Osman Sarı.....	13
2.2.7 A. Ekmel Akkor	14
2.2.8 İsmail Kılhoğlu	14
2.2.9 Mehmet Akif İnan.....	15
2.2.10 Ahmet Yürekli	16
3. MAVERA DERGİSİ'NDE DİN	17
3.1 Din	17
3.1.1 Tanım	17
3.1.2 Semavi Dinler	19
3.1.3 Diğer Dinler	20
3.1.3.1 Asya dinleri	20
3.1.3.2 İran dinleri.....	22
3.1.3.3 Yeni dini hareketler.....	23
3.2 İbadet Esasları	24
3.2.1 Kelime-i Şahadet.....	24
3.2.2 Namaz	25
3.2.3 Hac	27
3.2.4 Oruç	28
3.2.5 Zekat	29
3.3 İnanç Esasları	31
3.3.1 Allah'a İman	31
3.3.2 Peygamberlere İman	35
3.3.3 Kitaplara İman	42

3.3.4	Ahirete İman	43
3.3.5	Meleklerle İman	45
3.3.6	Kaza ve Kadere İman.....	47
4.	MAVERA DERGİSİNİN TEMEL YAKLAŞIMLARI	50
4.1	Ümmetçilik.....	50
4.2	Tasavvuf	56
4.3	İslami Edebiyat.....	59
4.4	Zihniyet	61
5.	MAVERA DERGİSİNDE TOPLUM VE SOSYAL DEĞİŞİM.....	71
5.1	Sosyal Değişme	72
5.2	Modernleşme	76
5.3	Siyaset	81
6.	SONUÇ	86
	KAYNAKLAR	91

GÖRSELLER DİZİNİ**Sayfa**

Şekil 4.1 Mücahitler yürüyüş yolunda (Cilt 6-Sayı 62, 1982)	54
Şekil 4.2 Erdem Bayazıt ve bölge komutanı (Cilt 6- Sayı 62, 1982).....	54
Şekil 4.3 Afganistan özel sayısı (Cilt 6- Sayı 62, 1982)	55
Şekil 4.4 Hıyanetin vesikası https://www.nfk.com.tr/mektup-telgraf-not/mektup-5	66
Şekil 4.5 Taziye mesajı (Cilt 12- Sayı 138, 1988)	68

1. GİRİŞ

Dergicilik faaliyetleri, faaliyetin yapıldığı ülke içerisindeki olaylar bağlamında gerek okuyucuya gerekse araştırmacıya birçok unsur sunmaktadır. Dergiler, toplumların yaşam tarzlarını, siyasi koşullarını ve gelişim evrelerini anlamak için gazeteler kadar önemli olan yayın organlarıdır. Bu sebeple dergi yayıncılığının tarihi de incelenmelidir (Gönenç, 2007, s. 64). Bilindiği üzere dergicilik faaliyetleri Batı’da 17. Yüzyılda ortaya çıkmışken, Osmanlı devleti iki yüzyıl gecikmeli olarak buna ayak uydurabilmiştir. Bunun arkasındaki en temel faktör ise matbaanın Osmanlı devletine geç gelmiş olmasıdır. Türkiye tarihinde Kurtuluş Savaşı yıllarında oldukça aktif kullanılan dergilerin/gazetelerin kullanımı zamanla azalmıştır. Dergilerin okunmasının ve basılmasının azalmasındaki sebep, ilk yıllarda toplumun gündeminin edebiyat, sanat veya bilim olmamasından kaynaklanmaktadır. Yeni kurulan bir ülkede, halkın gündeminin bunlar olmaması da doğaldır. Fakat 1960’lı yılların sonuna ve 1970’li yıllara gelindiğinde dergicilik faaliyetlerinin yavaşlama gerekçesi değişmiş, toplum gündeminden ziyade gelişen teknoloji olmuştur (İlarslan, 2014, s. 482).

Televizyonun gelişimi ile gerek gazete gerekse dergilerin okunması azalmıştır. Türkiye’de muhafazakar düşünce, Tanzimat dönemi ile birlikte batılılaşmaya karşı bir tepki olarak ortaya çıkmış ve Osmanlı İmparatorluğu’na bir çözüm olarak sunulmuş, doğu kökenli ve İslami değerleri öne çıkaran (örneğin Ahmet Cevdet Paşa, Said Halim Paşa gibi isimler), şekillendirmiştir (Akpolat, 2014). Tanzimat’la beraber gelişen muhafazakâr düşüncenin Türkiye Cumhuriyeti’nde dergilere yansıması, 1921-1923 yılları arasında İstanbul’da on beş günde bir yayımlanan Dergah dergisi etrafında toplananlar, erken cumhuriyet dönemi Türk muhafazakarlarını oluşturmuştur. Toplamda kırk iki sayı çıkan bu dergi, onların bir araya gelmesini sağlamıştır (Lostar, 2019, s. 311). Ahmet Hâşim, Abdülhak Şinasi, Mustafa Şekip, Yahya Kemal, Yakup Kadri ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu gibi isimler bir araya gelerek muhafazakar düşüncenin devamlılığını sağlamışlardır. Yaklaşık üç ay gibi bir süre yayın hayatına devam eden Dergâh dergisinin ardından, muhafazakâr düşünce bir süre durulmuştur. 1940’lı yıllara gelindiğinde, Necip Fazıl vasıtasıyla Büyük Doğu dergisi ile muhafazakâr düşünce yeniden hareket kazanmıştır. Bu dergi ile Necip Fazıl büyük

kitlelere seslenmiş ve edebiyata hevesli birçok kişiyi derginin çatısı altına toplamıştır. Büyük Doğu dergisi, kendi içerisinde Sezai Karakoç vesilesi ile Diriliş dergisini, Nuri Pakdil vesilesi ile Edebiyat Dergisi'ni, çıkmıştır. “Her iki derginin de (Büyük Doğu ve Diriliş) sıklıkla yayına ara vermesi, onları, ağabey olarak nitelendirdikleri Nuri Pakdil ile birlikte Edebiyat Dergisi'ni çıkarmaya sevk etmiştir. Amatör bir ruhla yayın hayatına başlayan bu dergi, tıpkı Büyük Doğu ve Diriliş gibi istikrarlı bir yayın çizgisi izleyememiştir” (Sürgit, 2014b, s. 154). Yine önce Büyük Doğu, akabinde Edebiyat Dergisi ve Diriliş dergisi içerisinde yetişen isimlerden bazıları olan Erdem Bayazıt, Cahit Zarifoğlu, Rasim Özdenören, Alaeddin Özdenören, Akif İnan gibi isimler 1976 yılında, Ankara’da Maveria Dergisini kurmuşlardır.

“Büyük Doğu ve Diriliş bir bakıma “ekol” durumundadır. Erdem Bayazıt Edebiyat’ı ve Maveria’yı, daha sonra çıkan birçok dergiyi onların açtığı sahada kurulan binalara benzetir. Kendi çıkardıkları Maveria’nın özelliğini ise, bu işe “anonim bir hüviyet kazandırmak, işletme bazında profesyonellik kazandırmak” olarak değerlendirir” (Yorulmaz, 2015, s. 208)

Muhafazakar düşünce, Maveria dergisi ile birlikte on dört sene devamlılığını sürdürmüştür.

1.1 Araştırmanın Problemi

Tüm sosyal bilimler, “toplum” adını verdiğimiz olguyu çeşitli görüş açılarıyla değerlendirirler. Sosyal bilimler, “sosyal gerçeklik” adını verdiğimiz alanı incelemekte ve bu alanda çalışmalar yapmaktadır. Ancak bu alana yönelik ilgi odakları farklılık göstermektedir. Din sosyolojisi, din ile toplum arasındaki ilişkilerden kaynaklanan sosyal gerçekliği inceleyen bilim dalıdır. (Arslantürk, 2014). On dört sene yayın hayatını sürdüren Maveria dergisinde işlenen konular Din Sosyolojisi bilim dalını yakından ilgilendirmektedir. Çünkü dergi, toplumun içinde olmuş ve toplumla beraber gündemini oluşturmuştur. Derginin Muhafazakar oluşu, dini konularda muhteva oluşturmaya vesile olurken, toplumla birlikte olarak toplumun problemlerini gündeme getirmesi, sosyoloji açısından incelenmesine vesile olmuştur. “Din sosyolojisinin konusunu kısaca, toplumun ortaklaşa dini hayatının, din ve toplum münasebetleri ve bu münasebetlerden doğan etki ve tepkilerin ve dini grupların incelenmesi şeklinde tarif etmek mümkündür” (Günay, 2002, s. 50).

Yayınlandığı tarih itibariyle Türkiye Cumhuriyeti'nin, hızlı bir geçiş, değişim ve gelişim sürecinde olduğu göz önüne alındığında, Maveria dergisinde yayınlanan yazıların içerikleri de bu geçiş dönemine ayna tutmaktadır. Keza muhafazakâr bir dergi olması da içerisinde dini olguları barındırmasını sağlamıştır. Türkiye’de yaşanan hızlı değişim sürecini (1970’ler, 1980’ler) Maveria dergisi gündemine almıştır fakat literatür tarandığında derginin bu bağlamda incelenmediği tespit edilmiştir. Bu ihtiyaca binaen, yapılan araştırmanın iki temel problemi vardır: Kendisini “muhafazakar fikir ve edebiyat dergisi” olarak tanımlayan Maveria dergisinde din olgusu nasıl işlenmiştir ve dini unsurlar nelerdir? Toplum ve değişimi sıklıkla gündemlerine aldığı iddia eden Maveria dergisinde toplum, toplumsal değişim nasıl işlenmiştir?

1.2 Araştırmanın Amacı

1976-1990 yılları arasında yayınlanan ve usta bir yazar kadrosuna sahip olan Maveria dergisi üzerine yapılan bu araştırmanın amacı, Maveria dergisinde dinî öğeleri, toplumsal öğeleri ve toplumsal değişimi nasıl yansıttıklarını incelemek ve yayınlandığı dönemin sosyal, siyasal ve kültürel hayatına bir bakış sağlamaktır. Dini öğelerden maksat; Allah, peygamber, ahiret, melek, kaza-kader inancı gibi inanca dair konuların yanında; Namaz, oruç, hac ve zekat gibi ibadete dayalı konuların da ele alınmasıdır. Maveria dergisinin seçilme amacı, yayınlandığı dönemin gerek ülke içi gerek ülke dışı sorunlarına mercek oluşu gerekse muhafazakar dergiciliğin devamı olup, onların tabiri ile “İslamî Edebiyat” anlayışını sürdürmeleridir. Derginin yedinci cilt seksen dördüncü sayısında bu durumu, ilk sayıdan itibaren belirledikleri prensiplere sadık kalarak, bir takım biçimsel değişiklikler hariç yayın hayatını sürdürdüklerini, temel hedeflerinin edebiyat olduğunu ve bu hedefe uygun nitelikli içerikleri ürettiklerini belirten Maveria dergisi, edebiyatla ilgili her türlü kültürel, sosyal ve siyasi etkinliği dışarıda görmeden bilakis onları edebiyat dairesi içinde kabullenerek ilişki geliştirmeye çalıştıklarını ve bunu da genel yayın politikası olarak uygulayacaklarını ifade etmiştir (Maveria, 1983f).

Maveria Dergisi’nin, diğer dergilere göre yayın hayatının uzun sürmüş olması, onu diğer muhafazakar dergilerden ayıran en önemli noktalardan biridir (A. Yürekli, 1989b). Kendilerinin de ifade ettiği gibi uzun yayın hayatı noktasında “İslamî Edebiyat”, “Tevhidî Duyarlılık” gibi kavramları ön plana çıkaran Maveria Dergisi, 1970’lerin

sonu, 1980'ler ve 1990 yılı Türkiye'sinin muhafazakar kesimini yansıtmaktadır (Mavera, 1988a).

1.3 Araştırmanın Önemi

Sosyal bilimler olaylara dayanarak kendisine faaliyet alanı sağlamaktadır. Bu durumda metodların temel unsurunu oluşturan şey, olayların araştırılması ve gözlemlenmesidir. Sosyal bilimlerde olayların araştırılması, diğer bilim alanlarına kıyasla daha büyük öneme sahiptir. Çünkü bu disiplin hala gelişme aşamasındadır. Henüz dokunulmamış belgeler vardır ve bu belgeler sosyolog için değerli kaynaklardır (Arslantürk, 1995). Yapılan incelemeler sonucunda, ilgili literatür tarandığında, Maveria dergisine dair Din Sosyolojisi bilim dalında herhangi bir çalışma bulunmadığı tespit edilmiştir. YÖK Ulusal Tez Merkezinde, Maveria Dergisi'ne dair toplam dört adet yüksek lisans tezi, bir adet doktora tezi bulunmaktadır. Yüksek lisans tezlerinden biri Türk İslam Edebiyatı bilim dalına, üçü ise Türk Dili ve Edebiyatı bilim dalına aittir. Mezkûr bu dört çalışmadan üçü (Erdem, 2020) (Zeybek, 2008) (Bilgili, 2018), Maveria dergisini dini edebiyat bağlamında incelemiş olup, diğer çalışma ise (Saygılı, 2019) fihrist niteliğinde bir çalışma yapmıştır. Doktora tezi ise Türk Dili ve Edebiyatı bilim dalında yapılmış olup, Maveria topluluğu çerçevesinde (Sürgit, 2014a) dergiyi incelemiştir. Bu noktada yapılan bu çalışma, Maveria dergisini din sosyolojisi bağlamında değerlendirerek diğerler çalışmalardan farklılaşmaktadır. Din sosyolojisi alanı içinde Maveria Dergisi için kaynaklık ifade eden bu çalışma, özellikle Türk toplumunun ve derginin yayımlandığı dönemin değişim sürecinde Müslüman “alim” değil de Müslüman “aydın”ın fikirlerini anlama ve analiz etme anlamında kıymetli bir bakış açısı kazandırmaktadır. Maveria Dergisi'nin dini ve toplumsal konuları nasıl ele aldığı ortaya konulmuştur. Çalışma süreci boyunca derginin sayıları incelendiğinde, Maveria Dergisinin toplumsal konuları sıklıkla gündeme aldığı görüldüğünden, derginin incelenmesinin alan için kıymetli olacağı kanaatine varılmıştır.

1.4 Araştırmanın Yöntemi ve Tekniği

Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri nicel ve nitel yaklaşımlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Yapılan bu araştırmada ise nitel araştırma yöntemi, teknik olarak ise

söylem analizi kullanılmıştır. Söylem analizi, “söylem üzerine düşünmek (teorik ve meta-teorik ögeler) ve söylemi datalaştırma yolu” (Çelik & Ekşi, 2013, s. 104) olarak tanımlanabilir. Son yıllarda özellikle sosyal psikoloji alanındaki gelişmeler doğrultusunda, nitel araştırmalarda öne çıkan bir yöntem olan söylem analizi, anlamın çeşitliliğine odaklanan bir çaba olarak değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım dilin sosyal eylem yönünü vurgulamak amacıyla dil felsefesinde bulunan konuşma-eylem teorisini ve bireylerin günlük olaylarda nasıl bir dil kullandıklarını, kendi algı dünyalarını nasıl oluşturduklarını inceleyen etnometodolojiyi bir araya getirir. Bu bağlamda, söylem analizi, anlamın farklılıklarını ve değişkenliklerini keşfeden bir ileri düzey hermeneutik ve sosyal göstergebilim yaklaşımı olarak düşünülebilir (Elliot, 1996). Söylem analizi farklı disiplinlerden beslenerek gelişen bir analiz tekniğidir. En yalın ifade ile söylem analizi, dilin incelenmesidir. Bu incelemede basit bir inceleme maksat değildir. Asıl maksat ifadenin özünde yer alan manayı ve semantik sınırlarını ilerisini hedefleyen bir inceleme yapmaktır. Genel olarak söylem analizi iki boyutta değerlendirilmektedir. Bunlar, lengüistik çözümleme ile söylem yapısının araştırılması ve söylemin siyasal, sosyal, kültürel süreçler ile ilişkilendirilerek sonuçlandırılmasıdır (Çelik & Ekşi, 2013). Özet itibarıyla söylem analizi, çok boyutları olan, işlevsel ve eleştirel bir analiz modelidir (Sözen, 1999).

Söylem analizinde, mesajın ne anlatmak istediği net olarak vurgulanması için anlambilimsel, sözdizinsel ve göstergebilimsel yazı, söz ve görsel üzerinden anlam çözülmesi yapılmaktadır. Bu çalışmada anlambilimsel (semantik) söylem analizi kullanılmıştır. Anlambilimsellik yaklaşımı, kelimeleri ve cümleleri dilbilgisel anlamlarıyla ilişkilendirerek açıklama yöntemini içerir. Anlambilim, metin veya söylem içinde ve dışında bulunan tüm anlam ilişkilerini inceleyen bir disiplindir. Sözdizinsel (sentaks) söylem analizi sözcüğün, cümledeki konumuna göre anlamının farklılık göstereceğini ön gördüğünden, sözcüğün cümle içerisindeki yerine göre anlamlandırmayı hedeflemektedir. Göstergebilimsel (semyoloji) yaklaşım ise söylemin analizinde simge ve imgelerden yararlanmayı hedeflemektedir (Çelik & Ekşi, 2013). Dijk (1997)’e göre söylem analizinin çeşitli ilkeleri vardır (Barker & Galasinski, 2001). Bunlar:

- I. Söylem analizi yazılı ya da sözlü materyal üzerinde kullanılmaktadır.

- II. Söylem, içerisinde bulunduğu metnin özel ya da genel bağlamında değerlendirilmektedir.
- III. Söylem, içerisinde bulunduğu sosyo-kültürel bağlamdan koparılmadan, o bağlamın tabii üyesi olarak değerlendirilmektedir.
- IV. Söylem birimleri peş peşe gelen birimlerle bağlı olarak açıklanmaktadır.
- V. Söylem analizi, söylemin seviyesi ve durumuyla ilgilendiği gibi bunlar arasındaki ilişkilerle de ilgilenmektedir.
- VI. Söylem analizinde iki temel soru kullanılmaktadır. Bunlar; “bu ne anlama geliyor” ve “burada asıl kastedilen nedir” sorularıdır.
- VII. Söylem analizi hem gramer kuralları hem de metnin altındaki mana üzerinde yoğunlaşmayı hedefler (Çelik & Ekşi, 2013).

Söylem analizi içeren bir çalışma yapılırken gerek çalışmanın başlangıcından gerek süreç esnasında araştırmanın konu alanı, hakkındalığı, elde edilen veriler, bu verilen nasıl seçildiği ve bir araya getirilişi, organize edilip analiz edilişi gibi çeşitli sorular sorulmaktadır (Sözen, 1999). Bu bağlamda, söylem analizi kullanarak yapılan bu çalışmanın konusu *Mavera Dergisi*’nde dinin ve toplumsal öğelerin nasıl işlendiğidir. Söylem analizi esnasında araştırmacının temel amacı, araştırma yaptığı dilin gramer kurallarından ziyade söylemdeki düzeni (patern) bulmaktır (Sözen, 1999). “Söylem analizi, metni bir söylem olarak değerlendirdiği için söylemdeki düzenlilikleri araştırır; bu açıdan veriler kategoriler değil, araştırmacının açıklamalarıdır” (Türkdoğan & Gökçe, 2018, s. 277). Çalışma esnasında dini öğeler incelenirken, ibadet ve inanç esasları olarak iki ana başlık altında toplanmıştır. Bu başlıklar, *Mavera Dergisi*’nin namaz, oruç gibi ibadetleri ve Allah’a iman, peygamberlere iman gibi konuları nasıl ele aldığı hakkındadır. Keza toplumsal öğeler incelenirken de sosyal değişim, modernleşme ve siyaset olarak üç ana başlıkta toplanmış ve *Mavera Dergisi*’nin bu üç konu hakkındaki görüşleri derlenmiş ve yorumlanmıştır. Aynı şekilde, derginin zikredilen bu iki konuda yaptığı yayınların içeriği göz önüne alındığında, derginin temel yaklaşımları tespit edilmiş ve ümmetçilik, tasavvuf, İslami

edebiyat ve zihniyet başlıklarında toplanmış ve yorumlanmıştır. İlgili veriler seçilirken, altında toplandığı başlığın konusuyla ilintili olup olmadığı göz önünde alınarak seçilmiştir. Başlıklar ise tüm dergi baştan sona taranırken elde edilen okumalar esnasında oluşturulmuş ve okuma neticesinde gerekli görülen yerler revize edilmiştir.

1.5 Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Mavera dergisi 1976-1990 yılları arasında yayınlamış ve toplamda 164 sayı yapmıştır. Her sayı 50-80 sayfa aralığında olduğundan, incelenecek dokümanın sayfa sayısını vermek zorlaşmaktadır. Ortalama 60 sayfa denilebilecek bir durumda 9840 sayfa doküman analiz edilmiştir. Derginin sayıları cilt 1-sayı 1'den sırayla taranmaya başlanmış ve cilt 14-sayı 164'te tarama son bulmuştur. Dolayısıyla araştırmanın kapsamı, yayınlanmış olan bütün Maveria dergileridir. Yayımlanan 164 sayıya matbu halde satın alarak ulaşmak çok maliyetli ve zaman alıcı olmasından dolayı <https://katalog.idp.org.tr/dergiler>¹ sitesinden ulaşılmıştır. Burada ulaşılamayan iki sayı olmuştur. Bunlar 163 ve 164. Sayılardır. Son iki sayı İDP'nin elinde olmadığından dolayı, siteye de yüklenmemiştir. İstanbul içerisinde yapılan kitapçı/sahaf araştırmasında bu iki sayıya ulaşamamıştır.

Mavera dergisi hakkında din sosyolojisi alanında herhangi bir çalışmanın yapılmamış olması, her ne kadar bu çalışmayı özgün kılsa da kaynaklık açısından sınırlandırmaktadır. Keza analiz edilecek doküman sayısının fazlalığı, çalışmayı yaparken zaman problemi doğurmuş ve fazla detaya inilmesini engellemiştir.

¹ İslamcı Dergiler Projesi (İDP) içerisinde 1908-2010 yıllarında yayınlanmış olan tüm İslamcı dergileri ihtiva etmektedir. İDP, İlmi Etüdler Derneği (İLEM) çatısı altında 2013 kurulmuş bir organizasyondur.

2. MAVERA DERGİSİ VE YAYIN KURULU HAKKINDA

Mavera Dergisi'nin yayın kurulunu, kuruldaki kişilerin görüşlerini, ideolojilerini bilmeden dergi hakkında yargıya varmak, noksan bir yargı oluşturacağından, bu başlık altında yayın kurulundaki kişilerin kısaca hayatı, edebi kişiliği ve görüşlerine yer verilmiştir. Derginin içerik sistemi hakkında da bilgi vermek, dergi yapısını kavramayı kolaylaştıracığından, içerik sistemi hakkında bilgi vermek gerekli görülmüştür.

2.1 Maveria Dergisi Sistematiği

Dergi ilk beş yıl boyunca yayınlanan sayıların başlarına şiirleri yerleştirmiştir. Ardından sırasıyla hikayeler, denemeler, incelemeler ve varsa en son eleştiri yazıları gelmiştir. Cilt 5- Sayı 61 ile beraber (Aralık 1981), ilk sayfalar “Çeşitlemeler” adı verilen -daha sonraki yıllarda “Yorumlu Haberler” adını alan- dergi politikasına uygun, yayın kurulunun “okuyucunun okumasında yarar bulduğu”, ülke gündemi veya Müslüman dünyasının gündemini ihtiva eden yazılar/haberler yayınlanmıştır (Yayın Kurulu, 1981b). “Çeşitlemeler” sayfalarının ardından her sayıda olmasa da çoğu sayıda bir ön yazı yazılmıştır. İlk beş yılda arkada olan deneme, inceleme ve eleştirileri başa alıp, hikayeleri yine sona bırakmışlardır. Şiirler ise orta sayfalarda toplu halde bulunmaktadır. Gençlerin yazılarını ve şiirlerini değerlendirmek üzere “Okuyucularla” bölümü derginin sonlarında yer alırken, bu bölümün hemen öncesinde dergi ve kitap tanıtımları, değerlendirme yazıları varsa röportajlar bulunmaktadır. Yazılar genel itibarıyla üçe ayrılabilir. Bunlar din içerikli yazılar, edebiyat-sanat yazıları ve son olarak toplumsal yazılardır.

Dergi yayın hayatının ikinci yarısında reklam gelirleri elde etmeye başlamış, bu reklamlar derginin son üç sayfasına konumlandırılmıştır. Alınan reklamların içerisinde İslam dinine göre haram ya da mekruh olabilecek herhangi bir ürünün/fırmanın reklamı alınmaması dikkat çekmiştir. Yayın hayatının ilk yarısında reklam alamayan derginin ayakta kalabilmesini sağlayan tek unsur okuyucular dolayısıyla aboneler olmuştur.

2.2 Maveria Dergisi Yayın Kurulu

Mavera Dergisi on dört sene gibi uzunca bir süre yayın hayatına devam ettiği için yayın kurulunda değişimler olması normal karşılanmaktadır. Burada zikredilen isimler aynı anda hepsi yayın kurulunda bulunmasa da birçoğu beraber görev yapmışlardır. Örnek vermek gerekirse, Cahit Zarifoğlu ile Ahmet Yürekli yayın kurulunda aynı anda bulunmamışlardır. Cahit Zarifoğlu'nun vefatının ardından Ahmet Yürekli yayın kuruluna dahil olmuştur. Yayın kurulundaki isimler; Rasim Özdenören, Cahit Zarifoğlu, Adil Erdem Bayazıt, Ersin Gürdoğan, Alaeddin Özdenören, Osman Sarı, A. Ekmel Akkor, İsmail Kılıoğlu, Akif İnan ve Ahmet Yürekli'dir.

2.2.1 Rasim Özdenören

Rasim Özdenören 1940 yılında Kahramanmaraş'ta dünyaya gelmiştir. İlk ve orta öğrenimini çeşitli illerde tamamlamakla birlikte, hayatında “yakın dostum” diyeceği insanlarla Maraş Lisesi'nde tanışmıştır. 1964 yılında İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsü'nü, 1967 yılında ise aynı üniversitenin Hukuk Fakültesini bitirmiştir. Devlet Planlama Teşkilatı, Kültür Bakanlığı gibi kamu kurumlarında görev almıştır. Rasim Özdenören 82 yaşında, 2022 yılında Ankara'da vefat etmiştir.

Sanat hayatına lise yıllarında başlayan Özdenören'in ilk hikayesi 1957 yılında Varlık Dergisi'nde yayınlanmıştır. Eserlerinde çoğunlukla kültür-kültürel değişim, kimlik krizi, toplumsal değişim, gelenek-modernizm çatışmasını işlemiştir. Çeşitli alanlarda çokça eser veren Özdenören'in, on dört öykü, yirmi altı deneme, üç çeviri ve bir adet romanı bulunmaktadır. “Gül Yetiştiren Adam” romanı ise Özdenören'in en çok okunan eseri olmuştur (Eyüp Güneş & Karabulut, 2017). Sanat anlayışını Yediiklim dergisinde, Maveria'nın duyurusu niteliği taşıyan yazıda; edebiyatın tek başına bir çalışma alanı olmadığını, medeniyet ekseninde erdem ve ahlak gelişimi ile beraber edebiyatın geliştiğini ifade etmişlerdir (Dirin, 1999).

Rasim Özdenören, kendisinden sonraki dönemleri de etkilemiş ve Türk edebiyatındaki hikayecilik anlayışını değiştirmiştir. Bu konu üzerinde çalışmalar yapan Yumuşak (Canbaz Yumuşak, 2012) bu durumu şöyle ifade etmiştir: “Rasim Özdenören, İslam uygarlığının kendine özgü değer yargılarını ve duyarlılığını öyküye sokmuş, özellikle

de insanın ontolojik sorunlarını öykülerinde sorunsallaştırmıştır. Türk edebiyatı tarihinde öykü alanında kendinden sonraki kuşağı önemli ölçüde etkilemiştir.” Son tahlilde, Rasim Özdenören gerek hikayeciliğinde gerekse denemelerinde İslami değerleri incelemiş, bu değerler göz önüne alınarak yazdığı yazıları toplumda ciddi karşılık bulmuştur. Özdenören’in hikayeleri, modern hikayeler olmakla beraber İslami duyguları güçlü olan fakat bulunla beraber herhangi bir slogan içermeyen eserlerdir.

2.2.2 Cahit Zarifoğlu

Cahit Zarifoğlu 1940 yılında Ankara’da dünyaya gelmiştir. Zarifoğlu ailesi 1951 yılında Kahramanmaraş’a yerleşmiştir. 1955 yılında Cahit Zarifoğlu, Maraş Lisesi’ne gelerek orada Rasim Özdenören, Erdem Bayazıt, Alaeddin Özdenören, Akif İnan, Ersin Gürdoğan gibi isimlerle dost olmuştur. Burada sayılan isimlerin Maveria Dergisi’nde yayın kurulunda olması dikkatlerden kaçmamıştır. Bu isimler gençlik yıllarından itibaren dost olduklarından, dergide de bir arada bulunmuşlardır. 1961 yılında İstanbul Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı bölümüne başlayan Zarifoğlu, 1971 yılında toplam on senede bölümü bitirmiştir. Eğitim hayatının uzun sürmesini, Zarifoğlu şöyle açıklamaktadır: “Öğrenciliğim sırasında çalışmak zorundaydım. Muhtelif gazetelerde sayfa sekreteri olarak çalıştım. Bu yüzden eğitimim biraz ağır aksak ilerledi” (Zarifoğlu, 2015, s. 94). 1975 yılında “Ankara’da bir kamu kuruluşunda, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğü’nde çevirmenlik yaptı” (Karaçam, 2013, s. 136). Zarifoğlu, 1987 yılında İstanbul’da vefat etti.

Cahit Zarifoğlu’nun sanat anlayışı tıpkı Necip Fazıl’ın “Bizce şiir hakikati arama işidir” (Kısakürek, 2016, s. 473) mottosuyla eş değerdir. O şiirlerinde hakikati, Allah’ı aramayı, Allah’ın rızasını gaye edinmiştir. Dolayısıyla şiirlerindeki ve genel itibarıyla sanatındaki vurgu genellikle metafizik alana olmaktadır. Şiir ona göre gizemli bir alandır, bu gizemli alan içerisinde Allah’ın rızasına uygun şeyler yazmak da kişinin nasibi ile ilintilidir. (Zarifoğlu, 2015, s. 97)

Zarifoğlu şiirde fikrin karşılığı olan duyguyu, şairin malzemesi olarak değerlendirir ve şairin bunu işlemesi gerektiğini söylemektedir (Zarifoğlu, 2015, s. 41). “Tüm bunlara

paralel olarak, hayat tarzı ve fikri tavır olarak, İslami bir duruşla ve söylemle de maruf olmuştur. Filistin'den Eritre'ye, Suriye'den Afganistan'a kadar, dünyanın neresinde zulme uğrayan bir Müslüman varsa yanında olmuş, İslam ümmetinin birliği ve dirliği için elinden geleni ardına koymamıştır" (Yazıcılar, 2013, s. 101). Zarifoğlu sanat hayatında dört şiir kitabı, bir hikaye, on çocuk hikayeleri, dört roman, iki deneme, bir tiyatro yazmıştır.

2.2.3 Adil Erdem Bayazıt

Erdem Bayazıt, 1939'da Kahramanmaraş'ta dünyaya gelmiştir. 1959 yılında bu kadroyu bir araya getiren Maraş Lisesi'nden mezun olmuştur. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine başlayan Bayazıt, burayı yarım bırakarak kaydını Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne aldırılmıştır. Rasim Özdenören'in tabiriyle "Bey oğlu" da olsa, babasından para istemediğinden dolayı yoklukla okuyan Bayazıt, 1963 yılında Hukuk eğitimini bırakarak askere gitmiştir. Askerden dönünce yine Ankara Üniversitesi'nde Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin Edebiyat bölümüne kaydolmuştur. 1971 yılında mezun olan Bayazıt, Kahramanmaraş'a dönerek mezun olduğu liseye, Maraş Lisesi'ne Edebiyat öğretmeni olmuştur. Daha sonra Kahramanmaraş İl Halk Kütüphanesi Müdürü olan Bayazıt, memuriyet hayatının geri kalanında İstanbul Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı'nda genel sekreter, Milli Eğitim Bakanlığı basın bürosunda memur, Milli Kütüphane'de süreli yayınlar şube müdür yardımcılığı yapmış, "Sanayi ve Ticaret Bakanlığı İnsan Gücü Eğitim Dairesi başkan yardımcılığı görevinin ardından memuriyetten ayrılmıştır" (A. Kahraman, 2020). Memuriyetten ayrılan Bayazıt, Maveria Dergisi'ni ve Akabe Yayınları'nı kurmuştur. 1984 yılında Akabe Yayınları'ndaki görevini devrederek, Devlet Planlama Teşkilatı'nda memuriyete geri dönmüştür. 1987 yılında Anavatan Partisi'nden Kahramanmaraş milletvekili olmuştur. Erdem Bayazıt 2008 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

Erdem Bayazıt'ın sanat hayatı ortaokul yıllarında başlasa da o şiirlerini sır gibi saklamış ve gelecekte onları "şiirimsi" olarak ifade etmiştir. "Toprak ve Adam" isimli, ölüm temalı bir şiiri edebiyat öğretmeni tarafından fark edilmiştir. Hamle veya Gençlik gazetesinde yayımlandığını hatırladığını söyleyen Bayazıt, öğretmenin, genç yaşta

bir çocuğun ölümü, toprağı tema edinmesinin şaşkınlığını yaşamıştır. (Yorulmaz, 2015, s. 47). Erdem Bayazıt'ın şiirinin temel taşı İslam'dır. O, İslam'ı hemen hemen her şiirinde farklı alt başlıklarıyla ele alır. Bazen ölümü, bazen aşkı, bazen tabiatı, bazen vatanı konu alırken bunları İslami bir bakış açısıyla ele alır. “Bayazıt, şiirini İslami bir duyarlılıktan besler, dönemin ideolojilerinden sıyrılarak kurtuluşun ancak İslamiyet'le mümkün olabileceğini şiirinde sıkça işler” (Karadeniz, 2016, s. 120). Bayazıt'a göre şiirler ilhama dayalı ve çalışarak yazılmış olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Erdem Bayazıt kendi şiirlerini “ilhama dayalı şiirler” olarak değerlendirir. Bayazıt sanat hayatında dört şiir kitabı, bir gezi kitabı yazmıştır.

2.2.4 Ersin Gürdoğan

Ersin Nazif Gürdoğan 1945 yılında Eskişehir'de dünyaya gelmiştir. 1967 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Makine Mühendisliği'ni bitirmiştir. 1968 yılında İstanbul Üniversitesi'nde İşletme alanında yüksek lisansını tamamlayan Gürdoğan, 1975 yılında doktorasını tamamlamıştır. 1994 yılında Profesör olan Gürdoğan, günümüzde Maltepe Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.²

Mavera Dergisi'ne denemeleriyle katkı veren Ersin Gürdoğan, denemeleri iki taşıyıcı kolon üzerinde yükselir. Bunlardan ilki, toplum ve toplumsal değişimi içeren denemelerdir. Bu muhtevaya sahip yazılarında genellikle “toplumun yozlaştığını, yaşanan değişimin Batı'nın isteğı doğrultusunda olduğunu, toplumun kendi köklerini terk ettiğini ve modernleşmenin yanlış yapıldığını” anlatmaktadır. “Ersin Gürdoğan, batının Allah'ın emirlerini çiğneyen tutum ve fikirlerine karşı Araf Suresi'nden iktibasta bulunarak batı hayranlığının farkında olmadan insanları, Allah'ın bahşettiğı kulluk makamından hayvanların da aşağısına sürükleneceğini söylemektedir” (Erdem, 2020, s. 191). İkinci taşıyıcı kolon ise elbette dindir. Toplumun düzelmek için İslam'a ihtiyaç duyduğunu, İslam'la bir olunması gerektiğini ifade eden Gürdoğan, özellikle derginin ilk yarısında bu konularda düzenli yazan ender isimlerden biridir.

² <https://uskudar.edu.tr/akademik-personel/nazif-gurdogan>

2.2.5 Alaeddin Özdenören

Alaeddin Özdenören 1940 yılında dünyaya gelmiştir. Rasim Özdenören’le ikiz olan Alaeddin, onunla aynı liseye gitmiştir. Üniversitede Rasim Özdenören İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ne giderken, Alaeddin Özdenören İstanbul Üniversitesi Felsefe bölümüne gitmiştir. Farklı şehirlerde öğretmenlik görevini icra ettikten sonra Kültür Bakanlığı Müşavirliğine geçmiş, 1991 yılında ise oradan emekli olmuştur. Maveria’nın kurucularından biri olan Alaeddin Özdenören, son yazılarını Maveria’ya yollamak yerine, Hece, Yediiklim, Ay Vakti dergilerine yollamıştır. 1997 yılında Balıkesir’e yerleşen Alaeddin Özdenören, 2003 yılında Balıkesir’de vefat etmiştir.

Alaeddin Özdenören hem deneme hem de şiir yazmıştır fakat yazarlığından ziyade şairliğiyle bilinmektedir. Okuduğu bölüm dolayısıyla felsefeye de ilgisiz kalamayan Özdenören, felsefi içerikli yazılarını yazarken İslam felsefesi yoğunlukta olmak üzere yazılarını yazmıştır. “Özdenören, şiir ve felsefeyi birbirinden ayırmaz. Ayırmanın da ötesinde aralarında bir sebep sonuç ilişkisi olduğunu savunur. Felsefede determinizm ilkesini reddeden şair, olayların rastgele olduğu bir dünya algısını da reddeder” (Özdemir, 2014, s. 273). Alaeddin Özdenören sanatında şiirin yeri ve durumu tıpkı Erdem Bayazıt’ta şiirin yeri ve durumu gibidir. İkisi de yalnızlığı, tabiatı, ölümü işlerken “Hakkı bulmak” üzerine konularını işlerler. Alaeddin Özdenören sanat hayatında dört şiir kitabı, beş deneme, bir inceleme, bir de hatıra yazmıştır.

2.2.6 Osman Sarı

Osman Sarı 1946 yılında Kahramanmaraş’ta dünyaya gelmiştir. Diğer kurul üyelerinden farklı olarak Maraş Lisesi’ne değil Maraş İmam Hatip Okulu’na gitmiştir. 1973 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden mezun olmuştur. Aynı üniversitede doktorasını yapan Sarı, 1974 yılında memuriyet hayatına İş Müfettişi olarak Çalışma Bakanlığında başlamıştır. 1979 yılında Sakarya Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak görev almıştır. Halen bu görevini sürdürmektedir.

Osman Sarı’nın sanat hayatı hakkında yazılmış herhangi bir makale veya tez bulunmamaktadır. Yapılan bu çalışmada Osman Sarı’nın edebi görüşü hakkında kurulan cümleler, Maveria Dergisi özelinde kalmaktadır. Osman Sarı, her ne kadar

şairleri de olsa yazar ağırlıklı bir eser geçmişi vardır. Maveria Dergisi'ndeki denemeleri şairlerine göre çok daha fazladır. Osman Sarı tıpkı Ersin Gürdoğan gibi denemelerinde toplum, toplumsal değişim, modernleşme gibi konuları ele almıştır. Bu konuları değerlendirirken toplumsal değişimin kötü yönde olduğunu, değişme hızının -dönemin şartlarına göre- oldukça hızlı olduğunu vurgulamıştır. Zikredilen kötü değişimin modern savaş olduğunu belirten Sarı, bu savaşın amacının insanı, toplumu kültür ve medeniyetinden koparmak ve farklı kültürleri empoze etmek olduğunu iddia etmiştir (Sarı, 1977a, s. 41). Bu “kötü” yönden kurtulmanın yolunu İslam'da ve İslam'la olduğunu belirten Sarı, yazılarının hemen hemen hepsinde tespit ettiği “kötü” noktaların çözümlerini “İslami” bakış açısıyla vermiştir. Osman Sarı, burada toplumu asıl ayakta tutan unsurun değerler olduğundan bahsetmiştir. Bu değerlerin en geniş ve hacim kaplayana ise dindir. Kültür ve din, bir kromozom gibilerdir. Birbirlerine sarmal haldelerdir, böylelikle birbirlerini tamamlarlar, birbirleri ile alışveriş halindelerdir. Bu değerlerin en büyüğü olan din “koparılsa” değerlerden geriye pek bir unsur kalmayacağından, kültür, kültürün çökmesiyle uygarlık, uygarlığın çökmesi ile toplum çökecektir/fesada uğrayacaktır. Osman Sarı bu bakış açısıyla toplumsal değişimi değerlendirmiş ve çözümünü ifade etmiştir. Osman Sarı sanat hayatında dört şiir kitabı, bir deneme yazmıştır.

2.2.7 A. Ekmel Akkor

Yapılan araştırmada, makale veri tabanları, YÖK Ulusal Tez Merkezi, Maveria Dergisi'nin tamamı, Maveria Dergisi hakkında yazılan tüm yüksek lisans ve doktora tezleri ve internet siteleri taranmış olup, A. Ekmel Akkor hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Maveria Dergisi'ndeki eserleri denemelerden oluşmaktadır. Bu denemelerdeki konular ağırlıklı olarak modernleşmeyle beraber ortaya çıkan İslam'dan uzaklaşma ve toplumun yozlaşmasıdır.

2.2.8 İsmail Kılıçoğlu

İsmail Kılıçoğlu 1947 yılında Kahramanmaraş'ta dünyaya gelmiştir. Tıpkı Osman Sarı gibi Maraş İmam Hatip Okulu'ndan mezun olmuştur. Akabinde Ankara Üniversitesi

Hukuk Fakültesi'ne giden Kılıoğlu, 1974 yılında buradan mezun olmuştur. Önce kamuda müfettiş olan Kılıoğlu, daha sonradan akademik hayata geçmiştir. Günümüzde Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi'nde akademik hayatına devam etmektedir.

İsmail Kılıoğlu sanat hayatında birçok dergiye yazmıştır. Edebiyat, Diriliş, Hareket, Yönelişler, İslam Aylık Mecmua ve Maveria dergileri bunlardan bazılarıdır. Bu dergilerin ortak noktaları “İslami Dergiler” olmalarıdır. Kılıoğlu deneme ve hikayeciliği ile ön plana çıkmaktadır. Hem hikayelerinde hem de denemelerinde dini motifleri incelemiş ve toplumsal olayları değerlendirip neticelendirmeye çalışmıştır. Denemelerinde tıpkı Osman Sarı ve Ersin Gürdoğan gibi toplumsal meseleleri ağırlıkta tutmuş ve bu meselelerin çözümleri için gerekli olan şeyin İslam olduğunu vurgulamıştır. İsmail Kılıoğlu sanat hayatında dört hikaye kitabı, dört deneme ve bir inceleme yazmıştır.

2.2.9 Mehmet Akif İnan

Mehmet Akif İnan 1940 yılında Şanlıurfa'da doğmuştur. Öğrenim hayatına Şanlıurfa'da başlayan İnan, lise son sınıfta Maraş Lisesi'ne gelmiştir. Burada dostlarıyla tanışmış, bağ kurmuş ve bir ömür devam ettirmiştir. Lisenin ardından Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne gitmiştir. Üniversite yıllarında çeşitli kurumlarda çalıştığından dolayı eğitimi uzun sürmüştür. 1992 yılına kadar çeşitli okullarda öğretmenlik yapan İnan, 2000 yılında memleketi Şanlıurfa'da vefat etmiştir.

Sanat hayatına henüz Şanlıurfa'da atılan İnan'ın asıl sanatçı kişiliği lise son sınıfta, Cahit Zarifoğlu'nun “yedi güzel adam” dediği kişilerle tanışmasıyla oluşmaya başlamıştır. Mehmet Akif İnan o yaşına kadar aruz veznini duyduğu, bildiği ve onu yazdığı için ilk etapta şiir konusunda çetin tartışmalara girmiş olsalar da daha sonradan ortak bir uzlaşıya varmışlardır. Mehmet Akif İnan'ın şiirleri de diğerlerinin şiirleri de İslami esintiler ile harmanlanmış bir şiir olarak ortaya çıkmıştır. “İnan'ın asıl kimliği, 1969'da kurucuları arasında yer aldığı Edebiyat Dergisi'ndeki çalışmalarıyla ortaya çıkar. Bu dönemde, divan şiirinin modern şiire kaynak olabileceği fikri etrafında

geliştirdiği görüşlerini yazılarıyla dile getirir” (A. Kahraman, 2000, s. 263). Mehmet Akif İnan’ın şiirinin kaynağı gelenektir. Bu gelenek İslam’dır. Geçmişten gelen ve bugün ile harmanlanan bir gelenek anlayışına sahiptir. “Akif İnan’a göre edebiyat, malzemesini çağından devşirir. Gövdesi çağında, bir eli geçmişte bir eli gelecektedir. O geçmişle ilgisini koparmaz. Çünkü çağı geçmişin normal bir uzantısıdır” (Güler, 2017, s. 34). Sanat hayatında iki şiir kitabı, üç deneme kitabı yazmıştır.

2.2.10 Ahmet Yürekli

Ahmet Yürekli’nin asıl adı Mustafa Yürekli’dir. Kendisi Ahmet Yürekli adını müstear isim olarak kullanmıştır. 1960 yılında Adana’da doğmuştur. Orada İmam Hatip Lisesi’ni bitiren Yürekli, Erzurum İslami İlimler Fakültesi’ni 1987 yılında bitirmiştir. 1988 yılından, Maver’a’nın kapanışı olan 1990 yılına kadar genel yayın yönetmenliğini yapmıştır. Kanal 7 TV kanalında uzun yıllar program yapmış ve çeşitli belgesellerin de yönetmenliğini yapmıştır. Günümüzde Kanal 7 grubunun içerisinde çalışmakta olup, o gruba bağlı haber7.com’da köşe yazıları yazmaktadır.

Maver’a Dergisi’ne 13. Cilt 148. Sayı itibariyle Ahmet Yürekli müstear ismiyle düzenli olarak dini içerikli yazılan yazmıştır. Yürekli’nin genel yayın yönetmeni olması sebebiyle sunuş yazıları da dini içerikli bir kisveye bürünmüştür. Denemelerinde dinden kopuşu, yanlış modernleşmeyi ele alan Yürekli, tıpkı deneme yazan diğer yayın kurulu üyeleri gibi çözümün İslam’da mevcut olduğunu eserlerinde defaatle belirtmiştir.

3. MAVERA DERGİSİ'NDE DİN

Çalışmanın buraya kadar olan bölümünde araştırmanın amacı, problemleri, kapsam ve sınırlılıkları, yöntem ve tekniği açıklanmıştır. Ardından Maveria Dergisi'nin dergi sistemi ve yayın kurulu işlenmiştir. Bu bölümde Maveria Dergisi'nde dinin nasıl işlendiği üzerinde durulmuştur. Öncelikle dinin ne olduğu, ardından semavi dinler ve diğer dinlerin kısaca tanıtımı ve bilgileri, son olarak dini öğelerin Maveria Dergisi'nde nasıl işlendiği ele alınmıştır.

3.1 Din

Din çeşitli disiplinlerde çeşitli tanımlarla açıklanmaktadır. Bu çalışmada dinin etimolojik olarak tanımının yanı sıra sosyolojik olarak dinin ne olduğu da ele alınmaktadır. Ayrıca dünya üzerinde kabul gören dinler ve yeni dini hareketler de kısaca işlenmiştir.

3.1.1 Tanım

“Din alimleri, din kelimesinin Arapça deyn kökünden masdar veya isim olduğunu kabul ederler. Cevheri dinin “adet, durum; ceza, mükafat; itaat” şeklinde üç anlamını verir ve terim olarak dinin bu son anlamdan geldiğini belirtir” (Tümer, 1994, s. 312). Yani Cevheri'ye göre din “mükafat; itaat”tır. Fakat farklı isimler farklı manalar da yüklemiştir. Bu manalardan bazıları; ceza (karşılık, yaptırım), hüküm, üstün gelme gibi anlamları vardır. “Din insana yaratıcısı karşısında aczini öğreten, azgın tabiat kuvvetleri karşısında ona metanet ve azim veren, aklıyla onlara hakim olmanın yolunu gösteren ilk kılavuzdur” (Anamur, 1973, s. 20). Yani genel itibarıyla din, bir yol gösterici, hayatı dengede tutmayı sağlayan bir kılavuz kaptan olarak tanımlanmıştır.

Sosyolojik olarak ise din daha farklı tanımlanmaktadır. Bu tanımlar genel olarak üçe ayrılmaktadır. Bunlar; özsel (substantive), işlevsel (functional) ve politetik tanımlardır. “Kutsal, aşkın, ilahi ve tabiatüstü gibi gerçek özü ve içeriği açısından yapılan din tanımlarına özsel tanımlar denir” (Kurt, 2017, s. 45). Özsel tanımları kabul etmek demek, aşkın bir varlığı ve onun mutlak güç ve irade sahibi oluşunu ve getirdiği sistemi kabul etmek demektir. Özsel bakış açısına sahip tanımların eleştirisi noktası, bu

tanımların kişinin iç dünyası ile kısıtlı olduğu, sosyal hayatta bir tezahürü olmadığıdır. Bu sebeple çeşitli sosyologlarca “dar tanımlar” olarak değerlendirilirler. Rudolf Otto’nun “din kutsalın tecrübesidir” (Wach, 1995, s. 35) tanımı, özsel tanıma örnektir. Kişinin iç dünyasında yaşanan kutsal ile olan ilişki veya tecrübe, somutlaştığı ve objektifleştiği taktirde toplumda bir karşılık bulmaktadır. Şayet bu gerçekleşemezse din, toplum üzerinde etki kuramayacaktır.

İşlevsel tanımlar, dinin ne olduğuyla değil ne işe yaradığıyla ilgilenmektedir. İşlevsellikten kasıt, din ile toplumu birleşmesi, bir arada hareket etmesidir. Dinin, toplum için mihenk taşı olduğunu ifade eder. John Bird’e göre, “Burada dinin işlev itibarıyla toplumda önemli olduğu fikrinden daha öte bir ima vardır: Dinsiz bir toplumun ya da dini işlevleri yerine getiren kurumların olmadığı bir toplumun ilerlemesi/başarıya ulaşması pek muhtemel değildir” (Bird, 2019, s. 23). İşlevsel tanımların eleştiri noktası, her ne kadar birleştirici olarak tanımlanabilse de ayırıcı olduğu kısımların da olmasıdır. Örnek vermek gerekirse, her din, mensubu olduğu kişileri bir taraf, mensubu olmayanları da ayrı bir taraf olarak değerlendirir. Burada şu durum ortaya çıkmaktadır; kişi dine mensup olan kalabalık kitlenin yaşadığı yerde dine mensup olarak hayatını sürdürüyorsa dinin birleştirici etkisini, eğer ki dine mensup olan kalabalık kitlenin yaşadığı yerde o dine mensup olmadan yaşıyorsa ayırıştırıcı etkisini tecrübe etmektedir. İşlevsel tanımlar “kutsal”ı değil “profan”ı ele alırlar. Profan gündelik hayatın sıradan unsurlarını ifade etmek için kullanılmaktadır (Macionis, 2020, s. 489).

Politetik din tanımları, özsel ve işlevsel tanım tartışmalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Her iki tanımında belli başlı özelliklerini kapsamından dolayı “çok yönlü kapsayıcı tanımlar” olarak da ifade edilebilir. Özsel ve işlevsel tanımlar monotetik tanımlardır ve monotetik tanımlar genel kabule göre sosyal hayattaki yaşantı ile uyuşmamaktadır. Bu eleştirilere karşı verilen yanıt, dini monotetik değil de politetik bir biçimde tanımlamaktadır. Politetik din anlayışı, esasen yetersiz kalan özsel ve işlevsel din tanımlarına alternatif olarak geliştirilmiştir. Aslında politetik yaklaşım, bir sistemin kesin tanımını yapmak yerine, bir sistemin din olup olmadığını anlamak için bir ölçütün belirlenmesini içermektedir (Kurt, 2017).

Özsel tanımlar sadece insanın imana dayalı kısmını ele almaktadır. İşlevsel tanımlar ise ibadet ve sosyal hayatı ele almaktadır. Bu iki din tanımlama yolu monotetik olduğu için birbirini dışladığından politetik din tanımı ortaya çıkmış ve ikisini de kapsayarak daha mutedil bir din tanımı ortaya koymuştur. “Din, kutsalı kabul etme üzerine kurulu, inanç ve pratikleri kapsayan toplumsal bir kurumdur” (Macionis, 2020, s. 488) tanımı, politetik tanıma örnektir.

Mavera Dergisi’nde din olgusunun işlenişine ve dini öğelerin nasıl ele alındığına geçmeden önce yukarıda yaptığımız tanımlar çerçevesinde, birtakım dinleri ve dini grupları tanımlamanın gerekli olduğunu gördük. Bunun sebebi ise din olgusunu ve dini öğeleri işlerken, nasıl bir dinden bahsedildiğini kavramak ve bu bağlamdan kopmamaktır.

3.1.2 Semavi Dinler

Semavi dinler, yani "gök dinleri" olarak da bilinen dinler, dünya genelinde yaygın olan bir din kategorisidir. Bu dinler, insanlar tarafından tanrının yeryüzündeki yaratıklarının üstünde bulunduğu inanılan dinlerdir. Semavi dinler, kaynağını yaratıcıdan alan bir vahye dayandıran dinlerdir. Genel kabule göre bu dinler İslamiyet, Hristiyanlık ve Yahudilik’tir (Tümer, 1994). Semavi dinlerin ortak noktaları arasında, tek bir Tanrı'nın varlığı ve insanların bu Tanrı tarafından yaratıldığı inancı yer almaktadır. Ayrıca, semavi dinlerde, Tanrı'nın insanlarla iletişim kurduğu kabul edilir ve insanların Tanrı'nın emirlerine uymaları gerektiği düşünülmektedir. Semavi dinlerde, gelecekte bir kurtuluş veya yeniden doğuş fikri de sıkça yer almaktadır.

Günümüzde iki milyardan fazla mensubu bulunan İslam, Hz. Muhammed'in Allah'tan aldığı vahye ve onun öğretilerine dayanan bir semavi dindir. İslam inancına göre, tek bir Tanrı vardır ve İslam peygamberi olan Hz. Muhammed, Tanrı'nın son peygamberidir. Müslümanlar, Kur'an'a dayalı olarak yaşamlarını sürdürürler. Kur'an dışındaki bir diğer kaynak olarak kabul edilen sünnet, Hz. Muhammed'in söz fiil ve takrirleridir. Kur'an'dan sonra en önemli kaynak olarak kabul edilen hadisler, ağırlıklı olarak Kur'an'ı açıklamak üzere kullanılmıştır (Kandemir, 1997, s. 27) .

Hristiyanlık, İsa Mesih'in öğretilerine dayanan bir semavi din olarak kabul edilir. Hristiyan inancına göre, Tanrı, İsa Mesih aracılığıyla insanlık için bir kurtarıcı göndermiştir. Hristiyanlar, İsa Mesih'in öğretilerine ve Kutsal Kitap'a dayalı olarak yaşamlarını sürdürürler. Hristiyanlık bugün üç ana mezhebe (Katolik, Ortadoks ve Protestan) ve sayısız alt kollara ve tarikatlara ayrılmıştır. Hristiyanlara göre “İsa Mesih hem tanrının oğlu hem de insanlığın kurtarıcısıdır” (Demirci, 1998b, s. 328).

“Yahudilik kelimesinin tam karşılığını yahudi kutsal literatüründe bulmak güçtür. Tevrat'ta, İsrâiloğulları'nın tâbi oldukları dini ya da örfü ifade edecek şekilde yahudi kutsal kitabının da ismi olan tora (öğreti, yasa) ile mişpat ve huka (yasa, kural, düzenleme) kelimeleri kullanılmıştır” (Gürkan, 2013, s. 187). Fakat genel itibariyle Yahudilik, Museviler tarafından uygulanan semavi bir din olarak kabul edilir. Yahudi inancına göre, tek bir Tanrı vardır ve Museviler, Tanrı'nın kendilerine bildirdiği Tevrat'taki emirleri uygulamalıdır. Yahudilik, İsrail devletinin resmi dini olarak kabul edilir.

Yapılan bazı çalışmalar ahlaki ilkeler merkezli birçok davranışın semavi dinlerde ortak olduğunu göstermektedir. “Öyle anlaşıyor ki, bu kadar farklı toplum, kültür ve coğrafyada ortak değerlerin var olması onların aynı kaynaktan geldiğini göstermektedir” (H. İ. Bulut, 2015, s. 66). Aynı kaynaktan gelen bu benzer noktalara örnek vermek gerekirse, ahlaklı olmak, hırsızlık yapmamak, öldürmemek, kibirlenmemek, kul hakkı yememek gibi birçok ortak nokta değerlendirilmektedir.

3.1.3 Diğer Dinler

Semavi dinler dışında kalan dinler, inanışlar, yeni dini hareketler “Diğer Dinler” başlığı altında incelenmektedir. Genel itibariyle üçe ayrılan bu başlık, Asya dinleri, İran dinleri ve Yeni Dini Hareketler olarak üç alt başlık altına alınmıştır.

3.1.3.1 Asya dinleri

Hinduizm, Asya kıtasında varlığını devam ettiren en eski dindir. Kurucusu bilinmeyen Hinduizm'in 330 milyon tanrısı olmakla beraber bu tanrıların bağlı olduğu üç büyük Tanrı vardır. Bunlar; Brahman (Koruyucu Tanrı), Vişnu (Koruyucu Tanrı) ve Şiva

(Yok edici Tanrı)'dır. Tanrının değişik bedenlerde kendini göstermesi olarak bilinen "Avatara" inancı vardır (Kutlutürk, 2014, s. 22). Kutsal metinleri Veda'lardır ve Sanskritçe yazılmıştır (Demirci, 1998a, s. 112). Veda'lar üç ana bölümden oluşmaktadır. Bunlar Brahman, Aranyaka ve Upanişadlar'dır. Hinduizm'in, Şivacılık, Vişnuculuk ve Şaktizm olmak üzere üç büyük mezhebi vardır. Hinduizm'de kast sistemi vardır. Dört bölümden oluşan sistemde, Brahmanlar en üst tabaka olmakla beraber din adamlarıdır. Kşatrialar ikinci sırada gelirler ve savaşçılar ve yöneticilerdir. Vaişyalar üçüncü sırada bulunurlar ve çiftçi ve esnaflardan oluşurlar. Son sırada ise Sudralar vardır ve hizmetçiler/kölelerdir. İbadetler kişinin Kast sistemindeki konumuna göre değişmektedir. Kast sistemi dışında kalan gruba Parya denmektedir.

Budizm, Kast sistemini eleştirerek Hinduizm'den ayrılıp doğmuştur. Kurucusu Siddharta'dır. İnaniş'a göre Siddharta Bodhi ağacının altında dört soylu gerçeği keşfetmiştir. Bunlar Dukkha, Samudya, Nirodha ve Maggha'dır (Tümer, 1992, s. 352). Dukkha, hayatın acı ve ıstıraptan oluştuğunu belirtmektedir. Samudya, acının kökeninin arzular olduğunu ifade eder. Nirodha ise bu arzulardan vazgeçerek acılardan kurtulmayı salık verir. Maggha ise arzu ve istekleri yenmenin ancak sekiz dilimli yol ile mümkün olduğunu ifade eder (Güç & Sert, 2020, s. 11). Sekiz dilimli yol; doğru konuşmak, doğru anlamak, doğru yoğunlaşmak, doğru eylemler, doğru yaşam, doğru düşünme, doğru niyet ve doğru çabadır. Siddharta bu "aydınlanma"dan sonra Buda olmuştur. Buda öğretilerini kitap yoluyla değil, vaaz yoluyla bildirmiştir. Daha sonra öğrencileri Tripataka adı verilen kitapta bu öğretileri matbu hale getirmişlerdir.

Sihizm özü itibariyle Hinduizm ve İslamiyet'in karışımı ile elde edilmiş bir dindir. Bu yönden değerlendirilince Sihizm, bir "senkretik" dindir. "Sih dini yerli Hindu düşüncesi, özellikle belli bir Tanrı'ya bağlılığa dayanan Bhakti geleneğiyle İslâm Tanrı inancının bir karışımı olarak aşırı ibadet ve riyâzet yerine ahlâkî davranışlara önem veren, uzlaştırmacı ve eşitlikçi bir dinî hareket olarak gelişmiştir" (Sayım, 2009, s. 166). Bu dinin teşekkülünde asıl pay, kurucu olarak kabul edilen Guru Nanak'a aittir. Kutsal metinleri Guru Grat Sahib'tir. İslamiyet'ten etkilendiklerinden dolayı tek Tanrı inancına sahiplerdir ve bu Tanrı'nın adı Nam'dır (Küçük, 1986, s. 409). Mabetlerine Gurdwarda denilmektedir ve hac yerleri olarak kabul edilen mabetleri Altın Tapınak'tır.

Konfüçyanizm, Taoizm'deki aşırı mistik yapıya tepki olarak doğmuştur. Kurucusu Konfiçyüs'tür. Taoizm'deki Ying-Yang ikiliği Konfüçyanizm'de de bulunmaktadır. Toplumsal düzene kıymet gösterirler. Toplumsal düzeni sağlamanın en etkili yolu aile ve akrabalık bağlarının sıkı olmasıdır. Atalar kültüne benzer bir yapı bulunmaktadır çünkü "ölüler yaşayanlara muhtaçtır" anlayışı vardır. İnsani ilişkileri beş şekilde incelemektelerdir. Bunlar; amir-memur, arkadaş-dost, anne-baba-çocuklar, karı-koca ve son olarak kardeşler arası ilişkilerdir. Konfiçyüs'ün konuşmalarını toplayan öğrencileri, bu eserlere beş klasik demişlerdir. Bunlar; Yi King, Şu King, Şi King, Li King, Ch'un Ch'iu'dur (Güç, 2002, s. 168).

3.1.3.2 İran dinleri

"Mecûsîlik, Zerdüş'tün tebliğ ettiği, monoteist bir teoloji içeren inanç ve düşüncelerin eski İran inanç ve gelenekleriyle mezcedilmesinden oluşan bir dindir" (Gündüz, 2003, s. 279). Kurucusu Zerdüş'tür. Zerdüş isminin anlamı ışık taşıyan bilgedir. Ateşe büyük önem verildiğinden doyalı ateşperestlik de denir. Mecusilik sayesinde eski İran'a tek tanrılı inanç gelmiştir. Bu tek Tanrı'nın adı Ahura Mazda'dır. Kutsal kitapları Avesta'dır. Ruhun ölümsüzlüğü, öte dünya, diriliş ve beş vakit dua yönleriyle İslamiyet'ten etkilenmiştir. Mecusilik ilk ortaya çıkışında monoteist bir din olsa da zaman ilerledikçe düalist olmuşlardır. Ahura Mazda iyi ruh olurken yanına Ehrimen gelmiştir ve kötü ruh olmuştur. Genel kabulün aksine ateşe tapmazlar, ateşe kıymet verirler. Ateş tanrı değildir fakat tanrısal varlığın özüdür. Saf, temiz ve iyidir.

Sabilik, batıda Mandeizm olarak bilinmektedir. Kur'an'da, Bakara suresi, Maide suresi ve Hacc suresi olmak üzere üç yerde Sabi'lerden bahsedilir. Hz. Yahya, ışık peygamberi ve büyük önderdir. Mehdi inançları vardır. Kutsal kitapları yazılı metinler ve sır metinler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sır metinler kendi içerisinde üçe ayrılmaktadır. Bunlar; ginza, draşya yahya, kolastan'dır. "Sâbiîler'in kutsal metinleri Mandence'dir. Günlük hayatta Arapça konuşan Sâbiîler, Mandence'yi genelde yalnız ibadet dili olarak kullanırlar" (Gündüz, 2008, s. 342). Dışarıdan herhangi biri Sabi olamaz. Sabi olmanın tek şartı, Sabi doğmaktır.

3.1.3.3 Yeni dini hareketler

İnsanlık, geleneksel dinlere uzun yıllar inanmıştır. Bu geleneksel dinlerin “son” olarak kabul edileni ise İslam ve Hinduizm karışımı neticesinde senkretik bir din olarak ortaya çıkan Sihizm’dir. Fakat yirminci yüzyılla beraber bu geleneksel dinlerden kopuşlar olmuş ve Yeni Dini Hareketler ortaya çıkmıştır. “1970’lerde, örgütlenmiş dine karşı çıkan birçok Amerikalı, 1990’lara doğru çocuklarıyla birlikte ya kiliselerin yolunu tuttu ya da Yeniçağ Hareketlerine katıldı” (Kurt, 2017, s. 267). Bu yeni dinlere “Gençlik dinleri” de denilmektedir. Gençlik dinleri denilmesinin sebebi, gençlerin bu dinlere yönelmesidir. “Anlam arayışı”, gençlerin yönelme sebebi olmuştur. Zaten yeni dini hareketlerin en temel unsuru da anlam arayışıdır. Yeni dini hareketlerin birtakım özellikleri vardır. Bunlar; farklı cennet algısı, karizmatik lider ve o liderin masumluluğu, mutlak itaat, kendi mensuplarına sınıfsızlık vaadi ve eşitliktir.

Yehova şahitleri 1881’de resmi dernek ile teşekkülünü sağlamıştır. Kurucusu George Charles Russel’dır. Yehova Tanrı’nın adıdır. Kitab-ı Mukaddes’e inanırlar. Teslise inanmazlar, İsa’yı Tanrı’nın oğlu olarak kabul ederler fakat Tanrı’ya eşit değildir (Tınaz, 2013, s. 392). Askerlik, siyaset ve savaşa karşılardır. Adventistlerdir yani İsa’nın geleceğine inanırlar. Din adamı sınıfı olmamasına rağmen, misyonerlik faaliyetlerine önem vermişleridir.

İslam Milleti (Nation Of İslam), 1931 yılında Wallace D. Fard tarafından kurulmuştur (Hatib, 1995, s. 51). Fard ortalıktan kaybolunca hareketin başına geçen Elijah Muhammed, hareketin teşekkülünü sağlayan isim olmuştur. Amerikalı siyahi Müslümanları hedefleyen hareket başarılı olmuş, çok sayıda kişiyi kendilerine katmıştır. İnanışlarına göre, siyahiler Allah’ın seçkin kullarıdır. Bu görüş Elijah Muhammed’in yazdığı “Mavi Gözlü Şeytanlar” kitabıyla topluluk içinde dayanak bulmuştur. “1952 yılında müessir konuşmacı Malcolm X’in katılmasıyla The Nation Of İslam’ın asıl gelişmesi başladı” (Algar, 1995, s. 49). Fakat ilerleyen zamanlarda İslam Milleti’nin ayrılıkçı görüşleri sebebiyle Malcolm X buradan ayrılmıştır. Maveria dergisinde de özellikle 1980’li yılların ikinci yarısından itibaren yılda 2-3 kez burayla mektuplaşmalar gerçekleşmiştir.

Sayentoloji (Scientology), Ron Hubbard tarafından kurulmuştur. Geleneksel dinlerden ve Yeni Dini Hareketlerden farklı bir bakış açıları vardır. Her ne kadar kendilerini “Felsefi bir din” olarak tanımlasalar da “Sayentoloji akımının temel felsefesi Budizm’de de görüldüğü üzere tefekkür ve ruhsal aydınlanmaya dayanmaktadır” (E. Sarıkçıoğlu, 2019, s. 435). Dolayısıyla mistik öğeler de barındırmaktadır. Net bir Tanrı anlayışları yoktur, cehennem reddedilirken, cennet ise alelade bir yer olarak tanımlanmaktadır (M. Sarıkçıoğlu, 2015, s. 60). Ruh, Sayentoloji’de Theta olarak isimlendirilmiş ve çok önemli bir yer edinmiştir. Sayentoloji’de temel amaç, ruhun (Theta’nın) bedenden kurtuluşudur.

Halkın Tapınağı, şiddet içerikli eylemleriyle gündeme gelen bir Yeni Dini Hareketler. Kurucusu Jim Jones’tur (Battal, 2016, s. 10). Jones iyi bir hatip olmakla beraber, muhatap olduğu kitleyi etkileme yeteneğine sahiptir. Konuşmalarında kendisinin ilah olduğunu söylemekte ve kitlesini ikna etmektedir. Güney Amerika’da bulunan Guyana’nın yakınlarında kendi kurduğu Jonestown adlı kasabayı merkez üssü haline getirmiştir. Aynı kasaba toplu intiharla gündeme gelmişler, 300’ü çocuk olmak üzere 900 küsur insan siyanür zehirlenmesi ile ölmüştür.

3.2 İbadet Esasları

“... ibadet dini bir terim olarak insanın Allah’a saygı, sevgi ve itaatini göstermek, O’nun hoşnutluğunu kazanmak niyetiyle ortaya koyduğu belirli tutum ve gerçekleştirdiği davranışlar için kullanıldığı gibi daha genel olarak aynı mahiyetteki düşünüş, duyuş ve sözleri de ifade eder” (Sinanoğlu, 1999, s. 233). Öz itibarıyla İbadet, Allah’ın razı olacağı işlerin yapılmasıdır. İslam’da Allah rızası için yapılan her şey ibadet sayılmakla beraber, ibadet esasları başlığı altında beş ibadet alınmaktadır. Bunlar kelime-i şahadet, namaz, hac, oruç ve zekattır. Maver Dergisi’nde İbadet esasları incelenirken tüm sayılar taranmış ve kelime-i şahadet, namaz, hac, oruç ve zekat ile ilgili yazılar incelenmiştir.

3.2.1 Kelime-i Şahadet

Kelime-i şahadet İslam’ın anahtarıdır. İslam’a girmenin, Müslüman olmanın temel şartıdır. İslamiyet’in temel unsurlarından biri olan şahadet, “tanıklık etme ifadesi”

olarak adlandırılır. Dini bir terim olarak, Allahtan başka bir ilah olmadığına ve Hz. Muhammed'in, O'nun kulu ve elçisi olduğuna inanmak anlamına gelen “Eşhedü en la ilahe illallah ve eşhedü enne muhammeden abduhu ve resuluhü” cümlesinin yerine getirilir (Çelebi, 2019).

Mavera Dergisi'nde bir kere bahsedilen Kelime-i Şahadet, şöyle ifade edilmiştir: “Tevhid kelimesi bir yükselmekte küfür bin alçalmaktadır. Tevhid kelimesi bir bengisudur. Tevhid kelimesi çağın bütün silahlarını tesirsiz kılan kutlu bir silahtır” (Müftüoğlu, 1979a, s. 25). Tevhid ile beraber vahdetten bahseden Müftüoğlu, Allah'ın varlığı ve birliği konularına temas etmiştir. Burada Kelime-i Şahadet fıkhi olarak değerlendirilmemiş bilakis insan üzerindeki etkilerinden bahsedilmiştir. Bu tutum Maveria Dergisi'nin birçok yerinde görülmektedir.

3.2.2 Namaz

Namaz kelimesi Türkçeye Farsçadan geçmiş bir kelimedir. Farsçada “kulluk, ibadet” gibi anlamlara gelen namaz kelimesinin dini literatürdeki karşılığı “Salat”tır. “Terim olarak salat tek birle başlayıp selamla son bulan, belirli hareket ve sözlerden oluşan bedeni ibadeti ifade eder” (Yaşaroğlu, 2006, s. 350). Namazın, farz namazlar, vacip namazlar, sünnet namazlar ve nafile namazlar gibi çeşitleri vardır. Farz namazlar günde beş vakit olmakla beraber eda edilmeden önce ezan okunmaktadır.

Mavera Dergisi namazı ele alırken ezanla ele almaktadır. Ezanın insan üzerindeki etkisinden bahsetmişlerdir. Namazla ezanın birlikte insana güç verdiğini ifade etmişlerdir. Dergi, namazın şekilsel formlarından öte, insanda uyandırdığı duygu, tutum ve davranışların üzerinde durmaktadır. “Ezan sesleri heyecanlandırmalı en çok” (Gürdoğan, 1978b, s. 22). Ersin Gürdoğan, namazın insan üzerindeki duygusal değişimini bu ifadelerle açıklamaktadır. “Bilincimiz ezanla keskinleşir. Sorumluluklarımızın bilincine ezanlarla varırız” (Gürdoğan, 1978b, s. 24). Maveria Dergisi namazın insanların, insan olma sorumluluğunu hatırlattığını vurgulamaktadır.

Mavera Dergisi'nde işlenen namaz, fıkhi boyutta ele alınmamıştır. Yani hangi vakitte, kaç rekat, nasıl, nerede, ne şekilde kılınacağı üzerinde durulmamıştır. Bilakis namazın insan üzerinde nasıl bir etki bıraktığı üzerinde durulmuştur. Namazı değerlendirirken

kul ile Rabbi arasında bir konuşma olarak değerlendirmişlerdir. Keza namazın bireysel bir ibadet olmaktan çıkıp, nasıl kolektif bir yapıya büründüğünü, topluma nasıl faydaları olacağını ele almışlardır. Müftüoğlu'na göre namazın hem bireysel hem de toplumsal yönü vardır. Müftüoğlu bu noktayı şöyle ifade etmektedir: “Şerden ve her türlü düşüşten emin olmak isteyenler namaza iltica etmektedir, miraçla ödüllendirilmektedir. Kölelik zincirleri namazla kırılacaktır. Kıyamın huşu ve huzuru, secdenin huşu ve huzuru bütün bir insanlığı doyuracak sonsuz bir umut iklimidir” (Müftüoğlu, 1980d, s. 26).

Mavera Dergisi, namazın hayret duygusu ve tefekkür duygusu gibi birçok duyguyu perçinlediğini ifade etmiştir. Cahit Zarifoğlu'nun günlük yazılarını yazdığı “Yaşamak” adlı bölümde, Fransa'dayken Atlas Okyanusu'nu ilk gördüğü anı anlatırken bu duyguları ifade etmiştir. “Bir şeyi sarsıp değiştiriyor insanın içinde. Başkalaştırıyor. Şimdi kıldığın bütün namazları yeniden kılmak istiyorsun. Çünkü zannın güzelleşmiş ve büyümüştür” (Zarifoğlu, 1977a, s. 23). Bu noktada Zarifoğlu, namazın insan duygularına kattığı tecrübelerden bahsetmiş ve gördüklerinden büyülendikten sonra yaratıcıyı övmüştür.

Mavera Dergisi'nin bir diğer güzide şairi olan Erdem Bayazıt, namazı şiirinde işlerken, tabiatla beraber işlemiştir. Kendisini de tabiatın içinde gören Bayazıt, “kesrette vahdeti görmek” yani çoklukta biri, yaratılmışlarda yaratana görmek üzerine şiirini yazmıştır.

“Bir dirilişi muştulayan horozlar
Kuzular kuşlar böcekler acıkan ve acıkmayan diğer yaratıklar
Doğan güne gülümseyen çocuklar
Ve sonra
Hepsini kuşatan
Ve kıyama duran
Kalbim
Tabiatın içinde tabiatla birlikte” (Bayazıt, 1977, s. 5).

Buradan da net bir şekilde anlaşılıyor ki Maveria Dergisi namazı işlerken namazın işlevsel boyutuna değinmiştir. Namazın insanı, insan hayatını ve toplumu nasıl fonksiyonelleştirdiğine dikkat çekmiştir.

3.2.3 Hac

Semavi dinlerde, diğer dinlerde ve hatta yeni dini hareketlerde dahi toplu ifa edilen ritüeller görünmektedir. Bu toplu ifa edilen ritüellerin her inanışta farklı bir ismi de olsa ortak noktaları aynıdır. Bunlar, birlik duygusu, dini kurumsallaşma ve mana arayışıdır. Fakat bunların hiçbirisi hac niteliği taşımamaktadır. Haccın diğer ritüellerden ayrılan farkı, “bu ibadetin kutsal zaman tasavvurunun kutsal mekan anlayışına eşlik ettiği bir anlam içeriğinin güdümünde, ilahi olanla temas kurma imkanını haiz, dinsel organizasyon olma özelliğinde tezahür eder” (Abidoğlu, 2021, s. 11). “... hac kelimesi, fıkıh terimi olarak imkânı olan her Müslüman’ın belirlenmiş zaman içinde Kâbe’yi, Arafat, Müzdelife ve Mina’yı ziyaret etmek ve belli bazı dinî görevleri yerine getirmek suretiyle yaptığı ibadeti ifade eder” (Harman, 1996, s. 382). Maveria Dergisi’nden Erdem Bayazıt ise haccı şöyle tanımlamıştır: “hac Allah’ın emridir. İslam’ın beş şartından biridir. Tayin edilen vakitte Arafat’ta bulunmak ve usulü dairesinde Beytullah’ı ziyaret ve tavaf etmektir” (Bayazıt, 1987, s. 18). Erdem Bayazıt, bu tanımın ardından kendi tecrübelerinden yola çıkarak haccın manevi yönü üzerinde durmuştur. Bayazıt’a göre hac bir mahşer provasıdır. En öz itibarıyla böyledir. İslam’a dair tüm birikimlerin, görsellerin, bilgilerin akla gelebilecek her şeyin bağlantı noktası olduğunu iddia etmektedir (Bayazıt, 1987, s. 16).

Maveria Dergisi’nde hac, tıpkı namaz gibi fıkhi literatürden farklı işlenmiştir. Haccın birlik ve beraberlik duygusunu, “Ümmet olma bilincini” ve dahi birçok toplumsal birleşmeyi ön gören işlevlerini ele almışlardır. Onlara göre hac, insanları birbirine yaklaştırır, gereksiz uygulamaları ortadan kaldırır ve Kur’an’ın salık verdiği topluluk olma bilincini aşılacaktır. Bu durumu Atasoy Müftüoğlu şöyle açıklamıştır: “Allah’ın evi, Hacc’da bütün mesafeleri ve bütün dünyevi protokolleri ortadan kaldırmaktadır. Kitabı Mübin tek bir Ümmeti öngörürken, bunun en yüce yansıması olarak Hacc’ı getirmiş bulunmaktadır” (Müftüoğlu, 1987, s. 26). Keza Hekimoğlu İsmail mahlası ile yazan Ömer Okçu da Haccın işlevsel yönüne şöyle dikkat çekmiştir. Ona göre haccın anlamını yakalamak sadece farzını, vacibini yapmak değildir. Okuduğu ayetin anlamını bilmek, gittiği yerlerin hikayelerini bilmek, Nassı yaşamına uygulamak ve en önemlisi hacdan dönünce haccı yaşamaya devam etmek, haccın asıl anlamını yakalamaktır (İsmail, 1987, s. 23).

Haccın bir diğer işlevi ise haberleşme yolu olmasıdır. İlk bakışta garipsenen bir durum olsa da Mustafa Ruhi Şirin, Haccın haberleşme noktasındaki işlevselliğini şöyle açıklamıştır: “Bizde haberleşmenin kaynağı cami ve Hacc. Cami medeniyetin, kültürün doğduğu kaynaktı ve devletin donanımı oralarda programlanıyordu. Cami küçük, yöresel bir haberleşme kaynağı iken Hacc, İslam toplumlarının evrensele açılması demekti. Bugün bu kaynakların aynı etkiyi gösterdiği söylenemez” (Şirin, 1983, s. 6). Şirin’e göre cami, lokal bölgede bir merkez, haberleşme ağı olarak inşa edilmiştir. Hac ise lokalde olan bu merkezin, merkezidir. Bütün Müslümanların haberleştiği, birbirinden haberdar olduğu bir idealdir. İdealdir çünkü bugün bu noktada değildir.

3.2.4 Oruç

Oruç, kelime olarak “uzak durmak, kendini beri etmek” gibi anlamlara gelmektedir. “Terim olarak oruç, tan yerinin ağarmasından güneşin batmasına kadar şer’an belirlenmiş ibadeti yerine getirmek niyetiyle yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durmayı ifade eder” (Yitik, 2007, s. 414). İslamiyet dışında birçok dinde de görülen oruç ibadetinin şekli ve süresi değişmektedir. Fakat bu ibadetin yapılış felsefesi değişmemektedir. Oruç, tüm dinlerde kişinin kendini sınırlayarak terbiye etmesi, nefsini köreltmesi, istek ve arzularını durdurması maksadıyla yapılan bir ibadettir. İslam’da oruç, diğer ibadetlerden ayrı tutulmuştur. Bir kutsi hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Allah buyurdu ki: Ademoğlunun ramazan orucu hariç her ameli kendisinedir. O (ramazan orucu) benim içindir, onun sevabını ben vereceğim. Oruç bir kalkandır” (El-Münziri, 2015, s. 177). Bu hadis orucun, diğer ibadetlerden farklı olduğunu vurgulamaktadır. Orucun çeşitleri vardır. Ramazan orucu, kefaret oruçları, nafile oruçlar olmak üzere üç çeşit oruç vardır. Ramazan orucu hicretin ikinci senesinde farz kılınmıştır. Hz. Peygamber Medine’ye gelene kadar her ay üç gün oruç tutmuştur. Ramazan orucu farz olunca, bu orucu muhayyer bırakmıştır. Kefaret oruçları ise, kişinin bir günah işledikten sonra o günahın affedilmesi umuduyla Allah rızası için tutulan oruçlardır. Oruç bozma kefareti, hataen adam öldürme kefareti, zihar kefareti bu duruma örnektir. Nafile oruçlar, farz olan ramazan orucu ve kefaret oruçları dışında kalan, yapılıp yapılmaması konusunda herhangi bir emir ya da yasaklama bulunmayan oruçlardır. Şaban ayının belli günleri oruç tutmak, buna örnektir.

Mavera Dergisi’nde oruç, sadece yeme, içme ve cinsellikten uzak durmak bağlamında değerlendirilmemiş bilakis çeşitli açılardan ele alınmıştır. Ramazan ayını ibadet zamanı olarak değerlendirmişlerdir. Ramazan iman yenilemenin, tabiri caizse, bir “dirilişin” muştusudur. Uykuların bölünerek gece ibadeti ve sahur yapmanın keyfi vurgulanmış ve bunları yapmanın insanlığı daha parlak bir geleceğe çıkaracağını ifade etmiştir (Haksal, 1986, s. 33).

Haksal, bu yazısında ramazan orucunun sadece yeme, içmenin kesilmesi olmadığını aynı zamanda bir “diriliş” olduğunu ifade etmiştir. Gece ibadetlerinin vurgusunu yaptığı yazısında, Ramazan ayını sadece oruç ayı olarak değil bir ibadet ayı olarak değerlendirmiştir. Yapılan çalışmada (Uysal, 2007), oruç tutan kişilerin hem bireysel hayatında hem de içinde bulundukları toplumsal hayatta iyileşmeler olduğu, şehirlere göre küçük farklılıklar olsa da orucun insanın bireysel ve toplumsal hayatına kattığı olumlu duygular olduğu saptanmıştır. Uysal’ın yaptığı çalışma, Haksal’ın ramazan için “ibadet ayı” nitelendirmesini haklı çıkarmış, şehirlere göre küçük farklar olsa da orucun en yoğun yapılan ibadet olduğu görülmüştür.

Mavera Dergisi’nde oruç, diğer ibadet esasları gibi kişinin bireysel ve toplumsal dünyasına yansımaları bakımından değerlendirilmiştir. İşlevselliği ön plana alan dergi, her ibadette bunu gözetmiştir. Dikkat çekici bir diğer nokta ise her ne kadar en yoğun yapılan ibadet oruç da olsa, dergide hac ve namaz kadar üzerinde durulmamış olmasıdır. Derginin ikinci yarısından itibaren (80. Sayıdan sonra) iki yerde geçmiştir. Haksal yazısında, belirtilen şekilde ele alırken; Ahmet Yalçinkaya da şiirinde oruç tutmayanların oruçtan korktuğunu, orucu tutmanın insan için hem gereklilik hem de lütuf olduğunu belirtmiştir (Yalçinkaya, 1988, s. 53).

3.2.5 Zekat

İslam ibadetleri, yapılış açısından üç şekilde ele alınmaktadır. Bunlar, sadece bedene dayalı ibadetler, sadece maddiyata dayalı ibadetler ve hem bedene hem maddiyata dayalı ibadetlerdir. Sadece bedene dayalı ibadetler namaz, oruç gibi ibadetlerdir. Sadece maddiyata dayanan ibadetler ise zekat, fitır sadakası gibi ibadetlerdir. Hem bedene hem maddiyata dayalı olan ibadetler ise umre ve hacdır. Zekatın maddi bir

ibadet oluşu, onu diğer ibadetlerden ayıran en önemli farklardan biridir. “Sözlükte “artma, arıtma; övgü ve bereket” mânalarına gelen zekât, terim olarak Kur’an’da belirtilen sınıflara sarf edilmek üzere dinen zengin sayılan Müslümanların malından alınan belli payı ifade eder” (Erkal, 2013, s. 197). İslam dini, zenginlerin paralarında fakirlerin hakkının olduğunu belirtmekte ve bu paraların hak sahiplerine dağıtılması gerektiğini ifade etmektedir. Bu ibadetteki temel amaç toplumsal dayanışmayı güçlendirmek ve zengin-fakir arasındaki makasın mümkün olduğunca kapatılmasını sağlamaktır. İslamiyet, zekat ile toplumsal dengeyi sağlamayı hedeflemektedir.

Mavera Dergisi’nde zekat çok az ve diğer konularla birlikte işlenmiştir. Recep Seyhan, Müslümanların değişen zihin yapısına, “hafifleyen imanlarına” ve Müslümanların sığındıkları bahanelere dikkat çektiği “Sığınak” isimli yazısında bu durumdan bahsetmiştir. Seyhan’a göre Müslümanlar; mümkün merteye cumalara giderim, çocukken elif-ba okumuştum, dedem hacı, geçen yıl biraz oruç tuttum, çocuğumu alkol konusunda özgür bıraktım, hoşgörülü bir babayım. İslam da hoşgörü dinidir zaten gibi bahanelere sığındığını ve bu durumun insanları gülünç duruma düşürdüğünü ifade etmiştir (Seyhan, 1983, s. 45).

Zekat maddi bir ibadet olması açısından insanlar için en zor ibadetlerden biri olmuştur. Dolayısıyla insanlar zekat verirken bazı noktalarda, kendilerince bir “kaçar yol” bulmuşlardır. Elinde nakit yerine mal olan bir üretici, mallarından kötü olanları zekat olarak vermeyi düşünür olmuştur. Bu durumu Türk hikayeciliğinin öncü isimlerinden olan Mustafa Kutlu, şöyle ifade etmiştir: “İmal ettiğimiz mallardan satılmayıp elde kalmış ve de eskimiş bir kısım vardır ki bunları zekat olarak versek doğru mudur?” (Kutlu, 1989, s. 36).

Genel itibarıyla Mavera Dergisi’nde İslam ibadet esasları işlevselliği ön planda tutularak işlenmiştir. Dergi ibadeti şöyle ifade etmiştir: “İslami yaşantıda ibadet, öte dünya ile ilgili bir icraat gibi, aynı şekilde bu dünya düzeni ile de ilgili faaliyetlerimiz cümlesinden sayılır” (Mavera, 1983d, s. 13). İbadet esaslarını metodolojik bir düzlemde değerlendirmemeleri gayet anlaşılır bir durumdur. Çünkü Mavera Dergisi, kendisini “Dini Dergi” olarak nitelendirmez. Onlar kendilerini “Muhafazakar Fikir ve Edebiyat Dergisi” olarak nitelemektelerdir. Yapılan incelemelerde Mavera Dergisi,

ibadet esaslarını deneme, hikaye ve şiir başta olmak üzere, tür ayrımı yapmaksızın eserlerinde işlemişlerdir. Fakat incelemeler esnasında özellikle namaz ve orucun fazla işlenmesi dikkat çekmiştir. Hac, zekat ve kelime-i şahadet çok az işlenmiştir. Bunun sebebinin, yaşanan dönemin gerek siyasi gerek ise ekonomik şartları neticesinde hac ve zekat gibi kısmen politik ve ekonomik olan ibadetlerin gündemlerinde olmaması sonucuna ulaşılmıştır.

3.3 İnanç Esasları

İnanç esasları iman ile ilintilidir. Terim olarak iman, “Allah’tan alıp din adına tebliğ ettiği kesinlik kazanan hususlarda peygamberleri tasdik etmek ve onlara inanmak diye tanımlanır” (Sinanoğlu, 2000, s. 214). Maveria Dergisi yayın kurulu üyelerinden biri olan Atasoy Müftüoğlu’na göre “Varoluşumuzun asıl cevherini ve varlığımızın özünü iman teşkil etmektedir. Bütün bir varlık olgusunu ancak imanla belirlenebilecek bir niteliğe sahip bulunmaktadır” (Müftüoğlu, 1985, s. 3). İnsan açısından iman mahiyeti iki şekilde ele alınmaktadır. Bunlar fert açısından iman ve toplum açısından imandır. İnsanın iç dünyasının rahatlaması, huzura ermesi için gerekli olan şey imandır. İmanın insanın içinde uyandırdığı bu hisler fert açısından imanı ve inanma ihtiyacını açıklamaktadır. “Allah’a inanan insanlardan teşekkür eden toplumlarda huzur olur. Çünkü Allah’a inanan insan, aynı zamanda ahirete de inandığı için hayatına ona göre çeki düzen erir” (M. Bulut, 2015, s. 50). Bu da toplumsal açıdan iman mahiyetini açıklamaktadır.

Maveria Dergisi’nde iman esasları incelenirken tıpkı ibadet esaslarında olduğu gibi bütün sayılar taranmış ve altı iman esasına ilişkin eserler incelenmiştir. Bu altı esas; Allah’a iman, peygamberlere iman, kitaplara iman, ahirete iman, meleklerle iman, kaza ve kadere imandır.

3.3.1 Allah’a İman

Allah secde etmeye değer tek varlıktır. “Yüceler yücesi”dir. Sığınılacak tek liman, koruyacak tek varlıktır, vahdettir, tevhiddir. Cahit Zarifoğlu mısralarında böyle izah etmiştir:

“Senin adınla
 Ey yüceler yücesi
 Sevgi evimizde sende
 Sana secde ederiz” (Zarifoğlu, 1977b, s. 21).

Tıpkı Cahit Zarifoğlu gibi Mehmet Atilla Maraş da aynı bakış açısını mısralarında şöyle işlemiştir:

“Ey beni halife kılan yeryüzüne rabbim
 Ey kurtarıcım, önderim, efendim
 Ey mutlak bilgilerle donanmış bilgin
 Derdimin şarihi
 Mürşidim
 Gel onar beni” (Maraş, 1980, s. 4).

Tevhid insanı bazı erdemlere bağlamaktadır. Bu durumu Mustafa Yürekli “Estetik Düşüncenin Etik ve Metafizik Temelleri” adlı yazısında işlemiştir. Ona göre tevhid insanı erdem sahibi yapar. İnsan sahip olduğu bu erdemi bilim ve sanatta kullanarak gelişim ve üretim gibi medeniyeti etkileyen faktörleri işlev kılar. Ona göre gerçek sanat ve gerçek bilim ancak vahyin ışığından gelen tevhid ile mümkündür (M. Yürekli, 1988, s. 13).

İnsan tabiatı itibariyle inanmaya yatkındır. Bu yatkınlık, ilk insan Hz. Adem’den beri böyledir. İnançsızlık ise insanın özüne musallat olmuş bir arazdır. Bu durumu “Çağın Sancısı” adlı yazısında A.Ekmel Akkor ifade etmiştir (Akkor, 1977a, s. 20).

Alaeddin Özdenören, insanın sosyal hayatta sorumluluk göstermesi için önce Allah’a karşı sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiğini savunur. Allah’a karşı sorumluluklarını yerine getiren insanların, bireye ve topluma faydalı olacağını ifade etmiştir. Allah’a karşı sorumluluğunu yerine getiren insan yani imanının gerekliliklerini yerine getiren insan, diğer insanlara karşı da sorumluluk duyacaktır ve o bilinç ile hareket edecektir. Özdenören’in çıkarımı şu yöndedir; insanın Allah’a olan inancı, bireye sorumluluk bilinci katmaktadır (A. Özdenören, 1977c, s. 8). Sorumluluk bilinci ile iman eden insan taklidi imandan kurtulmuş insandır. A. Ekmel Akkor’un tabiri ile “Evrensel İnsan” dır. Evrensel insan, yazmayı hayat gayesi edinmiş insandır.

Burada “yazmak” tan kasıt alelade yazmak değildir. “Hakkı” yazmaktır. Gündelik insan kalıbının dışına çıkmak, evrensel insan olmaktır. Evrensel insan taklidi imandan kendini kurtarmış ve tahkike ulaşmış insandır. İmanını güçlü kılan kişidir (Akkor, 1977b, s. 16).

Atasoy Müftüoğlu Allah bütün evrende düzeni sağladığını, her oluşun onun taktiri ile olduğunu ifade etmiştir. Canlı ve cansız her şeyin zamansız bir varlığın gücü ile olduğunu söylemiştir. Evrende olan her şeyin yalnızca bu gücün bilgi ve istemesiyle olduğunu ifade eden Müftüoğlu, bu varlığın Allah olduğunu ifade etmiştir (Müftüoğlu, 1980b, s. 18). Sözlerinin ardından, imanın imar ile küfrün ise yıkımla ilintili olduğunu belirten Müftüoğlu, imanın barışçıl oluşuna ve küfrün düşmanlık ve zulüm oluşunu ifade etmiştir (Müftüoğlu, 1980b, s. 19).

Allah’a iman etmek, özgürlüktür. Allah’a iman eden bir insan, özgürlüğün kendisinden de özgürdür. Kulluk müessesesi insanı yücelttiği gibi aynı zamanda özgürleştirmektedir. Bu bakış açısını Maveria Dergisi yayın kurulu “İrade ve Özgürlük” isimli yazılarında ifade etmiştir. Onlara göre İslam, insanı yalnızca kul olarak nitelendirmektedir. Fakat onlar bu “kul” kavramını batıda siyasi anlamda kullanılan “köle” manasından uzak olduğunu; insanın Allah’a kul olduğu noktada özgür olduğunu ifade etmişlerdir (Yayın Kurulu, 1981a, s. 11).

Kulluk insanı yüceltir ve özgür kılar. İslam ise insanı yaratılanların en şerefli sayar. İslam’ın insana verdiği değer, insanın Allah’a kul olma bilinci ile orantılıdır. Kulluğun bilincinde olan insan, gereksiz bağlantılardan, duygu ve durumlardan uzaklaşır. Alaeddin Özdenören insanın kulluk anlayışını “İnsanın Yeri” adlı denemesinde böyle ifade etmiştir (A. Özdenören, 1981, s. 14).

Allah’a kulluk bilinci ile İslam’ın insana verdiği değer doğru orantılı ise insanın kulluğunu sınavabileceği bir ölçüye ihtiyacı vardır. Çünkü her şey belli bir birim ile ölçülür. Halil Ürün “Yıldız Kaydı” adlı denemesinde bu durumu izah etmiş ve ölçüyü belirtmiştir: “Her şeyi belirli bir birimle ölçüyoruz. Dünyalık olarak canımızın bu ölçülemez kıymetine değer biçmek için bir birim mevcut mudur? Canımızı neyin

karşılığında verebiliyorsak şüphesiz onun birimi de o olacaktır. Müslüman, canını ancak Allan yolunda verir. İşte ölçü” (Ürün, 1982, s. 17).

İnanmak için sadece akıl yeterli değildir. İnanmak bir iman meselesidir. İnsan gördüğünü bilir fakat görmediğine iman eder. Sadece akıl ya da sadece iman yeterli gelmeyecektir. Alaeddin Özdenören, kardeşi Rasim Özdenören’den de alıntıladığı denemesinde bu durumu açıklamıştır. Ona göre, insan akli yaratıcı üzerinde düşününce, onun hakkında bir bilgi edinemez. Zihin sadece yaratıcının ne olmadığını fark eder. Yaratıcı, yani Allah, kendini insanlara bildirmeseydi, insanın zihni Allah’ı keşfedemezdi. Bu noktada zihin ancak ve ancak vahiy ile geleni kavrayacak kapasitededir. Fakat kendiliğinden Allah’ı bulacak kapasitede değildir. Zihin, Allah’ı bulacak kapasitede olmadığı için, şayet -birçok filozof gibi- Allah’ı zihin yoluyla bulmak üzere bir çaba sarf edilirse; bu ancak basit ve soyut bir tanrı kavramı içinde sığıntı kalır (A. Özdenören, 1977c, ss. 31-32).

Atasoy Müftüoğlu “Bütün bir kainatta gizli ve açık bir şeyin en doğrusunu bilen ve bildiren yalnızca alim ve hakim olan yüce Allah’tır” (Müftüoğlu, 1982, s. 17). Demiştir “Defterimize Yazılmaktadır” adlı yazısında. Aynı düşünce yapısını Avni Doğan şiirinde şöyle işlemiştir:

“Subaşlarında böğürtlenler gibi göğeren
Bir sevdaysam
Senden alacağım gücümü
Bozkırların su götürmez inancı gibi
Ey yalnızlığımın çaresizliğimin
Ey yerin göğün
Suların sahibi
Bırakma beni” (Doğan, 1990, s. 4).

Mavera Dergisi Allah’a iman bahsini fıkhi literatürden farklı işlemiştir. Daha ziyade Allah’a inanmanın, tevhide bağlı olmanın insanı mutlu, huzurlu ve tüm iyi şeylerle donattığını ifade etmişlerdir. Allah’a kul olmanın insana huzur vermesinin yanı sıra insanı yücelteceğini, özgürleştireceğini, insanı hayra sevk edeceğini ve fiili dualara vesile kılacağını savunmuşlardır. Allah’a inanmanın insanın ve toplumun faydasına

olacağını salık vermişlerdir. Maverâ Dergisi, Allah’a iman bahsini fıkıhtan uzak, tasavvufa yakın bir noktada değerlendirmiş ve öyle ele almıştır. İbadet esaslarının her birinde görülen işlevsellik burada da insan ve toplum açısından faydalı noktalarıyla görülmüştür.

3.3.2 Peygamberlere İman

“Peygamber (peygām-ber/peyâm-ber) kelimesi Farsça olup sözlükte “haber getiren” demektir” (Y. Ş. Yavuz, 2007, s. 257). Peygamberlere iman, İslam dininin temel unsurlarından biridir. Peygamberlere imanın kaynağı, Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in hadisleridir. Kur'an-ı Kerim'de peygamberlere iman konusu birçok ayette geçmektedir. Örneğin, "Allah'ın peygamberine iman edin ve ona uyun ki, doğru yolu bulasınız" (Araf, 7/158) ayeti, peygamberlere imanın önemine vurgu yapmaktadır.

Maverâ Dergisi'nde peygamberlere iman konusu farklı yönleriyle ele alınmıştır. Peygamberler halkın içinde, halkla beraber olan insanlardır. Peygamberler sosyal hayatın içinde, toplumun merkezindelerdir. Atasoy Müftüoğlu “Gökyüzünde ve Yeryüzünde” adlı yazısında bu durumu şöyle ifade etmiştir: “Peygamberler, mutlak bir düzene ve bu düzen içerisinde insanın konumuna ait ilkeleri, evreni bütünüyle çevreleyecek bir biçimde hayata kazandırmak için gönderildiler. Onlar hep hayatın içindeydiler... Evrende onlar, hakikatin ve hakikate özgü hayatın kutlu öncüleri ve örnekleriydiler” (Müftüoğlu, 1980c, s. 18).

Peygamberler topluma yön veren, değiştiren ve geliştiren kişilerdir. Peygamberlerin tuttuğu ışık ile insan yolunu bulmaktadır. Peygamberler bilgeliğin temsilidir. Maverâ dergisinde bu durum şu ifadelerle anlatılmıştır: “Karanlıklar içindeki bu toplumlar, peygamber soluğuyla esenlik ve erdem dönemlerine yeniden doğmaktadır. Yücelik ve bilgeliğe peygamberlerin yolu izlenerek erişilmektedir” (Müftüoğlu, 1979c, s. 14). Müftüoğlu’na benzer bir bakış açısıyla “Toplumun Çürüyüşü” adlı yazısında Osman Sarı, peygamberlerin çürüten toplumların çürüyüşünü durduran bilgiler olarak nitelmiştir (Sarı, 1977d, ss. 70-71).

Mavera Dergisi'nde 12 peygamberin ismi geçmektedir. Birbirinden bağımsız zamanlarda, birbirinden bağımsız konularda peygamberler işlenmiştir. Burada 12 peygamberin de nasıl işlendiği gösterilmiştir:

Halit Ziya Kuyumcu, Allah'a inancın gerekliliğini ve iman bahsini anlattığı "İman ve İslam" adlı yazısında Hz. Adem'in ve dolayısıyla ilk insanın yaratılışı ile ilgili ayetleri verdikten sonra "Yukarıdaki ayetler, insanın yaratıldığını ve Allah'ın yeryüzündeki halifesi olarak şeref ve fazilet kazandığını açıkça belirtiyorlar." Cümlesi ile ilk insanın yani Hz. Adem'in ve diğer tüm iman eden insanların şerefli ve faziletli insanlar olduklarını ifade etmiştir. Keza Mehmet Atilla Maraş da ilk insan-yaratıcı arasındaki ilişkiye ve yaratılıştaki kusursuzluğa dikkat çekmek için Hz. Adem'i şiirinde şöyle işlemiştir:

“İlk insan mutlak bilgiyle donanarak
Evren içinde bir nokta
Dünya üzerinde bir zübde-i alem
“Ol” emriyle olur olacak olan
Akacak kan olur/yaşayan can
Bu plan
“O”nun planı
Eksiksiz
Yerli yerinde” (Maraş, 1979b, s. 3).

Hız. Şit, Hız. Adem'in oğludur. Mavera Dergisi'nde sadece bir yerde geçmiştir. Kadir Tanır "Adem ve Oğulları" adlı yazısında Hız. Şit'i anlatırken, habıl ve kabil olayının ardından "Allah'ın bir lütuf olarak bahşettiği oğlu" ve "oğullarının en sevgilisi" olarak değerlendirmiştir (Tanır, 1988, s. 9).

Hız. Nuh, Mavera Dergisi'nde iki yerde geçmektedir. İlki Tasavvuf özel sayısında yayımlanan İsmail Kılıhoğlu'nun mensur şiiri "Gül ve Ateşten" adlı eseridir. "Uyarılara uymayınca, gelip çattı kutsal cezalar: Tufandı, boğuldular gittiler görünürde yeryüzünü basmış sularda. Ama sapkınlıklarının, inkarlarının, başkaldırmalarının sularıydı bunlar aynı zamanda" (Kılıhoğlu, 1984, s. 155). Cümleleriyle Nuh tufanını ve Hız. Nuh'a inanmayanların durumunu anlatmıştır. Hız.

Nuh'un geçtiği ikinci yer ise Mehmet Şüheda Arslan'ın yaptığı bir mülakatta Arap edebiyatından bahsedilirken örnek olarak kullanılmasıdır (M. Ş. Arslan, 1985).

Hız. İbrahim, Mavera Dergisi'nde işlenirken özellikle bir kavram üzerinde durulmuştur. Bu kavram "İbrahim Bilinci"dir. Hız. İbrahim'in hayatı Kur'an-ı Kerim'de sıkça anlatılmaktadır. Hayatının anlatıldığı bu kısımlarda, elinde bir çekik ile putları kırdığı, yaratıcısını keşfetme süreci ve dolayısıyla akıl yürütme metodu işlenmiştir. İşte Mavera Dergisi'nin "İbrahim Bilinci" dediği kavram, bu sac ayakları üzerinde yükselmektedir.

"İbrahim bilinci yüklü ellerin
Yüreğin dünyanın sevgi dergisi" (İnan, 1977, s. 1).

Atasoy Müftüoğlu ve Akif İnan Hız. İbrahim üzerinde en çok duran iki isim olmuştur. Atasoy Müftüoğlu, tevhit için çabalayan kişileri "onlar tevhit yolunun öncüleridir. Onların bağrında bir sızı büyüyor, bir seveda ateşleniyor. Onlar Hız. İbrahim'in varisleridir" (Müftüoğlu, 1979b). Şeklinde nitelemiştir. Dergi, Hız. İbrahim'den bahsettiği yazıların tamamında "küfre karşı durmaktan", "zalime boyun eğmemekten" ve "Allah'a düşman gelmiş herkese düşman olmaktan" bahsetmiştir.

Hız. İsmail' dergide iki noktadan ele alınmıştır. Bunlardan ilki, meşhur zemzem olayının (Köksal, 2005, ss. 177-180) yaşanmasıdır.

"Kays, ben ve bir güzel çocuk
-çocuk dediysem kutlu topuğu ile zemzem bulup içen çocuk-
Yani durmadan çöldeydik
Kays kendinde değildi, ben kendimde değildim" (Turan, 1985, s. 23).

Hız. İsmail'in ikinci bahsedildiği yer ise kurban edilmesi için bıçağa kendi boynunu uzatmasıdır. Bunu Müştahir Karakaya, yazısında şöyle işlemiştir: "Bizler ki boynu kılıca uzanmış İsmailimiz, bizler ki Zindana atılmış Yusuflarımız, bizler ki Kerbela'da susamış Hüseyinlerimiz yine de haykırmıyoruz işte Hüseyin Arkın gibi... gerisi, diyoruz" (Karakaya, 1989, s. 37).

Hız. Yusuf, Mavera Dergisi'nde çeşitli boyutlarıyla işlenmiştir. Bazen şiirlerde bazen yazılarda işlenirken, bazen bir figür olarak temsil ettiği fikri, duruşu ön plana çıkarılmış bazen de kendisi işlenmiştir.

“Sözcük satın aldım orada bir yerde
Köle satılan panayırdan
Kölelerden bir köle Yusuf aldım
Züleyha'ya köşkün bahçelerinde” (Karakaya, 1988, s. 52).

Hız. Yusuf'un kıssasında anlatılan, Hız. Yusuf'un sabredip, zorluklara ve iftiralara göğüs gerip zindandan çıkarılması ve Mısır'a Maliye Veziri olması (Köksal, 2005, s. 297) Mavera Dergisi'nde işlenmiştir (Kutsan, 1988, s. 50).

Hız. Musa, Mavera Dergisi'nde işlenirken, Hızır ile olan kıssası üzerinde durulmuştur. Cahit Zarifoğlu “Külfet” adlı şiirinde Hız. Musa'nın halim selim kişilik özelliklerine şöyle değinmiştir:

“Hızır
Yumuşak bir çocuk ağzı
Hızır
Ağ atıp durdun dizi denizin suyuna
Hızır
Bu balıklar platin” (Zarifoğlu, 1987, s. 15).

Mustafa Demir, peygamberlerin hikmetlerini işlediği “Evet Evet Uyumuyorum” yazısında Hız. Musa'yı Firavuna karşı verdiği mücadele ile ele almıştır. Burada diğer peygamberlerin de -Hız. Yusuf, Hız. İbrahim, Hız. Muhammed- düşmanlarına karşı verdiği mücadelelerden bahsetmiştir (Demir, 1990, s. 25).

Hız. Davud ve Hız. Süleyman, Mavera Dergisi'nde genellikle beraber işlenmiştir. Dergi, iki peygamberi işlerken Kudüs'ü temel konu edinerek bunu yapmıştır. Bunun en net örneğini Mehmet Burak “Kudüs'ün Gözyaşları” adlı yazısı ile oluşturmaktadır. Yazıda, İsrail devletinin, Filistin'i haksız işgalinden ve Mescid-i Aksa yakınlarında yapılan ve mescide zarar veren kazılardan sitemkar bir biçimde bahsedilmiştir (Burak, 1986, s. 35).

Mavera Dergisi’nde işlenen bir diğer peygamber Hz. İsa’dır. Süleyman S. Kalkan “İsa ve Güvercinler” adlı şiirinde şöyle işlemiştir:

“İnan hepten sevda benimki
Başka bir şeyim yok öyle diyorlar
Görüyorum işte içtiğim her tütünde
Göğe yükseliyor İsa geri dönmemesine” (S. S. Kalkan, 1986, s. 13).

Hiz. İsa’nın mucizeleri arasında nefesi ile âmâların gözlerini açması, ölüleri diriltmesi vardır. Maverâ Dergisi bu mucizeleri dini edebiyat çerçevesinde ele alarak işlemiştir.

“En derin yalnızlığımızın sevgilisi
Efendi tanımayanların efendisi
Rahmani uykularda sıvadı sırtımızı
Göğsümüze isyan tohumları ekti rüzgarlar
Bad-ı Saba ile hemhal İsa nefeslerimiz
Batı’da putlar devirdi putlar devirdi ülkemde
Doğu’da Mevlana dirildi Buhara’dan
Misk-i Hoten saçıldı İsfahan’dan Semerkant’tan” (İşler, 1988, s. 33).

Hiz. Muhammed İslam peygamberi olması sebebiyle Maverâ Dergisi’nde en çok işlenen peygamber olmuştur. Çeşitli açılarıyla ve çeşitli sıfatlarla işlenmiştir. Yukarıda zikredilen peygamberler gibi spesifik olarak ismi dışında “En Kutlu Yolcu”, “Evrenin Efendisi”, “Son Nebi”, “Habibullah”, “Sevgili”, “Nur”, “Ahir Zaman Peygamberi” gibi yüceltici sıfatlarla işlenmiştir. Hüseyin K. Ece “Yollar ve Yolcular” adlı denemesinde “En kutlu yolcunun izinde toz olmayı hayat felsefi yapan O’nun kervanına hizmetçilik görevi ile olsun girebilmeyi zafer nişanı sayan yol arkadaşları” (Ece, 1980, s. 17). Cümlesiyle hem Hiz. Muhammed’i hem ashabını hem de yola çıktıkları davalarını işlemiştir. Alaaddin Soykan ise “Ahu Usul” şiirinde Peygamberin karşısındaki acizliğini ifade etmiş ve “topuğunun altındaki toz” olmayı arzuladığını ifade etmiştir.

“Muhabbet denizine ahu usul hasret dökülen
Irmak olsam ah hani bir
Arınarak bu gökçe suda kir pastan her tür

Bir'i tefekkür eğik her bir başta
 Şakak olsam ah hani bir
 Dalında ram olmanın ötelere tir tir kuş sesi yeşil
 Yaprak olsam ah hani bir
 Hal rüzgârlarıyla sonra savrularaktan
 Yâre yol almış ayakların altında hep toz
 Toprak olsam ah hani bir
 Dostluklara o tanımı güç candan açılmış
 Kucak olsam ah hani bir
 Sevmeye öyle koskocaman hep dağlar ulu
 Kinde ise zerreden de
 Ufak olsam ah hani bir
 Ki ben hafif günah esmer bir karanlığım
 Şavk şavk olsam ah hani bir
 Yüz sürüp izine Son Nebi'nin güneş topuklu
 Aydınlanmak üşüsem de
 Berrak olsam ah hani bir” (Soykan, 1984).

Erdem Bayazıt ise meşhur “Ölüm Risalesi” adlı şiirinin “Son Söz” başlıklı pasajında evrenin Hz. Muhammed için yaratıldığını ifade etmiştir.

“Ve zaman döne döne
 Gelmişti başlangıç noktasına
 İlk yaratılış düğümüne
 Mahlûkatın var olduğu
 Yüzüsuyu hürmetine
 Evrenin efendisinin
 Kavuşmak vakti gelmişti sevgilisine” (Bayazıt, 1977, s. 5).

Hz. Muhammed’in diğer peygamberlere göre makamının âli oluşunu, Fehmi Kuyumcu “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme” adlı yazısında ifade etmiştir (Kuyumcu, 1984, s. 56). Ersin Gürdoğan “Tüketim Ekonomisine Başkaldırmanın En Etkili Yolu Tasavvuf” adlı yazısında tasavvufla beraber İslâm’ın ilkelerinin hayata geçirilmesinin mümkün olduğunu ifade etmiş ve peygamberin ahlakıyla ahlaklanmanın bunun yolu olduğunu şöyle belirtmiştir: “Tasavvuf, İslâm’ın

ilkelerinin hayata geçirilmesi, son Peygamber'in örnek alınması, Ona özenmenin, Ona öykünmenin en etkin yolu! O Peygamber ki, yürüyen Kur'an'dır. O ki, güzel ahlâkı tamamlamak için gönderilmiştir” (Gürdoğan, 1984).

Rasim Özdenören “Müslüman ve Müslüman” adlı denemesinde Hz. Muhammed’e iman etmenin, itaat etmenin gerekli olduğunu; “La İlahe İllallah” ın tek başına yeterli olmadığını “Muhammedun Rasulullah” ın da gerekli olduğunu ifade etmiştir. Peygambersiz bir dinin noksan olacağını dolayısıyla peygambere iman etmenin bir seçenek değil zorunluluk olduğunu vurgulamıştır. Bir insanın “ben Müslümanım” diyebilmesi için şahadet getirirken mutlaka “muhammedun rasulullah” demesi gerektiğini ve buna iman etmesi gerektiğini ifade etmiştir (R. Özdenören, 1986, s. 4). Bu ifadeleriyle deizme olan bakış açısını da ortaya çıkarmış ve karşısında bir duruş almışlardır.

Hz. Muhammed’in, bir devlet lideri, bir ordu komutanı, rehavete ve sapkınlığa düşen insanlar için bir uyarıcı oluşunu “Acı Acı Ağlamaklar” şiiri şöyle ifade etmiştir:

“Ve Peygamberimiz kutsal
Bir devletin başkanıydı, soylu
Bir zahit olarak yaşadı
Siz bugün zenginlik içinde yüzerken
Aslan yavrularını unutup çakallarla karıştınız
Kim iddia edebilir yine başınızı dik tutabileceğinizi” (İslam, 1990, s. 52).

Genel itibarıyla Mavera Dergisi peygamberlere iman bahsini, peygamberlerin hayatlarından aldıkları anekdotlarla işlemiştir. Peygamberlerin kıssalarından sıkça faydalanan dergi hem kıssadan hisse hem de metafor olarak kullanma noktasında kıssalardan faydalanmıştır. Tasavvufi bakış açısının hakim olduğu görülmektedir. Tek başına Allah’a iman etmenin yetersiz olduğunu ifade eden dergi, peygamberlere imanın şart olduğunu, imanın ancak böyle tamamlanabileceğini belirtmiştir. Bu durum derginin “sünni” noktalarını ön plana çıkarmıştır.

3.3.3 Kitaplara İman

İslamiyet, diğer peygamberleri de kendi peygamberi olarak nitelendirdiğinden gerek temel kaynaklarda gerekse diğer çalışmalarda isimleri, hayatları sıklıkla kullanılmıştır. Buna karşılık kitaplar için aynı şeyden bahsetmek mümkün değildir. Maveria Dergisi “Kitaplara İman” bahsini Kur’an-ı Kerim üzerinden değerlendirmiş, İncil, Tevrat, Zebur gibi kitaplara değinmemiştir.

Maveria Dergisi’nde Kur’an’a çeşitli yönlerden değinilmiştir. Mehmet Kahraman, “Arkadaşlıklar” adlı denemesinde “Evet, Kur’an İslam, inanç bir bengisu kaynağıdır, bir bengisu çağlayanıdır. Ve bütün bir insanlık su ve ekmek yerine bu bengi suyu içse yeridir” (M. Kahraman, 1979, s. 16). Cümlesi ile Kur’an’ı ruhu doyurucu, sonsuz bir yaşam kaynağı olarak değerlendirmiştir.

Kulu, diğer insandan ayıran en önemli fark Allah’a, Allah’tan gelene itaat etmesidir. Bu itaat insanı diriltmektedir. Ekrem Sağıroğlu “Kitap ve İnsan” adlı denemesinde bu fikrini savunmuştur. Ona göre Allah insanlığı daima kitap indirerek doğru yola sevk etmiştir. Keza dünyadan göçtükten sonra da ahirette kitaptan sorulacağını ve kitap üzerinde durulacağını ifade etmiştir (Sağıroğlu, 1986, s. 36).

Allah’a ve Allah’tan gelene yani vahye itaat etmek hem birey menfaati hem de toplum menfaati için elzemdır. Çünkü “Kuran hep insanı savunmaktadır. Hep toplumu savunmaktadır. Kur’an’ın savunduğu toplum üyeleri yalnızca kardeşlerden oluşan bir toplumdur. Toplumun iç yapısı sınıfsal bölünmelere izin ve imkan vermemektedir” (Müftüoğlu, 1981b, s. 30). Dergi açıkça belirtmektedir ki Kur’an hem birey menfaati hem de toplum menfaati adına faydalı emir ve yasaklamalarda bulunmaktadır. Dolayısıyla “iyi”nin ve “kötü”nün sınırları da vahiy ile çizilmiştir. İnsanın iyiyi ve kötüyü yalnız akılla değil vahiy ile ayırdığı konusunda vurgu yapan Ersin Gürdoğan “Çıkara Ayaklanmak” adlı denemesinde bu durumu ifade etmiştir (Gürdoğan, 1979, s. 16).

Dilin getirdiği sınırlılıklar vardır. Her dilin yabancı bir dile göre avantajlı ya da dezavantajlı yönler vardır. Akif İnan “En Büyük Mucize” adlı denemesinde dil üzerindeki avantaj ve dezavantajlardan bahsetmiş ve inanmanın en büyük mucize

olduğunu belirtmiştir: “Biz Türkçe konuşanlar için, Arapçayı bilmeyenler, daha doğrusu Kur’an Arapçasını, bu dilin imkânlarını ve imkanın sınırlarını tanımayanlar için, Kur’an’ın mucizesini anlamak mümkün değildir. Ancak, inanarak kurtulabiliriz” (İnan, 1978, s. 18). Çünkü Kur’an mûciz bir kitaptır. Tefsir literatüründe bu duruma “İcazu’l Kur’an” denilmektedir. “Kur’an’ın, sahip bulunduğu edebî üstünlük ve muhteva zenginliği sebebiyle benzerinin meydana getirilememesi özelliği” (Y. Ş. Yavuz, 2000, s. 403) şeklinde tanımlanmaktadır.

Kur’an’ın tarihselliği bahsi günümüzde olduğu gibi Maverâ Dergisi’nin yayımlandığı yıllarda da gündeme gelen konulardan biriydi. Atasoy Müftüoğlu “Alçalan Bir Dünyada Yükselen” adlı yazısında Kur’an’ın tarihselliği hakkındaki tartışmalara derginin bakış açısını belirtmiştir. Onlara göre Kur’an-ı Kerim, her ne emrediyorsa bu emir sadece o döneme ait değildir, bilakis evrenseldir (Müftüoğlu, 1980a, s. 10). Dergi tarihselciliği açıkça reddetmektedir.

Genel itibarıyla bakıldığında Maverâ Dergisi “Kitaplara İman” bahsini, “Allah’a iman” veya “Peygamberlere İman” konuları kadar uzun veya detaylı işlememiştir. Bunun sebebinin, yayın hayatını sürdürdüğü coğrafyada ve dönemde Kur’an’a iman noktasında toplum nazarında bir problem görmemesi olduğu düşünülmektedir. Dergi genelde “Kitaplara İman”ı özelde ise Kur’an’a imanı önemsemiş, insanın hem ruhu hem de fikir hayatı için önemli olduğunu dile getirmiştir. Keza Kur’an’ın sadece indiği tarihi veya o tarihteki muhatap kitleyi ilgilendirmediğini bilakis tüm insanları ilgilendirdiğini, evrensel olduğunu ifade etmiştir.

3.3.4 Ahirete İman

Maverâ Dergisi ahirete iman vurgusunu yazılardan, şiirlerden önce derginin adında yapmıştır. Maverâ, kelime olarak görünen evrenin ötesi anlamına gelmektedir. Ahiret inancını vurgulayan bu kelime, derginin kurucularının da bakış açısını ifade etmektedir. Yaptıkları edebiyat da yaptıkları iş de ahirete dönük yüzlerini yansıtmaktadır.

“Âhiret dünya hayatını takip eden, ona benzer fakat daha değişik ve ölümsüz bir hayattan, ebediyet âlemine ait çeşitli merhaleler ve hallerden ibarettir” (Topaloğlu,

1988, s. 543) şeklinde tanımlanmaktadır. Dünyadan sonra bir yaşama yani ahirete iman etmek kişinin yaşayışını ve fikirlerini etkilemektedir. Cahit Zarifoğlu “Yaşamak” adlı güncesinde bu durumu şöyle ifade etmiştir: “Biz, çağın kültürüne ruhçu açıdan, öte dünyaya inananların açısından bakım öyle değerlendiriyoruz” (Zarifoğlu, 1978a, s. 23). Keza Rasim Özdenören de Cahit Zarifoğlu’nun sözlerini destekler nitelikte “Müslüman ve Müslüman” adlı denemesinde şöyle söylemiştir: “Müslümanın yapıp etmelerinin arka planını ölüm ve öte dünya fikrinin oluşturduğunu söylersek onun bariz bir vasfına temas etmiş oluruz” (R. Özdenören, 1986, s. 2).

Mavera Dergisi ahirete iman bahsini genellikle ölüm ile beraber işlemiştir. Ersin Gürdoğan şehirleşmeyi ve değişen toplumla beraber değişen şehirleşme anlayışını işlediği “Krematuar” adlı yazısında ahirete iman konusunu işlemiştir. Ankara’da şehir merkezinde mezarlık olmadığını, tüm mezarlıkların şehrin dışında konumlandırıldığını söyleyen Gürdoğan, şehir merkezinden çıkan mezarlığın ve dolayısıyla ölümün, insanların gündeminden de çıktığını ifade etmiştir. Ona göre mezarlıklar insanların gözü önünde bir pencere gibi durmalıdır. Ahirete açılan bir pencere gibi (Gürdoğan, 1978a, s. 50).

Akif İnan ise şair ve Profesör Ali Nihat Tarlan’ın vefatı hakkında yazdığı yazıda taziyesini iletirken “Ali Nihat Tarlan da hakka yürüdüler. Büyük bir alim, kamil, fazıl bir zat-ı akdem idiler. Bu dünya hayatları seksen sene olmuştur” (İnan, 1975, s. 33) cümlesini kullanmıştır. Bu cümleden açıkça anlaşılmaktadır ki dünya hayatının kısa ve sonlu oluşuna ve ahiret hayatının sonsuz oluşuna Akif İnan vurgu yapmıştır.

Mehmet Karaman, Mavera Dergisi’nin ilk dört sayısında çeşitli yönleriyle Ahmet Hamdi Tanpınar’ın tarih görüşünü ele aldığı yazısında tarih hakkında görüşlerini anlatmadan önce, bir önsöz mahiyetinde yazdığı yazının bir kısmında erdemi amaçlamanın cenneti arzulamak olduğunu anlatmaktadır. Ona göre cennet arzulaması gereken bir olgudur. Ona göre insanların kendilerine “Tanrıçıklar” edinmesi bir cesaretsizlik/korku göstergesidir. Oysa dört asıl erdemden biri olan şecaat (yani cesaret), insanı insan yapan etkenlerden birisidir (Karaman, 1977, s. 27).

“Toprağa Doğru Yürümek” adlı yazısında Osman Sarı, ölümü unutan ve ahireti hesaba katmayan insanlara ve o insanların hayatlarına “isyan” edişini dile getirmektedir. Ölülerin insanlara gösterilmediğini fakat insanların bu ölüleri görmesi gerektiğini iddia etmektedir. Buradaki “görmek” teşhir bağlamında değildir. Yukarıda zikrettiğimiz Ersin Gürdoğan’ın mezarlıklar ile ilgili görüşü gibidir. “Ölüler ve mezarlıklar insanların önünde olmalıdır” görüşü hakimdir. Sarı’ya göre ölüler, insanlarla konuşur ve ölülerin insanlara verdiği en önemli mesaj, dünyanın sonlu oluşudur (Sarı, 1977e, s. 41).

Tasavvuf edebiyatında dünya, bir durak, gelip geçici bir nokta olarak betimlenmektedir. Dünyanın geçici bir durak olarak nitelenmesi, ahiretin sonsuzluğuna vurguyu işaret etmektedir. Çünkü her şey zıddı ile kaimdir. Mehmet Atilla Maraş da “Adın Kaldı” şiirinde bunu ifade etmiştir:

“Dünya denen bu yerde sade bir kaydın kaldı

Bu geçici konakta bir hoştur adın kaldı” (Maraş, 1979a, s. 1).

Cahit Zarifoğlu ölümünden sonra ahirete irtihal eden her insanın aynı noktada olmadığını ifade eder. Farklı dereceleri, farklı kademeleri olduğunu “Kaybolan Şiir” adlı şiirinde şöyle ifade etmektedir:

“İster misin makam rütbe ölümünden sonra

Allah’ı hakim bil diğerlerini mahkûmun-aleyh” (Zarifoğlu, 1983, s. 51).

Genel itibariyle Maverâ Dergisi tıpkı kitaplara imanı işledikleri gibi, ahirete iman da Allah’a iman veya Peygamberlere iman kadar uzun işlememiştir. Ahirete iman bahsini ölümle beraber ele almışlardır. İşlenen her noktada dünya hayatının boş ve sonlu olduğunu vurgulamış, ahiret hayatının sonsuz olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bakış açısı onların ahiret merkezli düşündüklerini ortaya çıkarmaktadır. Gelecek başlıklardan biri olan “Tasavvuf” başlığında bu durum izah edilmiştir.

3.3.5 Meleklerle İman

Kutsal dinlerin hepsinde varlığı kabul edilen melekler, kelime itibariyle “haberci, elçi; güçlü kuvvetli, tasarrufta bulunan, yöneten” mânalarına gelmektedir (Erbaş, 2004, s.

37). Melekler “nur”dan yaratılmış varlıklardır. Onlar yeme içme gibi insani özelliklerden berilerdir. Onlar Allah’a isyan etmezler ve ne iş için yaratılmışlarsa o işi yaparlar. Gözle görülmezler ve geleceği/gaybı bilmezler (Kılavuz, 2016, ss. 93-94). İslam inancında farklı meleklerin farklı görevleri vardır. Cebrail, Azrail, Mikail ve İsrail dört büyük melek kabul edilmektedir. Cebrail, Allah’tan aldığı vahyi peygambere eksiksiz iletmekle görevlidir. Azrail, yaratılanların canlarını almakla görevlidir. Mikail, hava olayları görevlidir ve bir hadiste rahmet kapısı olarak nitelendirilmiştir (Özervarlı, 2004, s. 40). İsrail ise kıyamet günü “sûr”u üflemeyle görevlidir.

Mustafa Özçelik “Sana Gülümseyen Ölüm” adlı şiirinde melekleri, insanlığın hayrı için koşan canlılar için tasvir etmiştir. Yapılan iyi davranışların melekleri sevindireceğini şiirinde şöyle işlemiştir:

“Haydi bir insanlığımıza sarılalım Melekleri sevindirelim
Sen şimdi ne kadar uzaktasın” (Özçelik, 1987, s. 17).

“Her yağmur damlasını bir melek indirir” şeklinde bir inanış vardır. Hadis kaynaklarında yer almayan bu inanışın kaynağı menkıbelere dayanmaktadır. Bir şair, bir hikayeci veyahut edebiyatla ilgilenen herhangi biri bu menkıbelerden rahatlıkla etkilenmekte, kendi sanatında kullanmaktadır. Cahit Zarifoğlu da “İstanbul” adlı şiirinde bu menkıbelerden faydalanmıştır:

“Bir tohumdan daha az değil
Fatihin büyük güvercin kanatları
Meleklerin sık aralıklarla
Dokunduğu toprak.
Güzel buyruklar gülbüz havalarda” (Zarifoğlu, 1986, s. 8).

Cebrail, Allah’tan aldığı vahyi peygambere eksiksiz getirdiğinden dolayı “Ruhu’l Emîn” olarak adlandırılmıştır. Getirdiği ayet ile beraber bereket de getirdiğine inanılmıştır. Bu sebeple Mavera Dergisi bu melekten bahsederken “Beşeriyeti yanlışlara, girdap ve yıkımlara götürmüş olan kalem, şimdi, Cebrail’in yumuşak temasıyla çağdan özür dileyecek, çölleşmeye yüz tutmuş zemine vahiy bereketi ekecektir” (Kılıç, 1987, s. 44) şeklinde ifade etmiştir.

Genel itibariyle “Meleklerle İman” bahsi Mavera Dergisi’nde tasavvufi yönü baskın olacak şekilde işlenmiştir. Melekler nesirlerde çok az işlenmiş, işlendikleri noktalarda ise tasavvufi özellikleri ile ön planda oldukları görülmüştür. Şiirlerde ise meleklerden daha çok ölüm meleği yani Azrail işlenmiştir. Bunun çeşitli sebepleri vardır. Bunlar; muhafazakar şairlerin ölümü sıkça hatırlatma gayesi, şiirde ölümün işlenecek dipsiz bir kuyu olması gibi edebi sebeplerdir. Sosyolojik çerçevede incelendiğinde Mavera Dergisi’nde “Meleklerle İman” için yapılabilecek tek çıkarım, derginin tasavvufi yönelimi dolayısıyla meleklerin ve meleklerle imanın fıkhi literatürden farklı, insanın mantığına değil de duygularına dokunacak şekilde işlenmesidir.

3.3.6 Kaza ve Kadere İman

Kader, Allah’ın ezelden ebede kadar olan her şeyin yerini, zamanını, şeklini, mahiyetini bilmesi ve takdir etmesidir. Kaza ise “Allah Teala’nın ezelde irade ve takdir buyurduğu şeylerin zamanı gelince, ezeli takdire uygun olarak meydana gelmesi, yaratılmasıdır” (M. Bulut, 2015, s. 594). Kaza ve kadere iman Kur’an’da iman esaslarının topluca geçtiği ayetlerde bulunmamaktadır (Bkz. Bakara, 2/177, Nisa, 4/136). Fakat ehl-i sünnete göre Allah’ın “ilim”, “irade”, “kaza” ve “tekvin” sıfatlarına iman etmek, kaza ve kadere iman etmeyi sağlamaktadır (Y. Ş. Yavuz, 2001).

Mehmet Atilla Maraş “Şahinşah” adlı şiirinde Allah’ın ilmiyle bilmesine, “Ol” emri ile yaratmasına ve kaderin kusursuz bir plan gibi işlemesine değinerek kaza ve kadere şöyle işlemiştir:

“ ‘Ol’ emriyle olur olacak olan
Akacak kan olur/yaşayacak can
Bu plan
‘O’nun planı
Eksiksiz
Yerli yerinde”(Maraş, 1979b, s. 3).

Ehl-i Sünnet inancında, Allah’ın takdiri dışında hiçbir “oluş” olmaz, hiçbir “olan” olmaz fikri hakimdir. Bu fikir insana ve dolayısıyla topluma teslimiyet duygusunu aşılamaktadır. Atasoy Müftüoğlu’nun deyişiyle “Varlık evreninde her oluş yalnızca

bu iradenin bilgi ve takdiri doğrultusunda gerçekleşmektedir” (Müftüoğlu, 1980c, s. 18).

Kaza ve kader konusu bir noktada ölümle de ilintilidir. “Yaygın bir kanaate göre herkesin kıyameti kendi ölümüyle başlar” (Topaloğlu, 2022, s. 517). Fakat insanoğlu ölümü göz ardı eder ya da unuttur. Eski bir deyiş olan “Hafıza-yı beşer nisyan ile malûldür” bu durumu izah etmektedir. Fakat Müslüman ölümü bilir ve onu kabullenerek yaşamını sürdürür. Bilmesi, unutmayacağı anlamına gelmemektedir. Hüseyin Su “Takvim Yırtıkları” adlı denemesinde bu durumu açıklamaktadır: “Nereden bilecektik o günkü görüşmemizin son görüşme olduğunu, insanlara böyle hür bilgi verilmiş olsaydı, yaşam çekilir miydi hiç” (Su, 1987, s. 22).

Kaza ve kadere iman, Maverâ Dergisi’nde çok az işlemiştir. İşlendiği yıllar 1979 yılının sonlarından itibaren ağırlıklı olarak 1980 sonrası süreçtir. Derginin Kaza ve kadere iman bahsini işleyiş biçimi fıkhi literatürden farklı, tasavvufî yönü daha ağır basan bir yöntemle işlemiştir.

Bu bölümün sonucu olarak, görülmektedir ki Maverâ Dergisi inanç esaslarının hepsini tasavvufî boyutlarında ele almıştır. Derginin tasavvufî yönelimlerinin olmasının temel sebepleri arasında edebiyatçı kişiliklerinin yanı sıra, yönetim kadrosunun Necip Fazıl Kısakürek’in tedrisinden geçmiş olması da etkilidir.

Allah’a iman konusunda insanın iç huzuruna vurgu yapan dergi, insanları “doğru yolu” bulmaları için yönlendirmiş ve bunun iman etmekle mümkün olduğunu söylemişlerdir. Allah’a iman etmenin, insanları hür kıldığını, insana ve dolayısıyla topluma faydalı bir insan profili çıkardığını ifade etmişlerdir. Peygamberlere iman konusunu peygamberlerin hayatlarından pasajlar olarak tafsilatlı bir şekilde eserlerinde işlemişlerdir. Bu pasajlar insanlara mesaj verecek nitelikte olmuş ve genellikle iman, sabır ve tevekkül başlıkları ile işlemişlerdir. Tek başına Allah’a iman etmenin yeterli olmayacağını, Peygambere de iman etmenin elzem oluşu üzerinde çokça duran dergi, takındığı bu tavır ile ehl-i sünnet bir çizgi çizmiştir.

Dergi, Kitaplara iman konusunu Allah ve peygamberlere iman konuları kadar detaylı işlememiştir. Bunun sebebi olarak derginin yayınlandığı coğrafyada, yani Türkiye’de

Kur'an'a iman edip etmemenin bir gündem olmaması, böyle bir "problemin" olmamasıdır. Dergi, genelde kitaplara imanı özelde ise Kur'an'a imanı işlerken, Kur'an'ın sadece indiği tarihte hedef aldığı muhatap kitleyi ilgilendirdiğini söylemekten kaçınmış, bilakis evrensel oluşunu ifade ederek yayınlandığı dönem Türkiye'de yeni yeni ortaya çıkan tarihselciliğin önünü kapatmıştır. Dergi, Ahirete imanı çok az işlemiştir. Bu işlenen noktalarda ağırlıklı olarak ölüm temasından yararlanmışlardır. Ölüm ile beraber sonsuz bir ahiretin varlığını ve dünyanın bir geçiş noktası olduğunu ifade etmişlerdir. Meleklerle iman işlenirken oldukça nesirlerden ziyade şiirler kullanılmıştır. Dergi bu konuyu işlerken insanların duygularına yönelik söylemlerde bulunmuşlardır. Meleklerle iman işlenirken de tıpkı ahirete imanda olduğu gibi ölüm teması kullanılmıştır. Buradan şu sonuca varılmaktadır; ahiret, melek gibi öte dünyaya ait soyut kavramları işlerken dünyanın sarsılmaz gerçeği olan "ölüm" ile beraber işlenerek oluşturulan tezattın, insanlar üzerinde etki bırakması ve insanların dikkatini bu noktaya çekmesi hedeflenmiştir. Bu sebeple melekler içerisinde en çok ismi geçen melek de Azrail olmuştur.

4. MAVERA DERGİSİNİN TEMEL YAKLAŞIMLARI

Her derginin yayın hayatı boyunca, yazılarında ve şiirlerinde merkeze aldıkları bakış açıları, yaklaşımları vardır. Bu yaklaşımlar, derginin içeriğinin şekillenmesinde, etrafında bir yazar/şair kitlesi oluşmasında ve yayın hayatının uzunluğu noktasında etkilidir. Keza okuyucu kitlesini de aynı bakış açısına sahip insanlardan oluşturmaktadır. Hemen hemen aynı fikir yapısına sahip insanlar bir araya gelerek bir topluluk oluştururlar.

Mavera Dergisi, yönetim kadrosu itibarıyla geçmişten bugüne oluşturdukları müktesebatıyla muhafazakar bir çizgide ilerlemiştir. Necip Fazıl Kısakürek, Nuri Pakdil, Sezai Karakoç gibi isimlerle dönem dönem birlikte çalışmışlar ve her birinden ayrı özellikleri kendilerine katmışlardır. Maveria Dergisi'nin 164 sayısı da dikkatle incelenmiş ve yayınlanan nesir ve şiirlerin dört başlık içinde toplanabildiği tespit edilmiştir. Bu başlıklar “Ümmetçilik”, “Tasavvuf”, “İslami Edebiyat” ve “Zihniyet”tir. Bu başlıklar dergide “başlık” olarak konumlandırılmamış, araştırmacı tarafından dergiler tarandıktan sonra bu dört kapsayıcı başlık etrafında dergi tanımlanmıştır.

4.1 Ümmetçilik

Ümmet, Arapça bir kelimedir ve “kendilerine peygamber gönderilmiş topluluk, kavim, her kabileden bir grup insan, her canlı cinsi, bütün iyilikleri şahsında toplamış kişi veya kendisine uyulan önder gibi anlamlara gelir”(H. İ. Bulut, 2012, s. 308). Yani ümmet; aynı dine, aynı peygambere ve aynı kitaba inanan insanlar topluluğudur. Ümmetçilik ise bu ortak değerler üzere birleşen insanları koruyup kollamak; ırk, coğrafya, vb. konularda ayrımcılık yapmaksızın kuşatmak, kapsamaktır. “Müslüman, hiçbir iklimdeki İslami kavgaya ilgisiz kalamaz. İklim, bölge, ırk ayrımı yapmaksızın İslam'ın bildirisine tüm insanlık muhataptır” (Özçelik, 1978a, s. 37).

Mavera Dergisi, ümmetçiliği bir yaklaşımı olarak benimsemiştir fakat benimsedikleri ümmetçi yaklaşım, yukarıda tanımlı verilenden biraz daha farklıdır. Onlar, yukarıda zikredilen tanıma ek olarak “Medeniyet” kavramını da ümmetçilik içine almışlardır. Dergi, ümmetçiliğin içinde “Medeniyet” kavramını eklerken, medeniyeti oluşturan temel öğelerden birinin din olduğunu vurgulamıştır. Dolayısıyla din, medeniyeti; medeniyet ise ümmetçiliği etkileyen bir faktördür. Ersin Gürdoğan “Bıçak Yarası” adlı yazısında medeniyet ve ümmet ilişkisini açıklamıştır. Batı medeniyeti ile İslam medeniyetini kıyaslayan Gürdoğan, batının beslendiği bir kaynağın olmadığını, onların sadece aklın merkezde olduğu bir bakış açısına sahip olduğunu ifade etmiştir. İslam medeniyetinde ise durumun tam tersi olduğunu vurgulayan Gürdoğan, İslam’ın temelinde vahiy olduğunu ve bu vahiy ile beraber erdemin ortaya çıktığını savunmuştur (Gürdoğan, 1977a, s. 35).

Ersin Gürdoğan’a göre o dönemde yapılan çalışmalar batının bakış açısıyla, onların mottosuyla yapıldığından, Türk halkının özünü yansıtmamakla birlikte çarpıtmaktadır. Batının kaynakları yerine İslam’ın kaynaklarının kullanılmasını savunan Gürdoğan, İslami disiplinlerle bir ümmeti ilerletmenin mümkün olduğunu ifade etmiştir. Ona göre Türkiye, yönünü batıya çevirmesiyle beraber İslam medeniyeti merkezli çalışmalar duraksamıştır. O dönemde yapılan çalışmalar İslam medeniyetini değil batı medeniyetini esas alır biçimde yapıldığından, birçoğu değerlerimizi saptırmaya çalışır bir hal almıştır. Gürdoğan, toplumsal bilinci yeniden inşa edecek olan bilimsel faaliyetlerin tefsir, hadis, kelam, gibi ilimler olduğunu ifade ederken o zamana kadar yapılan batı kaynaklı çalışmaların bir şekilde tasnifi yapılması gerektiğini ve bunların incelenip, yorumlanması gerektiğini vurgulamıştır. Bunun, medeniyetimiz için zorunlu olduğunu savunmuştur (Gürdoğan, 1977b, s. 74).

Dergi, ümmetçiliği sonuna kadar savunmaktadır. Ülke sınırlarını “Yapay sınırlar” olarak nitelemişler ve bu yapay sınırların bizleri böldüğünü söylemişlerdir. “Yeryüzü insana mescit kılındı” düsturunu benimsemişler ve sabit bir yere bağlı olmadığımızı ifade etmişlerdir. Bu yapay sınırların utanç kaynağı olduğunu, sadece ve sadece ümmeti böldüğünü ifade eden dergi, her nerede olursa olsun Müslümanların toplanması gerektiğini ve bir arada olması gerektiğini ifade etmiştir (S. Kalkan, 1978, s. 31).

Ümmetçilik, beraberinde bir araya gelmeyi getirmektedir. Organize olmak, bir arada bulunmak, güçleri birleştirmek, ümmetçilik için önemli noktalar. Bu bağlamı Muhammed Aktürk “Almanya’da İslami Faaliyet Gösteren Kuruluş Liderleri ile Bir Mülakat” adlı röportajında izah etmiştir. Avrupa’ya göç eden Türklerin yoğunlukta olmasıyla beraber türlü organizasyonlar kurulmuştur. Bu organizasyonlar arasında “İslam Merkezi”, “Avrupa İslamcı Gençlik Teşkilatı”, “Milli Görüş Teşkilatı” gibi kuruluşlar vardır. Bu kuruluşlarda Türkler yoğunlukta olduğu gibi, çeşitli Arap ülkelerinden, İran ve Afganistan gibi ülkelere de insanların sayısı oldukça fazladır. Onlar bir araya gelerek birbirlerine destek olmuşlar ve birbirlerini kollamışlardır. İşte bu, ümmetçiliğin organize olmasına açık bir örnektir (Aktürk, 1980, s. 23). Yapılan röportajın devamında sorulan sorular ve yanıtlar, ümmetçilik bağlamında organize olmanın, bir araya gelmenin aslında tebliğci bir yönü olduğunu da açığa çıkarmaktadır. Onlara göre ümmetçilik sayesinde bir arada bulunmanın, insanlara tebliğ yapmaya da vesile olduğu ve gayeleri olan tüm insanların hayatına dokunmaya bir adım daha yaklaştırdığı yadsınamaz bir gerçektir (Aktürk, 1980, s. 24).

Yine aynı “birlik olma” vurgusunu, Erdem Bayazıt’ın şiirlerini ve şairliğini inceleyen Arif Bilgin, şu cümlelerle izah etmiştir:

“Bayram günleri dolanırdık su gibi yumuşardı yüreklerimiz
Camilere dolardık, tüm olmaya ererdik
Biz vardık şimdi o biz nerede?”

“Biz!..

Çoğul olarak, birçok ülke ve düsturların çizdiği ve birleştirdiği yolda yürüme azmi içindeki insanların söylediği ve söylerken bütünü kastettiren kelime... Biz... derken bile insanın fitratında olan BİR’e duyduğu özlemin ifadesi... Müslümanlar “Biz” diyerek birleşebilmenin en büyük ve en çok hazzını camilerde duymuşlardır. Orada FAZLALIKLARINI budamış, orada dostunun akrabalarının değil din kardeşinin ihtiyacını görüp onlarla birlikte olabilme mecburiyetinde hissetmişlerdir” (Bilgin, 1987, s. 35).

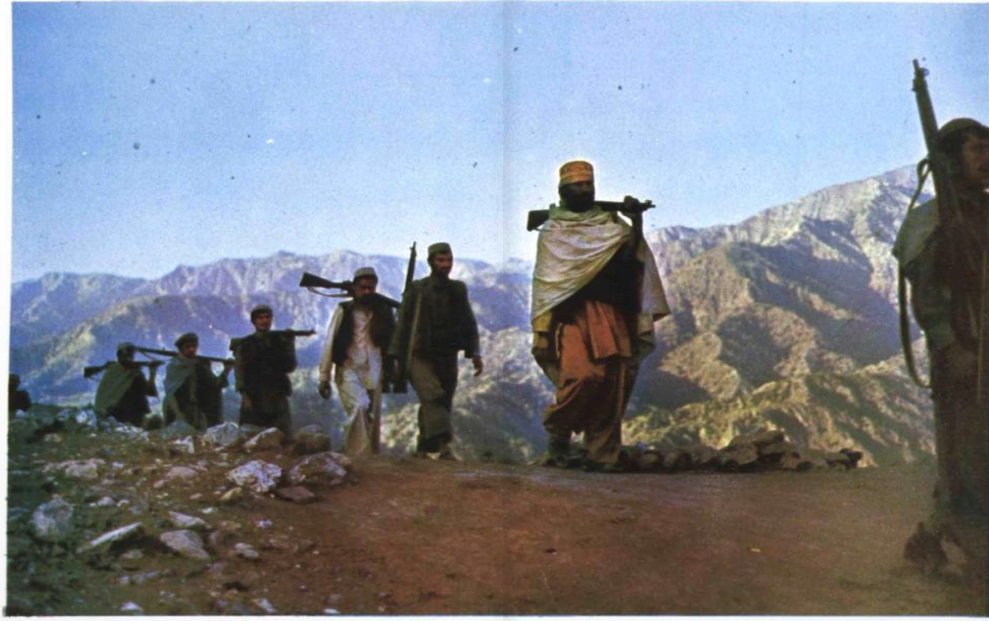
Ümmetçi bakış açısı, gerektiği noktalarda siyasi konulara el atmayı gerektirmektedir. Fakat Maveria Dergisi bu noktayı ustalıkla yönetmiş, dış siyasete dair meseleleri ümmetçilik bağlamında değerlendirirken, iç siyasetteki meseleleri bu bağlamda

değerlendirmemiştir. İsrail'in Filistin halkına karşı işlediği savaş suçlarını Mehmet Hayri ifade etmiştir. İsrail devletini “Terörist Yahudi Devleti” olarak tanımlayan Hayri, Filistin halkının kendi yurdunda sığınmacı muamelesi dahi görmediğini, bu insanlara işkenceler edildiğini ve öldürüldüklerini ifade etmiştir (Hayri, 1982, s. 2). Dergi, Filistin üzerine ne kadar düşüyor ve gündeme getiriyorsa aynı özeni Suriye için de göstermiş ve onun hakkında da açıklama yapmıştır. Dönemin Suriye'sine Dr. S.A mahlaslı yazar dikkat çekmiştir. Suriye'nin bir doğuma gebe olduğunu ifade eden S.A, Hasan El Benna ve onun yolundan giden “Müslüman Kardeşler Teşkilatı”nın Suriyede “Sapık Nuseyri” yönetimine karşı çıkarak İslam devleti kurma çabasını gündeme getirmiştir (A, 1982, s. 6).

Mavera Dergisi özellikle İran ve Afganistan'ı sıkça gündemine almıştır. Dönemin siyasilerinden olan Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ın izlediği siyasi politika ve bu politikanın Türkiye'de muhafazakar kesim tarafından karşılık bulması, bunun en temel nedenlerinden biri olmuştur. Ayetullah Humeyni'nin ölüm haberini şöyle işlemişlerdir:

Yeryüzü Müslümanlarını Yirminci yüzyıl gibi zifiri bir çağda İslam'ın sofrasına toplama, kardeşlik hukukuna, dostluk ve ümmet olma şuuruna çağırma ödevini son nefesine değin sürdüren, değerli insan, kıymetli lider, Ayetullah Humeyni'nin nefsi de ölümü tadmıştır. İslam ümmetine sabırlar diler, ıdıklı yolunun sürmesini umut ederiz” (Mavera, 1989, s. 3).

Dergi, Afganistan'a o kadar önem vermiştir ki, Afganistan özel sayısı çıkarmıştır. Hatta dergiden bazı isimler -Erdem Bayazıt gibi- bizzat Afganistan'a giderek bazı görüşmeler gerçekleştirmişlerdir. Gerçekleştirilen görüşmeler, mülakat olarak dergide yayımlanmış ve yorumlanmıştır (Mavera, 1982a, s. 6).

MÜCAHİTLER YÜRÜYÜŞ KOLUNDA : «Düşmanların dü
rana etkisiz kalacak ey vatan! Çünkü vâdilerin kapılarında...

Şekil 4.1 Mücahitler yürüyüş yolunda (Cilt 6-Sayı 62, 1982)

Yukarıda resmi görülen kaleyi muhasara altında tutan Hizb-i İslami Spingar Genel Kumandanlığı
mücahitlerinden bir grup. Soldan ikinci Erdem Bayazıt, üçüncü Bölge Kumandanı Zahid Seyb'dir.

Şekil 4.2 Erdem Bayazıt ve bölge komutanı (Cilt 6- Sayı 62, 1982)

Şekil 4.3 Afganistan özel sayısı (Cilt 6- Sayı 62, 1982)

Afganistan özel sayısı beğenilip okuyucu kitlesi tarafından kabul görmüştür. Bunun üzerine Maverâ Dergisi bir açıklama metni yayınlamıştır. Yayımlanan bu metinde oluşan teveccühe teşekkürden sonra, derginin misyonu açıkça ifade edilmiştir. Bu misyon, İslam coğrafyasıyla ilintili her türlü olayı gündeme getirmek, okuyucuyla buluşturmak ve İslam kardeşliğinin her şeyden üstün olduğunu vurgulamaktır (Maverâ, 1982b, s. 2).

Genel itibarıyla Maverâ Dergisi ümmetçi bakış açısıyla olayları değerlendirmiştir. Ümmetçilik onlara göre sadece aynı din, peygamber ve kitaba inanmak değil aynı zamanda ortak bir medeniyet altında da toplanmaktır. Bu medeniyet İslam medeniyetidir. Onlar ilerlemenin Batı medeniyeti ile değil, Batı medeniyetinin tam karşısında konumlandıkları İslam medeniyeti ile mümkün olduklarını savunmuşlardır. Bu ortak medeniyet düşüncesi de onların ümmetçiliğini güçlendirmiş ve İslam dünyası üzerinde coğrafya fark etmeksizin ulaşabildikleri her olayı gündemlerine taşımışlardır. Onların ümmetçiliğinde, milliyetçilik yoktur. Dolayısıyla herhangi bir ırk ayrımı gözetmeksizin durumları değerlendirmeye almışlardır. Keza

mezhepçilik de onların ümmetçilik anlayışında yoktur. İran ile ilgili yazdıkları yazılar bunu kanıtlar niteliktedir. Onların iman ve inanç esaslarındaki işlevselci tutumları, ümmetçilik anlayışlarını da beslemiştir.

4.2 Tasavvuf

Tasavvufun çok çeşitli tanımları yapılmıştır. “Tasavvufun mânevî bir hayat tarzı olarak özelliklerini, Kitap ve Sünnet’le irtibatını, kulun Allah’la ve mâsivâ ile ilişkilerini, kalp temizliği, nefis terbiyesi, güzel ahlâk gibi işlevlerini, sûfinin niteliklerini ve görevlerini belirten bu tariflerin 1000’e kadar çıktığı söylenmektedir” (Öngören, 2011, s. 119). Maverâ Dergisi, tasavvufun tanımını Gazzali’nin tanımladığı şekliyle tanımlamıştır. Gazzali’ye göre tasavvuf, kalbi, beşer sevgisinden veya dünya sevgisinden uzaklaştırarak Allah sevgisi ile doldurmak, dünyevi her şeyin ateşini söndürmek, ruhani şeylerin ateşini yakmak, hakikati anlatan ilimlere sarılmak, Hz. Muhammed’e sonsuz bir bağlılıkla bağlanmaktır (Gedik, 1984, s. 4).

Tasavvuf, insanın manevi dünyasını, ruhi boyutunu ele alan, irdeleyen ve bizzat İslam peygamberi Hz. Muhammed’in uygulamalarının müesseseseleşmesiyle oluşmuş bir disiplin olarak günümüze kadar ulaşmıştır. Tasavvuf, özellikle Hz. Peygamberin örnek kişiliğini oluşturan siyasi, ilmi ve manevi yönlerinin toplanmasıdır (Yılmaz, 2018). Ali Gedik, bu çıkarımı destekler nitelikteki “Tasavvuf” adlı yazısında şöyle yazmıştır: “Tasavvufu bilmek ve yaşamak için İslam’ı çok iyi anlamak gerekir. İslam’ı genel çerçevesi ile kavrayamadığımız müddetçe, onun birbirinden ayrılmaz müesseselerini de anlamamız mümkün olamaz” (Gedik, 1984, s. 2). Keza, Mehmet Emre “Tasavvuf Üzerine” adlı yazısında “Tasavvuf, ebedi hayat saadetine erişmek için nefsi temizlemenin, ahlakı arıtmanın, iç âlemini ve zahirini tamir etmenin hallerini ve usullerini bildiren ilme verilen bir isimdir” (Emre, 1984, s. 11) şeklinde tanımlamıştır.

Tasavvufun müstakil bir ilim olması, onunla beraber bir literatürün oluşmasını sağlamaktadır. Bu literatür içerisinde sıkça kullanılan kavramlar vardır. Bu kavramlar; “Tevbe”, “Rabîta”, “Zikir” ve “Mürşid”dir. Maverâ Dergisi tasavvufu tanımladığı gibi bu kavramları da tanımlamıştır. “Tevbe, kul için zaruret olmakla beraber hem Allah’ın hem de Resulullah’ın emridir. Çünkü peygamberler dışında insanlar masum

değillerdir. Zikir, Rabıta ve tövbenin yanında kalbini ve lisanını Allah'ın zikrine hasrederek yoluna devam etmek mürid için şarttır" (Gedik, 1984, s. 6). "Fıkıhî meselelerde müctehid imamların yaptıklarını, tasavvufî meselelerde de mürşid-i kamiller yapar" (Gedik, 1984, s. 7). Rabıta ise, müridin mürşidini hatırlamasını, onu anımsamasıdır. Bu bir sevgi, dostluk bağı gibidir. Birbirinden uzakta yaşayan anne-babanın evladını düşünmesi gibi doğal olarak görülmüştür (Gedik, 1984, s. 5).

Tasavvufta ölümle barışmak, ölümü sevmek vardır. Dünyayı terk ederek ahiret saadetine talip olmak esastır. Cahit Zarifoğlu "Yaşamak" adlı güncelerinde bu durumu şöyle ifade etmiştir: "Düşünelim. Kanaat cengine çıkalım. Dünya verip ahiret alalım. Diyelim: Ölü kalbimiz dirileydi Hakk'a dönüp sadakayla yıkanaydık dünyaya hiç meyletmeyeydik" (Zarifoğlu, 1979, s. 7).

Daha önce zikredildiği gibi Maveria Dergisi, dünyayı bir "bekleme noktası, durak" olarak nitelendirmektedir. Bu niteleme tasavvuf öğretilerinin salık verdiği bir davranıştır. Cahit Zarifoğlu "Özgürlüğe Doğru" adlı şiirinde dünyanın geçiciliğini şöyle işlemiştir:

"Dünya bir konak bir konuk ölümsüz hayat içre
Geçildikçe hor öpüldükçe soyunur şehvete" (Zarifoğlu, 1980, s. 37).

Erdem Bayazıt "Tabiat Risalesi" adlı şiirinde, zikrin sadece insanlara ait bir ibadet olmadığını, tabiattaki her şeyin Allah'ı zikrettiği ifade etmektedir (Bayazıt, 2015). Bu fikrin etkisinde kalan Galip Öztürk de aynı fikri benimsemiş ve Bayazıt'ı destekler nitelikte ifade etmiştir (Öztürk, 1978, s. 11).

Tasavvufta "benlik" sevilen bir özellik değildir. Kişinin "ben"den vazgeçmesi öğütlenmektedir. Böylece kişi kibrini yener ve daha tevazu sahibi olur. Maveria imzası ile yayınlanan "Ben" adlı yazı, tasavvufun bu özelliğini ön plana çıkarmıştır:

"İslamî edepte ben demek fevkalade yakışsız telakki edilir. Ben yaptım, ben ettim, benim eserim gibi sözler, o kişinin cahilliğine bağışlanamıyorsa, en hafifinden gafletine, sonra da derece derece küstahlığına ve müşrikliğine atfedilir. Çünkü yapıp eden sen değilsin fakat o fiiller senin elinle yaptırılmaktadır, diye düşünülür" (Maveria, 1983b, s. 10).

Mavera Dergisi'nin yayınlandığı dönem itibariyle Türkiye, sosyal değişimin ve toplumsal değişimin oldukça hızlı yaşandığı bir döneme başlamıştır. Bu dönem bugün hala devam etse de gerek siyasi gerek ekonomik gerek ise kültürel değişimler o dönemde sürat kazanmaya başlamıştır. Özellikle neoliberalizmin benimsenmesiyle Türkiye'nin tüketim toplumuna geçişi sürat kazanmıştır. Bu durumun farkına varan Ersin Gürdoğan, “Tüketim Ekonomisine Başkaldırma Yolu Tasavvuf” adlı yazısını yazmıştır ve ancak tasavvuf ile tüketim ekonomisinin durdurulabileceğini ifade etmiştir: “Yalnızca tasavvufun olgunlaştırıcı yöntemi içinde yoğrulmuş Müslüman aydınlar tüketim ekonomisinin giderek hızlanan çarkına çomak sokabilirler. Mutluluğun tüketimle doğru orantılı olmadığına bilincine, tasavvufun oluşturduğu sevgi halkası içinde kısa zamanda varılabilir” (Gürdoğan, 1984, ss. 114-115).

Derginin yayınladığı “Tasavvuf Özel” sayısında birçok yazar, farklı bakış açılarıyla tasavvuf konusunu ele almışlardır. Yakup Çiçek “Peygamberimiz Devrinde Tasavvuf” adlı yazısında tasavvufun tarihsel sürecini, gelişim aşamalarını ve dönemlerini akademik bir bağlamda ele almış ve değerlendirmiştir. Fehmi Kuyumcu “Tasavvufun Başlıca Terim ve Deyimleri Üzerine Bir Deneme” adlı yazısında tasavvufun edebi boyutuna, kullanılan dile ve üsluba değinmiştir. R. Özınan “Bir Allah Dostunun Günümüzdeki Sohbetlerinden” adlı derleme yazısında tasavvufu hikayeler ve kıssalar üzerinden değerlendirmiştir. Anlatılan menkıbelerin etkileyici yönlerini ele almıştır. Hekimoğlu İsmail mahlasıyla yazılarını yazan Ömer Okçu “Risale-i Nur Açısından Tasavvuf” adlı yazısında tasavvufu Risale-i Nur'dan yaptığı alıntılarla değerlendirmiştir.

Genel itibariyle Maveria Dergisi, tasavvufu sadece dergiye yazı veya şiir seçerken aradıkları bir bakış olarak değerlendirmemiş bilakis bir yaşam biçimi olarak benimsemişlerdir. Onlar tasavvufu hem hayatlarını düzene sokması açısından hem ahiret ve ölüme yönelik kaygıları ortadan kaldırması açısından desteklemiş ve sanatlarında kullanmışlardır. Ümmetçilik anlayışları dahi “mezhepsel veya ırksal bir ayırım gözetmeksizin “la ilahe illallah” diyen herkesi kucaklamak” olduğu için tasavvufun ümmetçilik anlayışı üzerinde de etkili olduğunu söylemek mümkündür. Derginin tasavvuf anlayışında herhangi bir tarikatı övmek ya da ön plana çıkarmak yoktur. Onların tasavvuf anlayışı, tasavvuf felsefesindedir. Dolayısıyla tasavvuf,

Mavera Dergisi'nin hem yönetim kadrosunun hem de dergi mottosunun önemli bir parçasıdır.

4.3 İslami Edebiyat

İslami edebiyat kavramından muradımız, edebiyat literatüründeki “Tasavvuf-Tekke Edebiyatı” değildir. Maveria Dergisi'nin İslami edebiyat olarak ürettiği bir kavram ve bu kavrama bağlı bir tanım vardır. Yazdıkları yazılar, şiirler ve dolayısıyla düşünceleri yani zihin yapıları bu kavramın tanımı etrafında şekillenmiştir. Rasim Özdenören “Yazarın Tavrı Önemlidir” adlı denemesinde İslami edebiyattan muradın ne olduğunu izah etmiştir. Ona göre İslami edebiyat, yalnız kendine veya yalnız Müslümanlara yaşayan değil, tüm insanlık için yaşayan; tüm insanlık için doğru ve dürüst yaşayan insanın yaptığı edebiyattır. Öyle sözler yazacaktır ki, Müslüman okuduğunda kendisi için huzur ve teselli bulurken kafir okuduğunda kendisi için apaçık bir tehdit bulacaktır. Müslümanın insana bakışı İslam medeniyeti ekseninde, insanı kul olduğu için yücelten bir bakış açısıyla olacaktır. İşte böyle niteliklere sahip edebiyat, İslami edebiyattır (R. Özdenören, 1977b, s. 10).

Rasim Özdenören'e göre İslami edebiyatın, hayatta bir karşılığı olmalıdır. Bu karşılık, Müslümana güven verirken Müslüman olmayanları ise tehdit eder nitelikte olmalıdır. Muhatap olduğu kitleyi etkilemeli ve davranış değişikliğine sebep olmalıdır. Bu noktada eğitimin tanımı ile beraber düşünüldüğünde yani “davranış değişikliği” (Ertürk, 1997, s. 12) olarak ele alındığında, yapılan İslami edebiyatın insanlar üzerinde eğitici bir etki bırakması hedeflenmiştir. İslami edebiyatın besleneceği kaynak İslam uygarlığının kendisi olmalıdır. Dolayısıyla hedeflenen davranış değişikliği de batı merkezli bir değişim değil Maveria Dergisi'nin batı medeniyetinin karşısında konumlandığı İslam medeniyetine doğru olmalıdır.

İslami edebiyatı yapacak olan aydın da sıradan aydın değildir. Maveria Dergisi, İslami edebiyatla hemhal olacak aydının da tanımını yapmıştır. Onlara göre “İslam aydınından murad, elbette yerli düşünceden, ruh kökünden kopmamış aydınlar. Yani dünya görüşü tek ve kesin anlamıyla İslam olan aydınlardır” (Akkor, 1977c, s. 49). Ruh kökünden kasıt, İslam medeniyeti olan Akkor, Rasim Özdenören ile aynı noktaya

temas etmiştir. İslam aydınının ortaya koyduğu bir ürün olmalıdır, bu ürünün bir adı ve bir tanımı olmalıdır. Maveria Dergisi burayı da doldurmuş ve “İslami Eser” kavramını kullanmış ve tanımlamıştır. Onlara göre bir eserin “İslami” olabilmesi için İslam’a hizmet etmesi gerekmektedir. Olduğu gibi İslami neşve vermesiyle beraber okuyucuya bir kavrayış sağlayan ve dolayısıyla İslam’ı anlamayı kolaylaştırmayı hedefleyen eserlerdir (R. Özdenören, 1978, s. 18). İslami eserin can alıcı noktası İslam’ı anlamayı kolaylaştırmayı hedeflemesidir. “İslam’ın anlaşılmasını sağlamak” fikri tıpkı Necip Fazıl Kısakürek’in poetikasında bahsettiği “Hakkı Aramak” (Kısakürek, 2016, s. 473) tasavvuru gibidir ve oradan esinlenerek ortaya çıkmıştır. İsmail Kılıoğlu bu benzerliği vurguladığı “Sanatın Anlamı” adlı yazısında sanatı “Kutsala yöneltilmiş bir bakıştır sanat” (Kılıoğlu, 1977, s. 23) şeklinde tanımlamıştır. Mehmet Arslan’ın Ali Ulvi Kurucu ile yaptığı röportajda benzer bir diyalogun da yaşanması, bu savı güçlendirmektedir (M. Arslan, 1986, ss. 37-38).

İslami edebiyatın en belirgin özellikleri hayal dünyasından daha çok gerçek yaşantıyı baz alması ve değiştirmek istediği topluma düşman olmamasıdır. Topluma öfke duymadan sanat icra edilmektedir. Alaeddin Özdenören, Cahit Zarifoğlu’nun eseri olan “İşaret Çocukları”nı incelediği yazısında bu durumu Zarifoğlu üzerinden anlatmaktadır. Zarifoğlu şiirleri başta olmak üzere tüm eserlerinde kendi hayatının bir yansımaları işlemektedir. Onun şiirlerinde düşünce veya idealden daha çok yaşam, dolayısıyla olgu vardır. Şiirinde toplumu işlerken, toplumdan şikayet ederek bunu yapmaz bilakis topluma şefkat ve anlayış ile yaklaşmaktadır. Onun eserlerinde toplum düşman değil dosttur (A. Özdenören, 1978b, s. 17).

İslami edebiyatın tanımını, özelliklerini ve mantalitesini veren Maveria Dergisi, bu kavramın tarihsel gelişimini kendisi ile başlatmamış aksine kendisini bir zincirin son halkası olarak nitelemiştir. Bu kavramın tarihsel gelişimini ve dolayısıyla zihinlerinde yer ettikleri dönemleri Ali Bulaç “İslami Edebiyat Değerlendirmesi” adlı yazısında şöyle izah etmiştir:

“Günümüzde Durum:

a-) Necip Fazıl’la başlayan Büyük Doğu ekolü İslamî edebiyat noktasına varında, geçmişteki dev örneklerle ulaşmıştır. Şiir başta olmak üzere makale, deneme, hikaye, tiyatro ve nihayet romanda... Ama bu üslubu tutturamamış...

b-) Bunu aynı ekolün yetiştirdiği Sezai Karakoç ve Diriliş'i izledi. Şiirde serbest vezin ve anlamın gizliliği esas oldu. Onun çevresinde geniş bir halka oluştu. Deneme türü atılım yaptı. Hikaye ve piyes ise sırf örnek olsun diye yazıldı...

c-) Edebiyat Dergisi ile Nuri Pakdil, bir derece daha soyutluk, bir derece daha dil yeniliği getirdi. Onun çevresinde de yeni yeni isimler tanındı. Oyun da ağırlık kazandı...

d-) Oradan kopan bir ekip Maver'a'da, Büyük Doğu'ya yaklaşan bir üslupla göründü. Konular ve anlatım, daha açıklık kazandı ve İslamî tez siyasi oluşlarla yan yana işlendi. Çeşitli edebi türler sergilenirken; şiirde hem eski hem yeni hatta aruz vezniyle gazeller, beyit esasına göre nazımlar görüldü. Daha bir kolay ve yaygın anlatımla, İslamcı çevrelerin ve gençliğin dergisi oldu..." (Bulaç, 1987, s. 25)

Genel itibariyle Maver'a Dergisi, kendi zihin dünyalarını geliştiren bir etken olarak gördükleri İslami edebiyatı, İslam medeniyetiyle ilişkilendirmişlerdir. Toplumu değiştirmeyi dolayısıyla eğitmeyi hedefleyen bu edebiyat biçimi, onların İslam kültür ve medeniyetine olan isteklerini ön plana çıkarmaktadır. Toplumu değiştirirken topluma düşman olmadan bunu yapmayı kendilerine şiar edinmişlerdir. İslami edebiyat onlar için bir amaç değil araç olarak kalmış ve temel gayeleri olan toplumdaki "bozulma"nın önüne geçmek için kullanmışlardır. Burada kullanılan "bozulma" kelimesinin detaylarına "Toplumsal Değişim" başlığı altında değinilecektir.

4.4 Zihniyet

Bu başlık altında Maver'a Dergisi'nin ve onun kurucularının kökenlerine inmek hedeflenmiştir. Burada kökenden maksat, memleket veya etnisite değil zihin yapılarının, fikirlerinin beslendiği kaynaklara erişmektir. Tüm bunların "Zihniyet" başlığı altında toplanmasının sebebi, Rasim Özdenören'in derginin ilk sayısında "Ruhun Romanı" adlı denemesinde bu kavramı kullanmış olmasıdır. Rasim Özdenören, Dostoyevski'nin romanlarını yorumlarken, onun romanlarında görülen toplumsal tabakalaşmanın gerekçesini Marx gibi ekonomikleştirmek yerine, bu durumun "zihniyet" ile ilgili olduğunu belirtmektedir. Özdenören'e göre toplum ekonomik olarak sınıflara ayrılmaz; fikir, düşünce ve bakış açısı olarak farklılaşır. Her ne kadar toplumu ekonomik bağlamda tabakalaştırmasa da zihniyet ile tabakalaştırdığı ve dolayısıyla tabakalı bir toplum öngördüğü anlaşılmaktadır. Bu durumu "Karamazov Kardeşler" adlı romanı incelerken, Karamazov kardeşlerin birbirleri arasındaki

zihniyet farkına dikkat çekerek açıklamıştır. Kardeşlerden her biri ayrı bir toplum basamağının özelliğini ihtiva etmektedir (R. Özdenören, 1976, s. 20).

Rasim Özdenören, dinin zihniyet üzerinde etkisini anlatırken, yine Dostoyevski'nin bir karakteri olan Raskolnikov'dan faydalanmaktadır. Raskolnikov'un cinayeti işlemesi üzerine örtbas etmeye çalışırken bir anda itiraf etmesini, onun Hristiyan-Ortodoks zihin dünyası ile bağdaştırmaktadır. Raskolnikov'un toplum baskısına dayanamadığından böyle bir şey yapmış olmasını da ayrı bir yorum olarak belirten Özdenören, her iki seçenekte de Raskolnikov'un kendi benliğinden daha büyük bir şeyden dolayı bu kararı aldığını dolayısıyla bir "kişi" değil tüm insanlık haline geldiğini ifade etmiştir (R. Özdenören, 1976, s. 20).

Zihniyet kavramıyla ilgili gerekli izahatın ardından, derginin zihin yapısını anlatmak gerekmektedir. Her şeyden önce "Mavera" ismiyle başlanmalıdır. Çünkü dergi, kendi fikirlerinin temellendiği ilk nokta olarak bu ismi kullanmışlardır. Mavera ismi, bütün her şeyin, canlıların ve cansızların kaynağı olarak Allah'ı merkeze alır. Selim Kutsan "On Üçüncü Yıla Girerken" adlı yazısında bu durumu şöyle ifade etmiştir:

"Önce adımızı açıklayalım: MAVERA. Yani öte, yani bir şeyin ötesinde bulunan, insan aklının ötesinde veya üstünde bulunan, Frenkçe deyişle transandart (transcendent). Bu kelimenin türevi olan MAVERAİ (transcendental) ise öteye mensup, öteki alemle ilgili, deneyüstü, tabiattan üstün, fizik ötesi gibi anlamlara gelir. Bu kelime, ayrıca, bilginin deneysel (empirik) olmayıp sezgisel (intuitif) olduğunu ifade eden bir görüşü de kapsamına alır. Dolayısıyla, felsefi anlamda, bütün insan bilgilerinin kaynağının Allah olduğu görüşünü ifade eder. Bütün bu anlamlarıyla Mavera, edebiyat anlayışımızı oldukça geniş boyutlar içinde özetleyen bir kelimedir. Mavera, bir yaşama biçimi halinde öz uygarlığımızı yeniden yürürlüğe koyma davasını güdenlerin edebiyat alanındaki bir buluşma yeridir" (Kutsan, 1989, s. 6).

Son cümle ile anlaşılmaktadır ki Mavera Dergisi'nin amacı, İslam medeniyeti ile yeniden hemhal olmak, onu yeniden toplum gündemine getirmek ve uygulanabilir kılmaktır. Bu noktada özellikle 1980'li yılların sonuna doğru ortaya çıkan din/bilim çatışmasına sıkça değinme ihtiyacı duymuşlardır. Onlara göre din, bilimle çelişmez. Çünkü din ile bilim birbiriyle ilintili değildir. Ekrem Sağıroğlu "Dini Bilime Onaylatmak" adlı yazısında bu durumu açıklamıştır. Sağıroğlu'na göre, bilimi savunanlar, dini savunanların o kadar üzerine gittiler ki, dini savunanlar bir reaksiyon olarak dini, bilim ile bağdaştırmaya çalışmışlardır. Bu bağdaştırma her ne kadar iyi

niyetle yapılmış olsa da dinin onurunu ve şerefini bilimin seviyesine indirmiştir. Burada dinden maksat İslam’dır. İslam’ın akıl ile çelişmediğini ispatlamaya çalışanlar sanki modernizmden özür dileycek bir tavır takınmışlardır (Sağiroğlu, 1988, s. 46). Ekrem Sağiroğlu’na göre akli deliller ile bir şeye iman edemez. Akli delillerle ulaşılan sonuç iman değil bilgi olur. İmanın en önemli noktası ise gaybi olmasıdır. Ona göre bir insanın deneysel bir yolla bir neticeye ulaşması ve bir varlığa inanmasının, bir kıymeti harbiyesi yoktur. Çünkü deneysel bir yolla ulaşılan şeyin inkarı söz konusu değildir. Fakat insanın göremediğini vahiy ile bildirilmesi sonucu iman etmesi bambaşka bir durumdur. Sağiroğlu’na göre “kahramancadır” (Sağiroğlu, 1988, s. 47).

Mavera Dergisi’nin kültür üzerinde yapmak istediği değişiklik sadece İslam medeniyeti üzerine bir kültürel değişim değildir. Aynı zamanda bu medeniyetin getirdiği en önemli işlevlerden biri olan “liyakat” dinamiğini yeniden aktif hale getirmektir. Ahmet Yürekli bunu 149. Sayının sunuş yazısında açıkça ifade etmektedir: “Tevhidi toplumsal-siyasal yapılanma yordamının temel ilkelerinden biridir, bütün alanlarda liyakati esas almak. Dergimizin verdiği savaş, bu ekseninde anlamlandırılmalı. Kültür alanına liyakati taşımak amacıyla çıkacak ilerki sayılarımız, okuyucu ve yazar liyakati kazanma yollarını açacak bizlere” (A. Yürekli, 1989c, s. 2).

Mavera Dergisi, din/bilim çatışması üzerinde durmaya özen göstermiştir. Farklı sayılarda farklı kişilerce ele alınmıştır. Hatta bu konu onlar için o kadar önemli hal almıştır ki direkt “Mavera” imzası ile “İslam Akılcı Mı?” adlı bir yazı yayınlamışlardır ve bu yazıda genel edebiyat okuyucusundan ziyade en anlaşılabilir halk düzeyinde örnekler vererek muhatap kitleye yazmışlardır. İslam’ın akılcı olmadığını bilakis akla uygun olduğunu ifade eden dergi, bunu her türlü entelektüel seviyeden insanın anlayabileceği örneklerle açıklamıştır (Mavera, 1983e, s. 27).

Dergi, bu yazıda kendi tasavvurlarındaki “İslam” ın genel çerçevesini çizmektedir. İslam’ın felsefe ve felsefenin kavramlarıyla izah edilemeyeceğini, eğer böyle bir izah yapılırsa bu izahın sığ olacağını ifade etmekteledir. İslam’ın akıl dışı olmadığını her fırsatta ifade eden dergi, felsefi terimlerle her türlü akımı (izimleri) bir araya toplamak mümkün olsa bile İslam’ın o tanıma girmeyeceğini çünkü İslam’ın kendini yalnızca vahiy ile tanımladığını ifade etmiştir (Mavera, 1983e, s. 28).

Tüm bu fikirlerin oluşmasında en büyük iki etken vardır. Bunlardan ilki, Maveria Dergisi’ni çıkartan üyelerin birçoğunun henüz çocukluk denilebilecek çağdan itibaren beraber büyümesi ve beraber yazmasıdır. İkinci etken ise, beraber büyüdükleri bu süre içerisinde ortak kaynaklardan beslenmeleridir. Bu kaynaklar, Necip Fazıl Kısakürek, Nuri Pakdil ve Sezai Karakoç’tur. Özellikle “Üstat” olarak nitelendirdikleri Necip Fazıl Kısakürek, onlar için ayrı bir noktadadır. Haziran 1983 sayısında Necip Fazıl Kısakürek için taziye mesajı paylaşırken bu durum açıkça görülmektedir. Onlara göre Necip Fazıl Kısakürek, edebiyat ve düşünce dünyasının en parlak isimlerinden biriydi ve bu parlaklık onun verdiği mücadeleler sonucunda gelmiştir. Gördüğü baskı ve “zulme” rağmen durmaması toplulukları etkilemiştir (Mavera, 1983g, s. 1).

Necip Fazıl Kısakürek’in vefatının ardından gelen sonraki sayıyı “Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayı” olarak çıkarmışlardır. Bu sayı yayınlanırken ilginç bir nokta dikkat çekmiştir. Maveria Dergisi ilk kez, sayıda paylaşılan yazıların dergiyi bağlamadığını, yazarların kendi fikirleri olduğunu şu sözlerle beyan etmiştir: “Bu sayımızda yer alan yazıların fikri sorumluluğunun, her sayımızda olduğu gibi, bütünüyle yazarlara ait olduğunu da hatırlatmalıyız” (Mavera, 1983c, s. 4). Bu ibare sadece “Necip Fazıl Kısakürek Özel Sayı” da kullanılmış, bir daha hiçbir sayıda kullanılmamıştır. Bu sayının kendi içinde çelişkiler de barındırdığı saptanmıştır. Sayının sunuş yazısında, yazıları altı gruba böldüklerini ifade etmişlerdir. Bu altı başlık kısaca; Necip Fazıl’ın hayatı, edebiyatı ve eserleri, onunla ilgili hatıralar, ona adanan şiirler, onunla yapılan röportajların bazıları ve son olarak vefatı sebebiyle yazılan yazılardır (Mavera, 1983c, s. 4). Fakat aynı sunuş yazısında bu tasnifin aslında olmadığını, Necip Fazıl’ı anlattıkları genelleme içerikli yazıların ağırlıklı olduğunu ifade etmişlerdir:

“Dergi bütünüyle incelendiğinde, üstadın sanat verimleri ile ve siyasal ve toplumsal düşüncelerini çeşitli cephelerden ele alan, tematik irdellemelerde bulunan yazıların azlığı; bunun yerine daha çok genellemelere başvuruldu görülecektir. Böyle olmasına rağmen, ölümünün acısı daha soğumamışken kaleme alınan bütün bu yazıları önemseyişimizi, bu yazıların bütünüyle üstat hakkında derli toplu bir bilgi ve izlenim verdiği, vereceği kanısında olduğumuzu belirtelim. Gene bu toplamın ileride yapılacak incelemelerde, araştırmalarda kaynaklık edebileceğine inanıyoruz” (Mavera, 1983c, s. 3).

Bu sayıda yayınladığı “Üstad” adlı yazısında Erdem Bayazıt, Necip Fazıl Kısakürek’in maruz kaldığı “zulümleri”, ilk Müslümanların maruz kaldığı eziyetlere benzetmiş ve

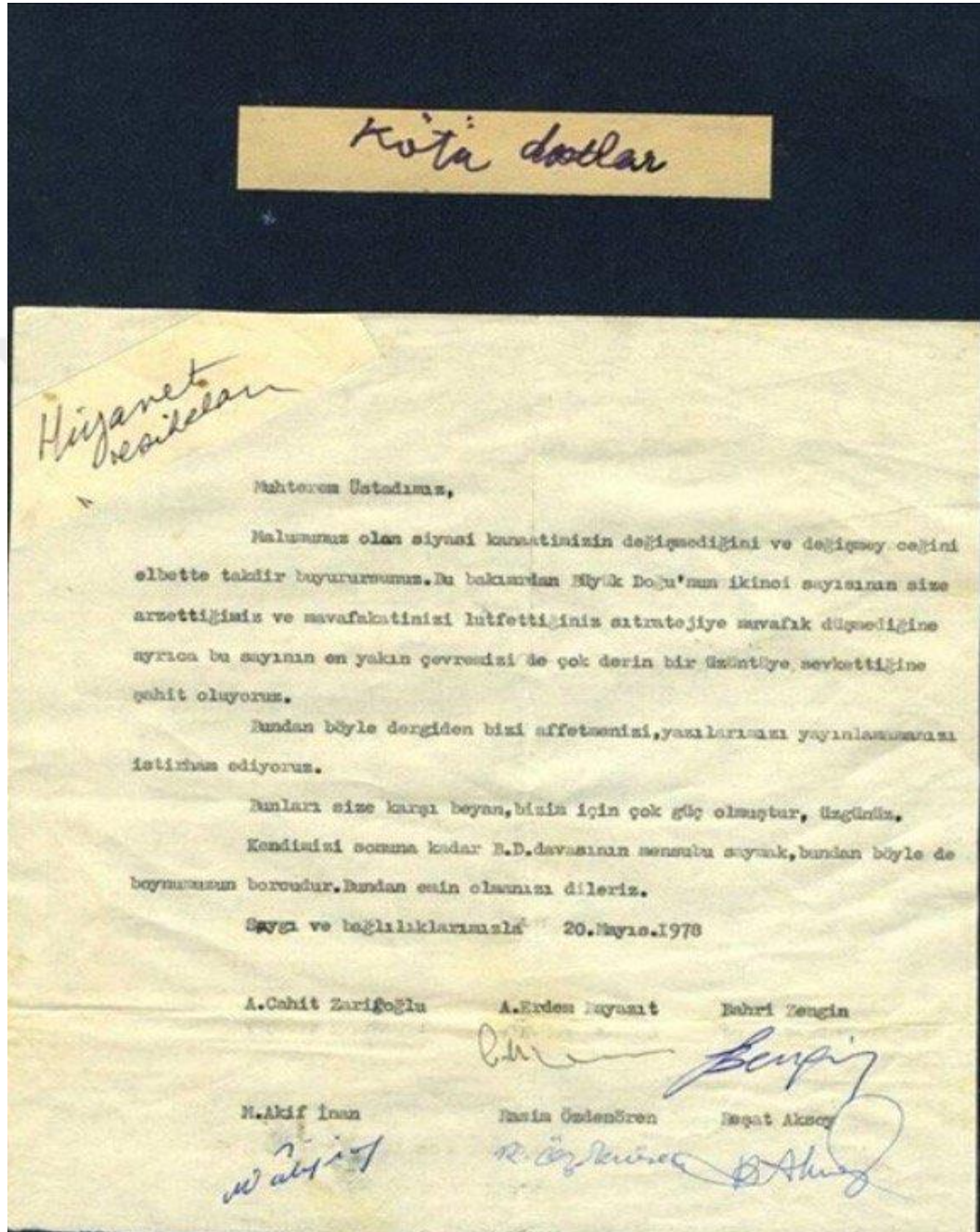
benzer durumlar olduğunu ifade etmiştir. Necip Fazıl Kısakürek'in toplumu aydınlatan, bilinçlendiren bir "kültür önderi" olduğunu izah etmiştir. Necip Fazıl Kısakürek'i Türk milletine öğretmenlik yapmış, kültürü ve fikir dünyasını oluşturmuş kişilerden biri olarak nitelendirmişlerdir (Bayazıt, 1983, s. 47).

Bütün sayı boyunca Necip Fazıl'ın ideolojisine ve görüşlerine yer verilmediği saptanmıştır. Sayı, ağırlıklı olarak Kısakürek'in hayatı, tavır ve davranışları, onunla ilgili hatıralar ve edebi kişiliği üzerine olmuştur. Bunun sebebi ise Maveria dergisi ile Necip Fazıl'ın birebir aynı düşünceleri, aynı zihin yapısını paylaşmamasıdır. Maveria Dergisi'nin 100. Sayısına özel Alim Kahraman'ın Erdem Bayazıt ile yaptığı röportajda bu durum, Maveria'nın kuruluş öyküsü bağlamında açıklanmıştır. Alim Kahraman'ın, Maveria'nın kuruluş hikayesini sorması üzerine Erdem Bayazıt şu minvalde açıklamalar yapmıştır:

E.B: 1975-76 yılları... bir arkadaş grubu kendi aramızda konuşuyorduk. Profesyonel bir dergi olsa, diyorduk. Herkes yazısını yazsa telif ücreti alsın. Bir yayınevi olsa, kitaplarımızı bassa. Kitap evleri olsa, kitaplarımızı pazarlasa... Diyeceksiniz ki, piyasada dergi yok muydu, yayın evleri, kitap evleri yok muydu? Vardı elbet. Ama biz "bize göre" olsun istiyorduk. Hem bize göre olsun hem belli bir inancı paylaşsın hem tek bir kişinin değil bir camianın malı olsun ve müesseseselleşsin (A. Kahraman, 1985, s. 12).

"Bize göre" ibaresi ile, Necip Fazıl'ın ve dolayısıyla Büyük Doğu'nun Maveria ekibine uymadığı, fikirlerinde anlaşılmadıkları ortaya çıkmaktadır. Fakat yine de onların devamı olarak kendilerini nitelemektelerdir. Zaten röportajın devamında Alim Kahraman bu minvalde sorusunu soruyor ve Büyük Doğu, Edebiyat ve Driliş dergilerinden farkını soruyor. Akabinde Erdem Bayazıt, Büyük Doğu'nun sadece Necip Fazıl'a ait olduğunu, Diriliş'in sadece Sezai Karakoç'a ait olduğunu, Edebiyat'ın ise sadece Nuri Pakdil'e ait olduğunu ifade etmiştir. Bununla beraber bu dergilerin birbirinden kopuşunun birbirlerinde kırgınlık oluşturduğunu açıklamıştır. Akabinde Maveria'nın bir kişinin malı olmadığını kolektif bir yapı olduğunu savunmuştur. Her iki tarafında tutumunda hikmet olduğunu ifade etmiştir. Bayazıt, şiirde Mehmet Akif'te kalmış, romana yaklaşmamış, tiyatro sevmeyen bir topluluğa hitap etmenin zor olduğundan bahsederek, yeni bir yol açtığını ifade etmiştir. Tüm bunlara rağmen yukarıda zikredilen dergilerin "ekol" olduğunu ifade etmiştir (A. Kahraman, 1985, ss. 16-17).

Bu açıklamalarla beraber Erdem Bayazıt, yaşanan fikir ayrılıklarının sadece edebi bakış açılarından kaynaklandığını ifade etse de Necip Fazıl Kısakürek bu ayrılığı simgeleyen belgeyi “Kötü Dostlar” ve “Hıyanetin Vesikası” olarak yayınlamıştır.

Şekil 4.4 Hıyanetin vesikası <https://www.nfk.com.tr/mektup-telgraf-not/mektup-53>

³ Metin, fotoğrafın kalitesinden tam olarak okunamadığından, aynı metin birebir olarak diğer sayfaya yazılmıştır.

“Muhterem Üstadımız,

Malumunuz olan siyasi kanaatimizin değişmediğini ve değişmeyeceğini elbette takdir buyurursunuz. Bu bakımdan Büyük Doğu’nun ikinci sayısının size arzettiğimiz ve muvafakatinizi lutfettiğiniz sıtratejiyi muvafık düşmediğine ayrıca bu sayının en yakın çevremizi de çok derin bir üzüntüye sevkettiğine şahit oluyoruz.

Bundan böyle dergiden bizi affetmenizi, yazılarımızı yayınlamamanızı istirham ediyoruz.

Bunları size karşı beyan bizim için çok güç olmuştur, üzgünüz.

Kendimizi sonuna kadar B.D. davasının mensubu saymak, bundan böyle de boynumuzun borcudur. Bundan emin olmanızı dileriz.

Saygı ve bağlılıklarımızla.

20 Mayıs 1978

Cahit Zarifoğlu

A.Erdem Bayazıt

Bahri Zengin

M.Akif İnan

Rasim Özdenören
t.y.).

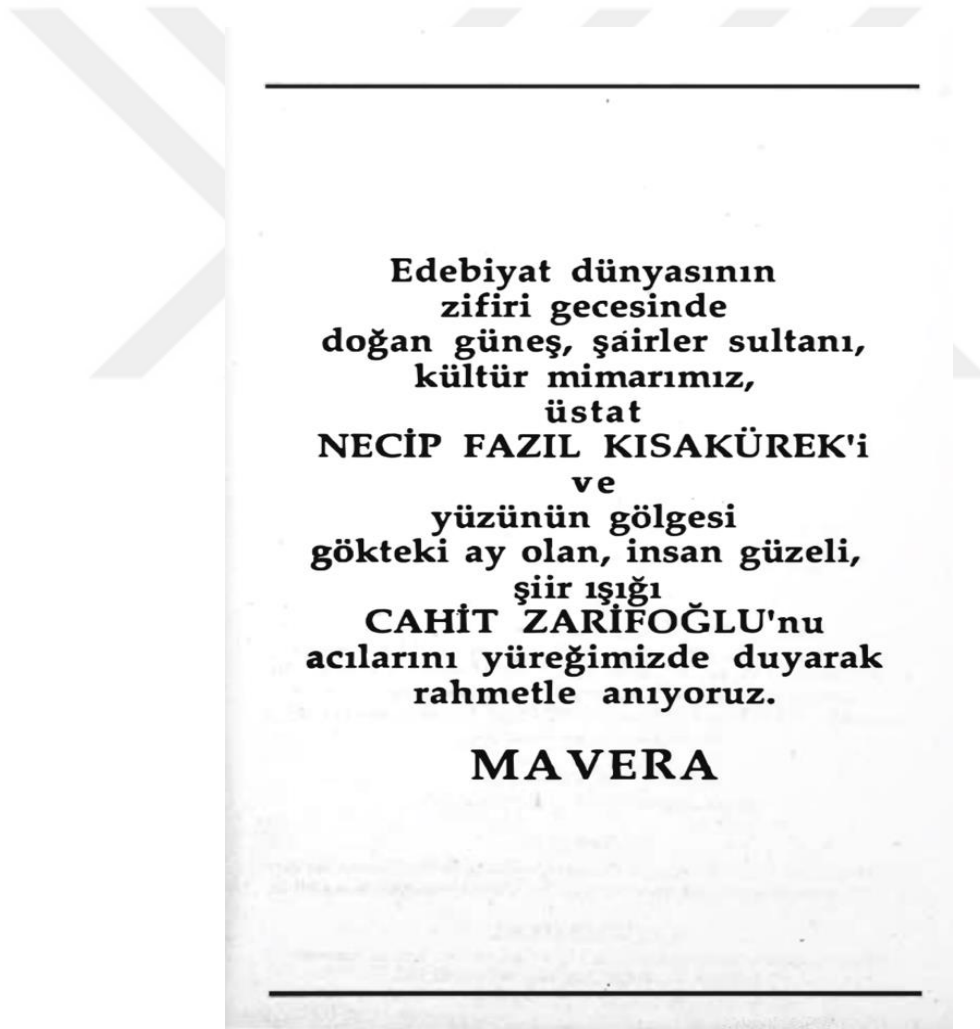
Reşat Aksoy” (*Mektup-5 – Necip Fazıl KISAKÜREK,*

Yayınlanan bu metni bir tek Cahit Zarifoğlu imzalamamıştır. Geri kalan üyelerin - fotoğrafta da görüldüğü üzere- imzaları vardır. Maveria ekibinin ayrılma sebebinin Erdem Bayazıt’ın ifade ettiği gibi temelinde edebi farklılıklar değil daha temel bir ideoloji farkı olduğu anlaşılmaktadır. Bu fark ise ümmetçilik ve milliyetçilik arasındaki farktır. Maveria Dergisi ümmetçiliği mihenk taşı yapmış bir oluşumdur. Necip Fazıl’da ve eserlerinde ise milliyetçilik vardır. Yukarıda zikredilen Alim Kahraman’ın yaptığı röportajın devamında, Alim Kahraman Maveria’nın kendisinden öncekilerle farkını sormuştur. Erdem Bayazıt ise temelde “İslamcı” olarak nitelenen her hareketi desteklerini ifade etmiş olsa da açıklamasında ümmetçiliğe vurgu yaparak şu açıklamayı yapmıştır: “Müslümanların birbirlerine hoşça bakmaları için elinden gelen gayret ve titizlik gösterilmiştir. Dünyadaki bütün Müslümanların kardeş olduğu, bir bütünün parçaları oldukları bilinci her vesileyle işlemeye çalışılmıştır” (A. Kahraman, 1985, s. 18).

Yapılan bu röportaj, derginin ve ekibinin ümmetçi bakış açısından dolayı Necip Fazıl’dan ayrıldığını anlatmaktadır. Her ne kadar Necip Fazıl Kısakürek’te koyu bir

milliyetçilik olmasa da Maveria ekibinin zihniyetinde sadece ama sadece ümmetçiliğe yer olduğundan, Büyük Doğu hareketinden ayrıldıkları düşünülmektedir.

Her ne kadar Necip Fazıl Kısakürek bu ayrılmayı bir “hıyanet” olarak adlandırırsa da Maveria ekibi bu durumu “kopuş” olarak nitelendirmemiş bilakis “zincire bir halka eklenmesi” olarak değerlendirmiştir. Necip Fazıl’ın vefatının ardından her sene-i devriyesinde onu ve -vefatının ardından- Cahit Zarifoğlu’nu överek, iyi cümlelerle anmışlardır. Fakat tıpkı Necip Fazıl Kısakürek’te olduğu gibi “Cahit Zarifoğlu Özel Sayısı”nda da sadece Zarifoğlu’nun hayatı, anıları ve yazarların Zarifoğlu ile anılarından bahsedilmiştir; fikriyatı ve ideolojisi aktarılmamıştır.

Şekil 4.5 Taziye mesajı (Cilt 12- Sayı 138, 1988)

Öz olarak denilebilir ki Maveria Dergisi’nin zihin yapısının kökleri İslam medeniyeti fikriyle iç içedir. Bu medeniyetin getirileri olan “liyakat” gibi kavramların da bu

medeniyet ile beraber özelde insanlar genelde ise toplum tarafından uygulanması gerektiğini düşünmekteledir. Necip Fazıl Kısakürek, onlar için çok önemli bir kaynak, “üstat” olsa da ayrı düşükleri bir mesele bulunmaktadır. Bu mesele ümmetçilik-milliyetçilik ayrımıdır. Maveria ekibi her ne koşulda olursa olsun ümmetçilikten vazgeçmemiş ve onu kendi ideolojilerinin mihenk taşı olarak görmüşlerdir.

Genel itibariyle Maveria Dergisi’nin yaklaşımları dört temel ayak üzerine yükselmektedir. Bunların ilki ümmetçiliktir. Ümmetçilik, derginin mihenk taşıdır. Hangi coğrafyada olursa olsun ister Kanada’da ister Malezya’da fark etmeksizin Müslümanın derdiyle dertlenmek, çözmek ve güçlü olmak gibi bir bakış açıları vardır. Bu bağlamda şu nokta dikkat çekmiştir: Dergiye gelen çeşitli mektuplara çeşitli yanıtlar verilmiştir. Afganistan’dan gelen mektuba “Selamun Aleyküm” şeklinde başlanırken, İngiltere’deki bir Müslümandan gelen mektuba “Selamlar” veya “Merhabalar” şeklinde cevaplar verilmiştir. Fakat verilen bu yanıtlar, yanıtın ağırlık düzeyini, konunu mahiyetini gölgeleyecek farklılıklara dönüşmemiştir. Karşısındakinin sadece Müslüman kimliğine odaklanarak yanıtlar yazılmıştır.

İkinci temel ayakları ise tasavvufur. Tasavvuf, aynı zamanda ümmetçiliği beslemektedir. Tasavvuf, derginin ölüm inancından ekonomiye kadar birçok noktasında faydalandığı bir yaşam tarzıdır. Burada özellikle “konudur” şeklinde ifade etmekten kaçınılmıştır. Çünkü dergi tasavvufu bir “konu” olarak değil, bir “yaşam tarzı” olarak değerlendirmiştir. Dergiye göre insanların ve dolayısıyla toplumun ilerleyebilmesi, güçlenebilmesi, daha uyumlu hale gelebilmesi ancak tasavvufla mümkündür.

Üçüncü temel ayak ise İslami edebiyattır. Bu tekke-tasavvuf edebiyatı değildir. Derginin kendi kavramı olup müstakil bir tanımı vardır. İslami edebiyatı icra eden kişi “İslam Aydını”dır. Sıradan aydınlar gibi değildir. Dolayısıyla İslami aydınının icra ettiği, ortaya çıkardığı eser de sıradan değildir. İslami eserdir. Bu eser nitelikleri bakımından diğer edebi eserler gibi değildir. Hakkı aramak, her konuda ve her koşulda Allah’ı anmak üzerine kurulu bir edebiyattır. İslam medeniyeti ile toplumu geliştirmek, yüceltmek İslami edebiyatın temel meselesidir.

Dördüncü temel ayak ise zihniyettir. Zihniyet tıpkı İslami edebiyat gibi İslam medeniyetinden etkilenmektedir. Diğer İslamcı edebiyatçılar gibi aynı kökten beslenmelerine rağmen farklı çatıların altında toplanmaları dikkat çekmiştir. Bunun sebebi ise bazı ideolojik farklılıklardır. En büyük farklılık ise ümmetçilik-milliyetçilik farkıdır. Maverâ Dergisi ekibi sadece ümmetçiliği şiar edinmiş bir hareket olduğundan, içinde milliyetçilik barındıran hareketlerden zamanla uzaklaşmıştır fakat net bir kopma yaşanmıştır denemez.

5. MAVERA DERGİSİNDE TOPLUM VE SOSYAL DEĞİŞİM

Bireylerde değişim olduğu gibi toplumlarda da değişim gerçekleşmektedir. İçinde yaşadığımız modern çağ, değişimin çok hızlı yaşandığı zamandır. Değişme, bir toplumun başkalaşım sürecidir. Modernitenin gelenekselliğe göre en önemli farkı değişimin modern zamanlarda hızlı yaşanmasıdır. Tarih boyunca toplumların önüne iki yol çıkmıştır. Bunlar, değişim ve yok oluşturmaktır. Değişen toplum yaşamını sürdürebilmektedir. Fakat değişemeyen, bulunduğu çağa ayak uyduramayan toplumlar yok olmuşlardır. İbn Haldun, toplumları ve toplumun oluşturduğu devletleri organizmacı bakış açısıyla ele almaktadır. Yani toplumlar ve devletler canlılar gibilerdir (Haldun, 2018). Doğarlar, büyürler, gelişirler, değişirler ve ölümler. Bu noktada İbn Haldun, devletlerin bir ömrü olduğunu söylemektedir. “Tavırlar Nazariyesi” olarak bilinen bu teoride, tüm devletlerin beş aşamadan geçtiğini iddia etmektedir. Birinci aşama “Zafer Tavrı”dır. Bir devleti yenerek zafer kazanılır. İkinci aşama “Mutlakiyet Tavrı”dır. Birinci aşamada elde edilen zaferden sonra kazanan taraf bu aşamada otoritesini tesis eder. Üçüncü aşama “Refah Tavrı”dır. Tesis edilen otorite ile beraber refah ortaya çıkmaktadır. Dördüncü aşama “Barış Tavrı”dır. Refahın ardından gelen barış döneminde toplumun bağı zayıflar, toplum kan bağını kaybeder. Son aşama “Lüks ve İsrar Tavrı”dır. Kan bağını kaybeden toplum lüks ve israfı kapılır ve bu aşamayla beraber çöküş dönemi başlamaktadır (Yaman, 2018).

Mavera Dergisi’nin de bir toplum görüşü vardır ve bu toplum görüşü yukarıda zikredilen İbn Haldun’un görüşü gibidir, organizmacıdır. Osman Sarı, organizmacı bu bakış açısını şu cümlelerle ifade etmektedir: “Ölüm yalnız bireysel bir olay değil, toplumsal bir olaydır aynı zamanda. Toplumların da bir ölümü vardır” (Sarı, 1977e, s. 41). Dergi, topluma dair fikirlerini genel itibarıyla içinde bulundukları Türk toplumu özelinde belirtmişlerdir. Bu durumun böyle olması olağandır. Çünkü dergi bir “Muhafazakar Fikir ve Edebiyat Dergisi”dir. Bu başlık altında Maveria Dergisi’nin toplumsal değişimi nasıl ele aldığı, modernleşmeyi nasıl değerlendirdiği, siyasi söylemler ve bu söylemlerin toplumla ilişkisi incelenmiştir. İnceleme esnasında, tıpkı diğer başlıklar için olduğu gibi, dergi baştan sona taranmıştır.

5.1 Sosyal Değişme

Tarihin her döneminde toplumlar değişmektedir. Bu değişimler yaşanılan çağın gelişmişlik seviyesine göre değişmektedir. Örneğin ilkçağlarda gelişim için bir taşın yontulabilmesini keşfetmek ve bunu on yıllar içerisinde yapmak “değişim” olarak adlandırılabilirken sanayi çağında işçinin taşınmasını buharlı trene geçirmek için birkaç sene çalışma yapılması da “değişim” olarak adlandırılmaktadır. Sosyal değişimin farklı insanlık dönemlerinde farklı hızlarda olması doğaldır. Sosyal değişimin etki alanları oldukça geniştir. Genel bir şekilde tanımlamak gerekirse “Sosyal değişmeyi (Social Change) toplum yapısının temel alanlarında (ekonomi, siyaset, eğitim, aile, kültür ve inançlar), tabakalaşma veya sosyal teşkilatlanma durumlarında, toplum kültüründe ortaya çıkan köklü değişiklikler ve farklılıklar olarak tanımlamak mümkündür” (Kurt, 2017, s. 183). Maveria Dergisi, zikredilen temel alanlarda içerikler ihtiva ettiğinden sosyal değişime birçok noktada değinmiştir.

Alaeddin Özdenören, dönemin ve kendisinden önceki yakın geçmişin şiirini değerlendirmek isterken 1920’li yılların ve o yıllarda değişen toplum ve idare yapısını da değerlendirmiştir. Alaeddin Özdenören’e göre 1920’li yıllarda, yeni Türkiye Cumhuriyeti ile birlikte yöneticiler ve halk aynı değerleri taşımamış ve halk bir kenara itilerek yalnızlaştırılmıştır. Bununla birlikte yönetime geçen her isim, bir öncekinden farklı düşündüğünden, her siyasi değişimde toplum da değişime uğramıştır. O dönemde yapılan bir takım dini yasakları halk benimseyememiş ve toplumda eğreti durmuştur. Kastamonu’da yapılan meşhur şapka konuşması bu konuya örnektir. Özdenören’e göre Türk toplumu cumhuriyetin ilanıyla beraber “otoritecilik” ile yönetilmiştir. Yöneticiler ile halkın bağlantısı kopmuştur. Halk, arkasında devleti göremeyince yalnızlaşmıştır. Toplum ile yöneticilerin değerleri ayrışınca, toplum ile devlet arasındaki bağ zayıflamıştır (A. Özdenören, 1976, s. 24).

Osman Sarı organizmacı bakış açısına sahip bir yazardır. “Toplumun Çürüyüşü” adlı denemesinde Türk toplumunun değişiminin hızlanmasıyla beraber toplumun bir bitki gibi çürümeye başladığını ifade etmiştir. Toplumun çürüyüşünü ağaca benzeten Sarı, ağaç ile toplum arasındaki çürümenin bir farkı olduğunu dile getirmiştir. Bu fark, ağacın çürüme esnasında içeriden, görünmez yerlerden çürümeye başlamasıdır.

Halbuki toplum çürümeye başladığında görünmeyen bir yer yoktur. Toplumun çürümesinde her şey apaçık görünmektedir. Sarı'ya göre toplumun veya ağacın çürüyüşü sadece dış etkenlere bağlı değildir. İçeriden, iç bünyeden başlayan bir çürüme de hem ağacı hem toplumu yok edebilmektedir (Sarı, 1977d, s. 69).

Denemesinin devamında yabancılaşmanın bir çürüme türü olduğundan bahseden Sarı, yabancılaşmanın müsebbibi olarak yabancılaşmış aydınları göstermiştir. Yabancılaşma, sosyal değişimin kötü bir versiyonudur. Toplum kendini kökünden koparak başka köklere uzanmayı hedefler. Osman Sarı ise bu durumu açıkça kınamaktadır. Yabancılaşma ile beraber yabancı değerler, kendi değerlerimizi ve kurumlarımızı “istila” etmektedir. Yabancı değerler ile Türk toplumunun değerleri çatışmakta ve bu çatışma ile beraber bunalım ortaya çıkmaktadır. Toplumun yabancılaşmasında baş rol “yabancılaşmış aydın”dır. Kendi toplumunun kültürüne, değerlerine, medeniyetine karşı gelen aydınlar, yabancılaşmış aydınlardır. Sarı'ya göre bu aydınlar ile yöneticiler aynı safta olduğundan, toplumdaki kopmuşlardır (Sarı, 1977d, s. 70).

Çürüten toplumları anlatan Osman Sarı, bu durumun sadece Türkiye'ye veya yaşadıkları döneme özgü bir durum olmadığını; geçmişte de olduğunu ifade etmiştir. Bununla beraber bu durumun çözümünü de iğneleyici bir üslupla işlemiştir. Sarı'ya göre çürüten toplumu düzelten kişiler peygamberlerdir. Her peygamber, çürümüş bir topluma gönderilmiştir. Peygamberler, toplumu vahiy ile “tamir eden” kişilerdir. “Şimdi ise toplumun çürüyüşünü durduracak olanlar, bu elçilerin mirasını devralan, kendi toplumunun tarihine, kültürüne ve uygarlığına bağlı kalan yabancılaşmış aydınlardır” (Sarı, 1977d, s. 71).

Yine Osman Sarı “Fırtına” adlı yazısında devlet-aydınlar bloğunun halktan kopuk olarak değişimi yürütmeye çalıştığını ifade etmiştir. Sarı'ya göre devlet-aydın bloğu halk ile aynı bakış açısına sahip değildir. Bu bakış açısı sadece siyasi anlamda değildir. Evrene, eşyaya, hayata ve sosyal olaylara bakış dahi farklılaşmıştır. Devlet-aydın bloğu ile halkın ortak noktada buluşamadıklarını ifade etmiştir. Sarı'ya göre devletin vazifesi toplumda bakış birliği sağlamaktır. Fakat devlet bu vazifeyi yerine getirmek bir yana dursun, toplumdaki bakış birliğini sarsmıştır. Toplumu oluşturan bireylerde

bakış farklılıkları derinleştiği takdirde insanları birbirine bağlayan bağ kopacaktır (Sarı, 1977c, s. 34). Tüm metnin bir özeti mahiyetinde yazısının son iki satırını ayrı bir paragraf olarak yazmış ve tüm konuyu şöyle özetlemiştir: “Toplumumuz yönünü batıya çevirdikten sonra sahip olduğu bakış birliğini de yitirdi. Yöneticiler, aydın ve yazarlarla halk arasında derin bakış farklılıkları belirdi” (Sarı, 1977c, s. 36).

Türkiye’nin batıya yönelik reform hareketlerin halkta yoğun bir karşılık bulmadığı gibi halkı kutuplaşmaya ittiğini ve aralarındaki “kardeşlik” bağını kopardığını Alaeddin Özdenören şöyle izah etmiştir: “Ülkemizin üstünden uğursuz batı yeli estetiğinden beri Müslümanlar arasındaki kardeşlik bağı zayıfladı ve gevşedi. İnsanlarımız birbirine yabancılaştı. Cemaat şuuru körleşti. Kimse yakınlarını, kardeşlerini tanımaz oldu” (A. Özdenören, 1977b, s. 12).

Batıdan alınan, batıdan getirilen ve Türk toplumunun kökleriyle, kültürü ile uyuşmayan bazı “yenilikler” toplumu deforme etmiştir. Bu bakış açısı Ahmet Sağlam’ın “Türkiye Tebeşir Dairesi” adlı yazısını yansıtmaktadır. Çünkü Sağlam, yazısında, batıdan getirilen “yeniliklerin” sadece iyi kısımlardan oluşmadığını, uyuşturucu, alkol ve fuhuş gibi birçok toplumu, aile yapısını ve bireyin bedeni ve ruh sağlığını bozan kısımlarının da getirildiğini savunmaktadır. Sağlam’a göre batı medeniyeti, insanın anlam arayışını kovalamasının sebebinin, bu anlamı kaybetmesine bağlamıştır. Birçok grup ve hareketin (Halkın Tapınağı gibi) gerek fuhuş gerek intihar gibi insan fitratına aykırı hareketlerin, bu anlamı kaybetmeye sebep olduğunu vurgulamıştır. Sağlam’a göre Laiklik ile beraber değişime uğrayan kültür, vahyin perspektifinden uzaklaşmıştır (Sağlam, 1979, ss. 25-26). Ahmet Sağlam’ın dile getirdiği fuhuş, alkol, uyuşturucu gibi tutumlar toplumu ve aileyi bozmakla birlikte insan ahlakını da bozar nitelikte değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeyi Mehmet Çağlar da “Çürüyen Toplum” adlı yazısında desteklemiştir (Çağlar, 1979, s. 12).

Batı kaynaklı yapılan bu değişimler toplumun “kodlarını” bozmuştur. Toplum artık kendisi olmaktan çıkmış, yüzüne maske takmıştır. Atasoy Müftüoğlu bu durumu açıklamıştır. Müftüoğlu’na göre Türk toplumu artık kendine has özelliklerini kaybetmeye başlamıştır. Toplumu “iki yüzlü” bir toplum olarak nitelendiren

Müftüoğlu, bu durumun sadece Türk toplumuna has olmadığını, tüm Müslüman coğrafyasının da bu durumda olduğunu ifade etmiştir (Müftüoğlu, 1980e, s. 21).

Serhat Karahisar “Toplumsal Değişimin Aslı” adlı yazısında dünyadaki ülkeleri “Merkez Ülkeler ve Çevre Ülkeler” olarak iki genel kategoriye ayırmıştır. Merkez ülkeler, kendi kültür ve yaşayış biçimini başka ülkelere baskı ile kabul ettirmeye çalışan ülkelerdir. Çevre ülkeler ise merkez ülkelerin bu baskısına maruz kalan ülkelerdir. Karahisar yazısında, Merkez ülkelerinin -ki bunlar emperyalist batı ülkeleridir- etkilerinin Türkiye’de de görüldüğünü ifade etmektedir. Bu etkilerin uzun vadede görülmesinin sonunda toplumda değişimin olduğunu ifade etmektedir. Merkez ülkelerin dış politikaları, çevre ülkeler üzerinde hegemonya kurmak üzerinedir (Karahisar, 1986, s. 40).

Erdem Bayazıt’ın Hamid Algar ile yaptığı 1976 yılındaki röportaj esnasında Hamid Algar’ın İslam bloğunun olmadığını söylemesi ve bunu gerekçelendirirken “idareciler” demesi tesadüfi değildir. Ona göre İslam ile yönetilmeyen ülkeler -halkının büyük bir kısmı Müslüman da olsa- İslam devleti değildir. Bu yüzden bir Müslüman bloğunun olması mümkün değildir. Erdem Bayazıt’ın, batı karşısında İslam bloğunun oluşma ihtimalini sorması üzerine Hamit Algar, İslam bloğunun olmadığını, “İslami blok” olduğunu ve bu bloğun batı medeniyetinin lehine toplandığını ifade etmiştir (Bayazıt, 1976, s. 35). Röportajın devamında, İslam devleti olmayan “İslam devletlerinin” bir “İslam ideali” olmamasından bahseden Algar, Osmanlı devletinin ardından kapsayıcı bir İslam devletinin olamayacağını çünkü günümüzdeki toplumların değişime uğradığını ifade etmektedir. Toplumsal değişimin en bariz örneklerini -1976 yılı göz önünde bulundurularak- Lübnan’da görülebileceğini ifade eden Algar, oradaki küçük bir grup azınlık Hristiyan’ın, tüm ülkeyi gayri meşru yoldan yönettiğini belirtmektedir.

Sabri Erkam moderatörlüğünde, katılımcıların ise Alaeddin Özdenören, Osman Sarı ve A. Ekmel Akkor olduğu bir açık oturumda çağdaş-çağdışı kavramları konuşulmuştur. Konuşulan bu kavramlar, açık oturumun bir noktasında üç şekilde tanımlanmıştır. A. Ekmel Akkor’a göre çağdaş kelimesinin arka planında “ilerici-gerici” ikilemi vardır. O dönemde herkesin birilerini nitelemek için kullandığı, sınırları

belirsiz olan bu ikilemi dile getiren A. Ekmel Akkor, toplumun bir kısmının ve yöneticilerin “gerici” yaftasını İslami değerleri olan insanlara yapıştırdığını ifade etmektedir. Röportajın yaşandığı dönemde bu yaftaların modası geçmiş ve bu ikilem yerine “çağdaş-çağ dışı” ikilemi getirilmiştir. Osman Sarı’ya göre çağdaş kelimesinin manası, içinde bulunulan çağın ve o çağın insanın en temel problemlerini anlamak ve bu problemlere yönelik çözümler üretmektir. Alaeddin Özdenören’e göre bir dinin çağdaş olması ile evrensel olması farklı şeylerdir. Ona göre İslam evrenseldir fakat çağdaş değildir. İslam’ı çağdaşlaştıracak olan Müslümanlardır. İslam’ın ışığını kaldırıp, ilerletecek insanlardır. Bu insanlar hayatın içinde değilse zamanın dolayısıyla çağın dışında kalmış oluyorlar (Erkam, 1977, ss. 6-11). Açıkça görülmektedir ki katılımcılar kendi çağdaşlık tanımını İslam dini ve onun gereklilikleri üzerine kurmuşlardır. Diğer insanların dayattığı ve tanımladığı çağdaş-çağdışı tanımlarını kabul etmemişler bilakis onların “çağdışı” olarak tanımladığına katılımcılar “çağdaş” demiştir.

Genel itibarıyla Maveria Dergisi, sosyal değişmeyi ele alırken İslami değerlere yönelik değişimin toplum ve ülke adına faydalı olacağını savunmuştur. Batı kaynaklı değişimlerin toplumu fesada sürüklediğini, devlet ve toplum arasındaki bağı kopardığını savunmuştur. Derginin ümmetçi tavrı, sosyal değişimde de ortaya çıkmış, İslam medeniyeti altında bir değişimin olması gerektiğini; Hristiyanî nitelikler kazanmadan bu değişimin yapılması gerektiğini iddia etmişlerdir. Dergide özellikle denemelerde bu konular uzun uzun işlenmiştir. Bunun sebebi olarak dönemin Türkiye’indeki gerek siyasi gerek toplumsal gerek ise ekonomik olaylar sosyal değişim kaynaklı olduğundan, yayın kurulu sıklıkla gündemine almak mecburiyetinde hissetmiştir.

5.2 Modernleşme

Sosyoloji toplum bilimidir. Buradaki “toplum” modern toplumdur. Sosyoloji ilkel toplumu incelememektedir. Sosyoloji, sanayileşmeyle beraber değişen toplumun ihtiyaçları, yaşayışları, hayatın içindeki yeri ve durumunu incelemektedir. Çünkü sanayileşme öncesinde yüzyıllarca beraber yaşayan insanlar, bir anda başka bir hale gelmişlerdir. Sanayileşme buhar makinesi ile başladığında, yeni bir insan modeli de

üretmiştir. Yeni ihtiyaçları, beklentileri, problemleri, ilişkileri olan bir insan ortaya çıkmıştır. İşte sosyoloji, bu “yeni insanın” oluşturduğu toplumu incelemektedir. Bu toplum modern toplumdur. “Genel anlamda modernleşme kavramı, önce Avrupa’da başlayan ve sonradan neredeyse bütün dünyayı etkisi altına alan bireyselleşme, sekülerleşme, endüstrileşme, farklılaşma, kentleşme, bürokratikleşme ve rasyonelleşme süreçlerini anlatan toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimlerine işaret eder (Küçülp, 2003: 48).” (Kurt, 2017, s. 217).

Mavera Dergisi sanayileşmeyi dolayısıyla modernliği Tanzimat’la beraber başlatmış, bu olgunun bu ülke halkına iyi gelmediğini ifade etmiştir. Batı kaynaklı olan bu hamleler halkın kültürü ile uyuşmadığı gibi bu kültürü de değiştirmeye yönelik hareketler olarak nitelendirilmiştir. Sanayileşmenin, İslam medeniyetinden fedakarlık yapmayı gerektirdiğini ele alan dergi, bu durumun yadsınamaz bir gerçek gibi görüldüğünü fakat bunun zorunlu olmadığını ifade etmiştir. Tanzimat’tan itibaren derginin yayınlandığı yıllara kadar yapılan değişimlerin sebebi daima sanayileşme olarak lanse edilmiştir. Sanayileşme hem yöneticileri hem de halkı kültürel değişime iten kuvvet olarak değerlendirilmiştir. Fakat dönem incelendiğinde, tüm bu kültürel değişimlere rağmen sanayileşme namına kayda değer büyük gelişmeler görünmemiştir. Bunun sebebi olarak dergi, sanayileşmenin Tanzimatçılar vasıtası ile Türkiye’ye gelmiş ve yanlış değerlendirilmiş olabileceğini ifade etmiştir (Gürdoğan & Zengin, 1977, s. 52).

1976 için modern ve ilk olan teknolojik cihaz ve faaliyetler ülkemize geldiklerinde, toplumumuzun her kesimi için bir soru işareti olmuştur. Bunun nedeni, insanın bilmediğinden korkmasıdır. O dönemde bazı sanat çevreleri (Milliyet Sanat Dergisi, 19 Kasım 1976) Erdem Bayazıt’ın teknoloji düşmanı olduğunu iddia etmişlerdir. Bu söyleme binaen cevap veren Maveria Dergisi; Erdem Bayazıt’ın teknoloji düşmanı olmadığını bilakis insanı yozlaştıranın teknoloji değil yine insan olduğunu söylemiştir (Gürdoğan, 1977e, ss. 40-41). Bu diyalog göstermektedir ki, Maveria Dergisi yeniliklere, modernleşmeye karşı çıkmamış bilakis iyi noktalarını ön plana çıkarmıştır.

Alaeddin Özdenören’e göre Türkiye batılılaşmaya başladığı dönemden itibaren bir örümcek ağı oluşmakta ve her geçen gün daha da girift bir hal kazanmaktadır. Bunun

sebebinin sadece şekil bakımından batılılaşmamız olarak gerekçelendiren Alaeddin Özdenören, yapılan bu şekilci batılılaşmanın içinin boş olduğunu ifade etmiştir. Batı medeniyetinden alınan kaidelerin, bağlamından kopararak alınmasını toplumsal yıkımın bir öncüsü olarak değerlendiren Özdenören, kısır döngü içinde kalan bu “örümcek ağı” durumunu eleştirmiştir (A. Özdenören, 1977a, s. 28). Bunun çözüm yolu olarak, çıkarılan ilkelerin kendi tarihsel ve toplumsal süzgecimizden geçirilmesi ve değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Yapılan şekilci modernleşme adımları, özellikle Anadolu’da toplumun içine sinmediğinden birçok noktada anlamsız kalmıştır.

Ersin Gürdoğan, “Bıçak Yarısı” adlı yazısında “İnsan, geçmişte benzeri görülmemiş bir biçimde teknolojik gelişme yolunda heder edilmektedir” (Gürdoğan, 1977a, s. 34) diyerek teknoloji geliştirmek uğruna yapılan ahlaksızlıklara dikkat çekmiştir. Günün şartları itibariyle, yapılan gelişmelerin, üretilen bilginin kaynağının aslında İslam medeniyeti olduğunu, Batı uygarlıklarının bu kaynağın üzerine sadece kendi bencilliklerini katarak teknolojik yenilikler ve modernleşme adımları attığını şöyle ifade etmiştir: “Batılılar, diğer uygarlıkların, büyük ölçüde de İslam uygarlığının sağladığı bilgi birikimin üstüne, kendi maddeci özlerini de ekleyerek, günümüzde büyük boyutlara ulaşan teknolojik gelişmeye yol açmışlardır” (Gürdoğan, 1977f, s. 8).

Yapılan Batı kaynaklı modernleşme hareketlerinin “ruhsuz” olduğunu ifade eden Osman Sarı, “Eşyaya Tutunmak” adlı yazısında batı medeniyetinin yaptığı her yenilik hareketinin insandan uzak, eşya merkezli olduğunu ifade etmiştir. İnsanın ürettiği fikir algılarının da ruhtan uzak, eşya merkezli olduğunu savunan Sarı, eşyanın tabiatındaki çürümenin, o fikirlerde de olduğunu, o fikirlerin de çürümeye mahkum olduğunu ve bu görüşlere dayanan toplum ve devletlerin de çürüyeceğini savunmuştur (Sarı, 1977b, s. 23).

Mavera Dergisi’nin modernleşme eleştirilerinden en büyüğü şekilci, tepeden inme ve halktan kopuk yani toplumsal değerleri yansıtmıyor olmasıdır. Batı’dan getirilen hukuk sistemine dair eleştirilerini yaptığı yazısında Rasim Özdenören, Avrupa’nın adil olabilmesi için yıllar boyunca İsa peygamberi beklediklerini, o peygamber olmasaydı adaletli dahi olamayacaklarını şöyle vurgulamıştır: “Batı’nın izafi adalet

anlayışlarından kurtulup, mutlak adalet anlayışını tanıması için Allah'ın birliğini, bütün insanların her türlü tecavüzden masum, Allah önünde eşit ve kardeş olduklarını bildiren İsa peygamberin gelmesini beklemesi gerekmiştir” (R. Özdenören, 1977a, s. 13).

Ersin Gürdoğan, “Üretim İmparatorluğundan Erdem Sitesine” adlı denemesinde ülke kaynaklarını düşünmeden, sırf üretmek için üretmeyi; israf olsa dahi üretmeyi hedeflemeyi doğru bulmadığını hem kaynak yönetiminin hem de ihtiyaca göre üretim yapılmasını savunmuştur. Her ne olursa olsun sanayileşmenin doğru bir yaklaşım olmadığını savunan Gürdoğan, ihtiyaca binaen üretimin yapılmasını desteklemiştir. Toplumun ve devletin gerçek ihtiyaçları tespit edildikten sonra yapılan üretimin, atılan sanayileşme adımlarının daha doğru olduğunu ifade etmiş, bilinçsizce üretmenin faturasını halkın ağır ödeyeceğini izah etmiştir (Gürdoğan, 1977g, s. 20).

Tıpkı Alaeddin Özdenören gibi Ersin Gürdoğan da İslam kültür ve medeniyetini, halkın yaşayış biçimini görmezden gelerek yapılan bir takım batı kaynaklı modernleşme hareketlerinin yanlış olduğunu ifade etmiştir. Özdenören’e göre, Türkiye, batıya yönelimli bir hale geldiği zamandan itibaren, İslam medeniyetine dair yapılan çalışmalar terk edilmiştir. Toplumsal bilinci oluşturan tarih gibi ana başlıkların, topluma çarptırılarak aktarıldığını ifade etmiştir (Gürdoğan, 1977h, s. 27).

Çevre kirliliği hakkındaki yazısında Gürdoğan, sadece çevrenin kirlenmediğini, toplumun ahlakının da kirlendiğini ifade etmiştir. “Çevre midir Kirlenen” adlı yazısında sadece ağaçların, yeraltı kaynaklarının yok edilmediğini insanlığın yok edildiğini iddia etmiştir. Ona göre ülkede atılan ekonomik adımların sonucu düşünülmeksizin atıldığından, insan ahlakına ve fitratına uygun olmayan neticeler ortaya çıkmıştır. İnsani değerlerin bir kenara itilerek sadece üretime odaklanması, tüm tabiatı tehdit ettiği gibi insanı da tehdit etmektedir. Gürdoğan’ın vardığı sonuç ise, yaşam için gerekliliği sorgulanmadan yapılan üretimin insanlığı yok ettiğidir (Gürdoğan, 1977c, s. 31).

Mavera Dergisi, modernleşmeyi Batılılaşma ile eşdeğer tutmuştur. Onlara göre modernleşmeyle (Batılılaşmayla) beraber normal şartlarda Türkiye’de olamayan bazı siyasi görüşler de ülkeye empoze edilmiş ve kitleler toplamıştır. Batılılaşma ve

Kemalizm arasındaki bağa da değinen Rasim Özdenören bu durumu şöyle açıklamıştır:

Dava Batılılaşmaksa, bu yolda ileri sürülen görüşlerden hiçbiri bizce henüz Kemalizm'i aşabilmiş değildir. Çünkü Kemalizm, Türkiye'yi bir batı ülkesi, batının bir cüzü haline getirmek istiyordu. Batılılaşma yolundaki diğer görüşlerse, Kemalizm'in köktenci tavrını taklitçilik olarak suçlamaktadırlar. Bu suçlama bir yerde doğru sayılabilirse de Kemalizm'in asıl niyetinin Batı ile özdeşleşmiş bir Türkiye meydana getirmek olduğu gözlerden kaçmamalıdır. Batılılaşma yolunda başka fikirlerin ileri sürülmesininse Kemalist ortamda geliştiğini unutmamalı" (R. Özdenören, 1979b, s. 16).

Mustafa Yürekli "Saatler İslamî Hareketlere Göre Ayarlanmalı" adlı yazısında, modernleşmeyi İslam'ın önüne koymanın bir hata olduğunu ifade etmiştir. İslam'ın "modernleşme önünde bir engel" gibi lanse edildiğini bilakis İslam'ın gelişmeye açık olduğunu, batılılaşmaya kapalı olduğunu savunmuştur. Ona göre Türkiye, İslam ile arasını modernleşme sebebiyle bozmuştur. Asıl itibarıyla İslam'ın modernleşmeyi engellemediğini savunan Yürekli, Batının kendine "kulp" olarak istediği Türkiye'dense, İslam'ın, dünya çarkının dışına çıkardığı Türkiye'yi desteklemektedir. Şayet Türkiye, İslam ile hemhal olursa, batıya kulp olmaktan kurtularak büyük bir güç potansiyeli kazanacaktır (M. Yürekli, 1989, s. 12).

Genel itibarıyla Maveria Dergisi, Modernleşmeyi İslam'ın önüne koymamak şartıyla ve Batılılaşmadan modernleşmeyi desteklemiştir. Tepeden inme, halkta bir karşılığı olmayan, toplumun kültürüne uygun olmayan sözde yenilikleri desteklememiş bilakis toplumun ahlakını bozacağını, toplumu fesada sürükleyeceğini ifade etmiştir. İçi boş şekilci modernleşme hareketleri dergi tarafından sıklıkla eleştirilmiştir. Toplumun gelenek ve kültürüne ait olmayan ve bunlarla uyuşmayan bu hareketlerin toplumda kabul görmediğini savunmuşlardır. Dergide modernleşme hakkında en çok yazan isim Ersin Gürdoğan'dır. Kendisinin Akademisyen olduğu düşünüldüğünde toplumdaki değişimi ve toplumun değişime verdiği tepkileri gündeminde tutması anlaşılır bir durumdur. Gürdoğan'a göre toplum düzelmek için İslam'a ihtiyaç duymaktadır. İslam'la bir olunması gerektiğini ifade eden Gürdoğan, özellikle derginin ilk yarısındaki yılında bu konularda düzenli yazan ender isimlerden biridir. Derginin ilk yıllarından sonra ve özellikle 1980 sonrası süreçte yazılmamaya başlanması; derginin toplumsal değişimi gündeminden çıkardığını göstermektedir.

5.3 Siyaset

Genel tanım itibariyle siyaset, “toplumun işlerini üzerine alma, yürütme, yönetme işi, insan topluluklarını yönetme sanatı” (Köse, 2009, s. 294) olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamanın yanı sıra siyaseti birçok şekilde tanımlamak mümkündür. Maveria Dergisi de kendi bakış açılarını ifade eden, kendilerince doğru olan siyaset tanımını şöyle yapmıştır: “Siyaseti, hayatın sıhhatini temin gayesiyle, imkanları toplumun hizmetinde, Allah’ın rızası olduğu şeklinde kullanmaktadır” (Erdoğan, 1989, s. 4). Allah’ın temelde olduğu bir siyaset tanımı ve anlayışı hakimdir. Onlara göre din, siyasette de insanlık için mihenk taşı görevindedir. Eğer bu taş düşerse her şey yıkılır. Yani İslamiyet toplum üzerindeki gücünü, itibarını, geçerliliğini kaybederse, o toplum İslam medeniyeti altındaki toplumlardan biri olmaktan çıkmaktadır.

Maveria Dergisi, toplumu ve toplumsal hayatı gündemine sıklıkla alan bir dergi olduğundan belli başlı siyasi konulara da değinmiştir. Henüz daha yayın hayatının çok başında, ikinci sayısında “Aydın, siyasetin baskısı altındadır” (Özel, 1977, s. 19) diyerek, yayımlandığı yazı ile dönemin siyasi otoritesini eleştirmiştir. Sadece dönemin siyasi otoritesini değil aynı zamanda insan kaynaklı sistemlerin hepsini Atasoy Müftüoğlu şöyle eleştirmiştir: “Her sistem insanı asli alanı içinde görmek ve tanımaktan çok onu kendi görmek istediği çizgide tutmakta ve bu çizgi üzerinde tanımaya çalışmaktadır. Beşeri sistemlerin insan üzerinde getirdiği tanımlar hayali tanımlardır” (Müftüoğlu, 1981a, s. 17).

Bilindiği gibi siyaset ve edebiyat birçok noktada iç içe geçmiş bir yapıdadır. Siyaset edebiyatı, edebiyatta siyaseti etkilemektedir. Ancak hangisinin diğerini etkilediğini, içlerinden güçlü olan belirlemektedir. Ersin Gürdoğan bu durumu şöyle izah etmiştir: “Biraz da cumhuriyetle birlikte, bu milli edebiyat dediğimiz hareket, farklı bir muhteva kazanıyor. Biraz da 1923’ten sonra toplumumuzun aldığı yeni siyasi görüntüye uygun bir muhteva kazanıyor, yani yeni rejimin bir bakıma propagandasını da yüklenmiş bulunan bir görüntü belirtiyor” (Gürdoğan, 1977d, s. 12). Gürdoğan’ın ifade ettiği bu “yüklenilmiş propaganda” ile “aydınlar” güç kazanmakta ve kendi ideolojilerini dayatmaktadır. Cahit Zarifoğlu da tıpkı Ersin Gürdoğan gibi bu konuya değinmekte ve diktacı bu sanatkar/aydın topluluğunun kültür terörü uyguladığını şöyle ifade

etmektedir: “Materyalist sanatkâr ve aydın, istismar, propaganda ve hakim olduğu alanda başkalarını ezme ilkeleriyle bir kültür terörü uyguluyor. Özellikle Cumhuriyetten bu yana gücünü hükümetlerden alıyor” (Zarifoğlu, 1978b, s. 15).

Mavera Dergisi hem dünün hem bugünün hem de yarının siyaseti hakkında yazılar yazmaktadır. Özellikle 1978 yılında yayınlanan bazı yazılar, geleceğe ışık tutar niteliktedir. Mustafa Özçelik, “Gelişen olaylarla birlikte anarşi her gün dehşet verici tablolarıyla kendini sürekli olarak gündemde tutma imkanını kazanırken, yoğun sancılar içinde bulunan toplumumuz çok yönlü bir kuşatma alanı içinde yeni bir yozlaşma ve çürüme ortamına sürükleniyor” (Özçelik, 1978b, s. 24) diyerek toplumun gittikçe çürüdüğünü söyleyerek 1980 olaylarına ışık tutmaktadır. Ön gördükleri 1980 olayları hakkında 1990 yılına kadar hiçbir şey yazmamışlardır. Ocak 1990 yılında ise 1980 darbesini över nitelikteki şu metni yayınlamışlardır:

“1980 müdahalesi bu yoğun politikleşmeye ve ideolojik ortamı önlemek, toplum ve insanın gündemini değiştirmek, rejimin kesintiye uğrayan bazı hedeflerini tekrar yürütmek için yapılmıştır. Bunu sağlamak için uygulanan baskı ve denetimin yanında, geleceğe dönük çok yönlü tedbirler alınmış, anayasadan başlayarak mevzuat değiştirilmiş, yeni kanun ve kurumlar getirilmiştir” (Çağlar, 1990a, s. 11).

Mavera Dergisi ekibi, dergi yayın hayatını sonlandırdıktan sonra da birçok farklı konuda fikir beyan etmişlerdir. Bunlardan en bilineni ise 28 Şubat olaylarıdır. 28 Şubat 1997 yılından yedi yıl önce, tıpkı 1980 olaylarını öngördüğü gibi, 28 Şubat sürecini de öngörmüş ve bunu gündemine almıştır. 1990 yılında kız öğrencilerin baş örtüsü sebebiyle çeşitli gazetelerce karalama haberlerin yapılmasını protesto etmişler ve tepki göstermişlerdir (Mavera, 1990, s. 3).

1978 yılında Kurban Bayramı, 10 Kasım Atatürk’ü Anma Günü ile denk gelmiştir. Dergi, Kurban Bayramı tebrik mesajı yayınlarken, 10 Kasım Atatürk’ü Anma Günü ile ilgili bir yazı paylaşmamıştır (Mavera, 1978). Dergide, hiçbir 10 Kasım’da mesaj yayınlanmadığı tespit edilmiştir. Bunun en büyük sebeplerinden biri, Maveria Dergisi’nin devleti yönetenler ve yönetim tarzı ile ilgili aynı noktada buluşamamalarıdır. Maveria Dergisi’ne göre ideal devlet, İslam Devleti’dir. Çünkü İslamiyet, hiçbir “izm”i kabul etmemektedir. Alaeddin Özdenören bu durumun üzerinde en çok duran isimlerden biri olmuştur. Devletin herhangi kişi veya

cemiyetlerin güdümünde değil, toplumun refahı güdümünde hareket etmesini ifade eden Özdenören, toplumun ilerleme şartının bu olduğunu savunmuştur. Şayet böyle yapılmazsa toplumun dağılmaya mahkum olduğunu açıklamıştır. Ona göre devlet, sübjektif görüşlerle idare edilemez, objektif olarak halk yararına hareket etmelidir. Bu vasıflara sahip tek devlet ise İslam devletidir. Şeriati, İslam ahlakının hukuka yansması olarak tanımlayan Alaeddin Özdenören, hukuk ile ahlak arasında yakalanan bu bağın toplumu baskı ve güçten korktukları için değil, ahlaki sorumlulukları gereğince hem üretime hem de yönetime daha aktif katılacaklarını ifade eder. Bu da devlet ve toplum arasındaki bağı güçlendirir (A. Özdenören, 1978a, s. 8). “İslam’da devlet Makavelizm de olduğu gibi bir gaye değil, bir vasıta; İslam’ı uygulamak, tanıtmak, yaymak ve benimsetmek için bir vasıta. Onun içindir ki İslam kapitalist, faşist, sosyalist anlayışlar gibi amaca ulaştıran her yolu meşru görmez” (A. Özdenören, 1978a, s. 10).

Derginin düşünce yapısı, yönetenler ve yönetim biçimi ile uyuşmadığından birçok noktada eleştiriler ortaya çıkmıştır. Bunlardan en belirgin olanı, İhsan Işık’ın “Entel ve Aydın Farkı” adlı yazısında meydana çıkmıştır. Işık yazısında, yöneticilerin ekonomik yolları dahi kullanarak toplumu İslam’dan uzaklaştırmayı hedeflediğini ifade etmiştir. Kurucu ideolojinin İslam’a inanan kesime karşı olan tutumunun hiç değişmediğini savunan Işık, batı kaynaklı birey odaklı bakış açısının Türkiye’de yaygınlaştırılmasıyla Müslümanların egale edilmesinin hedeflendiğini iddia etmiştir. Bunu yapmanın en kısa yolunun ise ülkenin ekonomik yaklaşımlarının kapitalist düzene göre şekillendirilmesi olarak ifade etmiştir. (Işık, 1987, s. 15).

Mavera Dergisi’nin yönetim sistemiyle anlaşılamamasının en temel sebebi laikliktir. Laiklik ile din-devlet işleri ayrılmış dolayısıyla “İslam Devleti” olma vasfı ortadan kalkmıştır. Temel yaklaşımlarından biri ümmetçilik olan bu dergide, ideal devlet İslam devletiyken, bu ideal devlete ulaşmasındaki engeli ağır eleştirmişlerdir. Rasim Özdenören “Hicret Üzerine Bir Deneme” adlı yazısında “Gizli Laiklik” kavramından bahsetmiştir. Kureyş kabilesinden kafirlerinin tekliflerini “gizli laiklik” olarak nitelemiştir. Özdenören önce, Hz. Muhammed’in hayatından bir örnek olan, Kureyşli kafirlerin Hz. Muhammed’e gelerek pazarlık yapmasını anlatmıştır. Kureyşlilerin bu pazarlık tekliflerinin “adı konulmamış, gizli bir laiklik” olarak tanımlamıştır.

Kureyşlilerin İslam'ın önemini, kıymetini kavrayamadıkları için “sen bizim tanrımıza inan, biz de seninkine” gibi tekliflerde bulunduklarını iddia etmiştir. Kureyşlilerin bu teklifteki umudunu, İslam'ın kafirlerle uzlaşmacı bir tavır gösterme ihtimaline bağlamıştır (R. Özdenören, 1979a, s. 15).

Siyaseten atılan bir takım yenilikçi adımlardan “Modernleşme” başlığında değinilmişti. Orada zikredilen -derginin ifadesiyle- “tepeden inme, halkta bir karşılığı bulunmayan” birtakım yenilikleri Atasoy Müftüoğlu şöyle nitelendirmiştir:

“Islahatçı tüm yaklaşımlar küfre daha bir kan veren, daha bir can veren yaklaşımlardır. Islahatçı yaklaşımlar ulusçu yaklaşımlardır. Islahatçı yaklaşımlarla olmak demek, cennetle cehennemi bir arada, birlikte yaşamak demektir. Günümüzün zorunluluklarına göre ayarlanmak, günümüzün idrakine göre davranmak, günümüzün egemen anlayışına tutsak olmak demektir. Yöneliş ne doğuyadır ne batıyadır, yalnızca Allah'adır” (Müftüoğlu, 1980f, s. 18).

Dergi sadece siyaseten eleştirilerde bulunmamış, dönemin Türkiye siyasetine göre “sakıncalı” olan birtakım şeyleri gündemlerine almıştır. Bunun en temel örneklerinden birisi, derginin Haziran 1983 tarihli 79. Sayısında görülmektedir. Dergi bu sayıda, Türkiye’de Arapça öğreniminin arttığını ve bu dile artan ilgi olduğunu ifade etmiştir. Dergi, ülkenin, Batıya yönelik reformları arasında yabancı dil olarak İngilizce yerine Arapçaya yönelen insanların olduğunu dile getirmiştir. Bunun sebebini ise yapılan kültürel reformların halkta bir karşılığı olmamasıyla ilişkilendirerek ifade etmiştir. Özellikle yöneticilerin Arapça öğrenimini laikliğe aykırı bir olgu olarak göstermesiyle beraber, dergi Arapça öğreniminin laikliğe aykırı olmadığını, bunun bir gerekçe değil safsata olduğunu açıkça yazmıştır (Mavera, 1983a, ss. 10-11).

Gündeme aldıkları tek nokta “Arapça öğrenimi” değildir. Toplumsal İslami bir siyasi hareketin kurulması gerektiğini, bu kurulan hareketin sadece siyasi değil hemen hemen her alanda; ekonomik, askeri ve politik alanlarda aktif olması gerektiğini Ahmet Yürekli ifade etmiştir. İslam’a dayalı toplumsal bir yapılanmanın ancak ve ancak ilim, ekonomi, politika ve askeri alanlarda gelişimsel etkinliklere bağlamıştır. Bu alanlardan biri noksan kalırsa İslami bir yapılanmanın gerçekleşemeyeceğini savunmuştur (A. Yürekli, 1989d, s. 2). Yine Ahmet Yürekli Eylül 1989 tarihli 154. Sayıda batı kaynaklı oluşturulan tüm sistemlerin İslam’a taş koyduğunu ifade etmiş ve toplumu zedelediğini ifade etmiştir. Ekonomik, hukuki ve kültürel alanların tamamının anti

İslamik bir yapıya büründürüldüğünü savunan Yürekli, Türk toplumunun cahiliye ipi ile bir kuyuya indirildiğini ifade etmiştir. Bu kuyudan çıkış yolunun kulluk olduğunu savunan Yürekli, tek doğru yolun “hak yol” olduğunu salık vermiştir (A. Yürekli, 1989a, s. 2).

Özellikle hukuki anlamdaki değişimlerin olması gerektiğini savunan Maveria Dergisi, hukukun çelişkilerle dolu olduğunu ve bu çelişkilerin Müslümanların aleyhinde olduğunu iddia etmiştir. Birtakım hürriyetlerin bir kesime özel olduğunu, Müslümanların ise o hürriyetlere sahip olmadığını ifade eden dergi, bunun sebebinin ise dine ve Müslümana duyulan korkuya bağlamıştır. Ona göre Müslümanlara yapılan tüm yasaklamalara rağmen atılan bazı İslami adımlar, bir kesim insanı korkutmaktadır (Çağlar, 1990b, s. 11).

Genel itibariyle Maveria Dergisi, siyasi birçok konuda hem dönemin siyasi otoritesini hem de siyasi sistemi eleştirmiştir. Bu eleştirilerinin merkezindeki temel nokta “İslam ve Müslüman ile uyuşmayan” yönetim sistemi olmuştur. Onlara göre ““Devlet” var mıdır, yok mudur, diye sorulmaz. Müslüman varsa, ‘devlet’ de var demektir. “Devlet”, Müslümanın varlığıyla birlikte var olmuş demektir” (M. Kahraman, 1984, s. 19). Derginin temel yaklaşımı ümmetçilik olduğundan, halk Müslüman, devlet ise İslam devleti olmalıdır. Bu yaklaşımları, dergiyi radikal bir grup gibi göstermektedir. Radikal grupları sistem içi-sistem dışı fark etmeksizin mücadeleyi savunan, “laik sistem karşısında direnişi” tavsiye eden, İslami devlet anlayışını savunan gruplar şeklinde tanımlamak mümkündür (H. Yavuz, 2008). Fakat Maveria Dergisi’nin herhangi yasal olmayan bir eylemi onaylamadığı bilinmektedir. Maveria Dergisi’nin radikalliği, fikrî radikallik olarak nitelendirilebilir. Onlar olgunun yani “halihazırda olanın” yanlış olduğunu belirtmiş ve kendilerince ideali yani “olması gerekeni” ifade etmişlerdir. Dergi incelenirken, yukarıda zikredilen görüş ve yazıların büyük bir kısmının 1985 sonrasında yani derginin yayın hayatının son beş yılında yapıldığı belirlenmiştir.

6. SONUÇ

Mavera Dergisi 1976 yılında kurulmuş, 1990 yılında, 14 yıllık yayın hayatını 164 sayı ile noktalamış muhafazakar fikir ve edebiyat dergisidir. Dergi Necip Fazıl Kısakürek, Nuri Pakdil, Sezai Karakoç gibi isimlerin yanında uzun süreler boyunca kalmış isimlerce çıkarılmıştır. Her birinden farklı farklı noktalarda esinlenmişlerdir. Bu esinlenme hem edebi anlamda hem de fikri anlamda olmuştur. Dergi ekibinin, onlardan ayrılarak farklı bir dergi kurma sebepleri, belli bir noktada aynı şekilde düşünmüyor oluşlarıdır. “Zihniyet” başlığında ifade edildiği gibi, Maveria Dergisi ekibi ümmetçilik anlayışını her şeyin üzerinde tuttuğundan başka herhangi bir başlığın onları kapsamadığını düşünmektedir. Derginin kuruluş gayesi de budur. Yani İslam coğrafyasında, hangi Müslümanın bir problemi varsa onu gündeme taşımak, halka duyurmaktır (Mavera, 1982b, s. 2).

Dergide “din” konusu incelenirken, ibadet esasları ve inanç esasları olarak iki ana başlık altında incelenmiştir. Yapılan incelemelerde Maveria Dergisi, ibadet esaslarını deneme, hikaye ve şiir başta olmak üzere, tür ayrımı yapmaksızın eserlerinde işlemişlerdir. Fakat incelemeler esnasında özellikle namaz ve orucun fazla işlenmesi dikkat çekmiştir. Hac, zekat ve kelime-i şahadet çok az işlenmiştir. Bunun sebebinin, yaşanan dönemin gerek siyasi gerek ise ekonomik şartları neticesinde hac ve zekat gibi kısmen politik ve ekonomik olan ibadetlerin gündemlerinde olmaması sonucuna ulaşılmıştır. Maveria Dergisi dini işlevsel perspektiften ele almıştır. İbadetlerin, insanlar üzerindeki maddi-manevi iyi özelliklerine dikkat çeken dergi, oluşturduğu bu işlevselci bakışın kaynağı tasavvufur. Keza inanç esaslarını da tasavvufi bakış açısıyla ele alan Maveria Dergisi, Allah’a iman konusunu, insanı özgür kılan bir his olarak nitelendirmiştir. Peygamberlere iman, peygamber kıssalarıyla işleyerek okuyucunun duygularına hitap etmeyi hedeflemiş ve “istendik değişim” hedefleyerek eğitici bir amaç gütmüştür. Ahirete iman, meleklerle iman, kaza ve kadere iman konularında, dünyanın bir “durak” olduğunu ifade etmiş, ahiretin ise nihai varılacak yer olduğunu ifade etmiştir. Bu başlıklar altında en az işlenen konunun kitaplara iman olduğu tespit edilmiştir. Dönemin Türkiye’inde toplumun büyük kısmının Kur’an’a iman etmeye dair bir problemi olmadığından yani deizm, ateizm gibi akımlar Türkiye’de yükselişe

geçmediğinden, kitaplara iman bahsini gündemlerine sık almadıkları görülmüştür. Fakat kitaplara iman işlenirken dikkat çeken bir husus olmuştur. Bu husus, bugün “tarihselcilik” olarak isimlendirilen akıma karşı yazılmış reddiye niteliğindeki yazıdır. Atasoy Müftüoğlu “Alçalan Bir Dünyada Yükselen” adlı yazısında, Kur’an’ın tarihselliğini savunanlara reddiye yazmıştır. Tasavvufi bakış açısı inanç esaslarında da mihenk taşı olarak bulunmuştur. Hem ibadet esasları hem de inanç esasları özellikle nesirlerde aşırı sade ve yalın bir üslupla yazılmıştır. Bunun sebebinin tasavvufi yönle beraber gelen “tebliğcilik” anlayışı olduğu düşünülmektedir. Bu konuları olabilecek en yalın halde yazarak her sosyo-kültürel tabakadaki insana ulaşmayı hedef edinmişlerdir.

Mavera Dergisinin hem yayınlanan yazı ve şiirlerde görmek istediği, hem de yayın kurulunun zihin yapılarını oluşturan dört temel yaklaşım saptanmıştır. Bunlar “Ümmetçilik”, “Tasavvuf”, “İslami Edebiyat” ve “Zihniyet”tir. Dergi, tüm bu kavramları kendi düşünce yapılarına uygun tanımlamış ve kullanmıştır. Dergi, ümmetçiliğin içinde “Medeniyet” kavramını eklerken, medeniyeti oluşturan temel öğelerden birinin din olduğunu vurgulamıştır. Dolayısıyla din, medeniyet; medeniyet ise ümmetçiliği etkileyen bir faktördür. Buradaki “medeniyet”ten kasıt İslam medeniyetidir. Dergiye göre, ümmet olmak, İslam medeniyeti altında toplanmaktır. Dolayısıyla toplumu kalkındıracak olan da İslam medeniyetidir. Keza ümmet olmak bir araya gelmek, organize olmak gibi kavramları da kendi içinde ihtiva etmektedir. Müslümanın güçlü olması gerektiğini ve mutlaka bir şekilde organize olması gerektiğini, topluluk oluşturmaya gerektiğini ifade etmişlerdir. Dergiyi ümmetçilik bağlamında değerlendirirken bir husus dikkat çekmiştir. Dergi “tüm İslam ülkelerinin problemlerini gündem yapmak üzere” ortaya çıktıklarını beyan etse de özellikle İran ve Afganistan üzerinde çok durmuşlardır. Bu tutumun sebeplerinin; iki devletinde o dönemde savaş halinde oluşu ve dönemin siyasilerinden Prof. Dr. Necmeddin Erbakan’ın siyasi hareketi olduğu düşünülmektedir. Ümmetçiliğe dair yazıların en çok yayınlandığı yıl 1982 yılıdır. O yıl Afganistan özel sayısı, birçok İran ve Suriye yazıları yayınlanmıştır. Ümmetçilik anlayışının arka planında tasavvuf vardır. Çünkü tasavvuf, herhangi bir “izm”i veya milliyetçilik gibi herhangi bir akımı kendi içinde barındırmaz. Dolayısıyla ümmetçiliği besleyen tasavvufi düşüncedir. Maveria Dergisi, tasavvufu sadece dergiye yazı veya şiir seçerken aradıkları bir bakış olarak

değerlendirmemiş bilakis bir yaşam biçimi olarak benimsemişlerdir. Onlar tasavvufu hem hayatlarını düzene sokması açısından -Ersin Gürdoğan'ın "Tüketim Ekonomisine Başkaldırma Yolu Tasavvuf" yazısı en net örneğidir- hem de ahiret ve ölüme yönelik kaygıları ortadan kaldırması açısından desteklemiş ve sanatlarında kullanmışlardır.

Rasim Özdenören'e göre İslami edebiyatın, hayatta bir karşılığı olmalıdır. Bu karşılık, Müslümana güven verirken Müslüman olmayanları ise tehdit eder nitelikte olmalıdır. Muhatap olduğu kitleyi etkilemeli ve davranış değişikliğine sebep olmalıdır. Bu noktada eğitimin tanımı ile beraber düşünüldüğünde yani "davranış değişikliği" (Ertürk, 1997, s. 12) olarak ele alındığında, yapılan İslami edebiyatın insanlar üzerinde eğitici bir etki bırakması hedeflenmiştir. İslami edebiyatın besleneceği kaynak İslam uygarlığının kendisi olmalıdır. Dolayısıyla hedeflenen davranış değişikliği de batı merkezli bir değişim değil Maveria Dergisi'nin Batı medeniyetinin karşısında konumlandığı İslam medeniyetine doğru olmalıdır. Maveria Dergisi, kendi zihin dünyalarını geliştiren bir etken olarak gördükleri İslami edebiyatı, İslam medeniyetiyle ilişkilendirmişlerdir. Toplumu değiştirmeyi dolayısıyla eğitmeyi hedefleyen bu edebiyat biçimi, onların İslam kültür ve medeniyetine olan isteklerini ön plana çıkarmaktadır. Toplumu değiştirirken topluma düşman olmadan bunu yapmayı kendilerine şiar edinmişlerdir. İslami edebiyat onlar için bir amaç değil araç olarak kalmış ve temel gayeleri olan toplumdaki "bozulma"nın önüne geçmek için kullanmışlardır.

Zihniyet başlığı altında Maveria Dergisi'nin ve onun kurucularının kökenlerine inmek hedeflenmiştir. Burada kökenden maksat, memleket veya etnisite değil zihin yapılarının, fikirlerinin beslendiği kaynaklara erişmektir. Özet itibarıyla denilebilir ki Maveria Dergisi'nin zihin yapısının kökleri İslam medeniyeti fikriyle iç içedir. Bu medeniyetin getirileri olan "liyakat" gibi kavramların da bu medeniyet ile beraber özelde insanlar genelde ise toplum tarafından uygulanması gerektiğini düşünmekteledir. Necip Fazıl Kısakürek, onlar için çok önemli bir kaynak, "üstat" olsa da ayrı düşükleri bir mesele bulunmaktadır. Bu mesele ümmetçilik-milliyetçilik ayrımıdır. Maveria ekibi her ne koşulda olursa olsun ümmetçilikten vazgeçmemiş ve onu kendi ideolojilerinin mihenk taşı olarak görmüşlerdir.

Mavera Dergisi yayınlandığı dönem itibariyle Türkiye’deki sosyal değişmeyi yakından görmüş ve bunu gündemine almış bir dergidir. Dergi, sosyal değişmeyi ele alırken İslami değerlere yönelik değişimin toplum ve ülke adına faydalı olacağını savunmuştur. Batı kaynaklı değişimlerin toplumu fesada sürüklediğini, devlet ve toplum arasındaki bağı kopardığını savunmuştur. Derginin ümmetçi tavrı, sosyal değişimde de ortaya çıkmış, İslam medeniyeti altında bir değişimin olması gerektiğini; Hristiyanî nitelikler kazanmadan bu değişimin yapılması gerektiğini iddia etmişlerdir. Maveria Dergisi, Modernleşmeyi İslam’ın önüne koymamak şartıyla ve batılılaşmadan modernleşmeyi desteklemiştir. “Tepeden inme”, “halkta bir karşılığı olmayan”, “toplumun kültürüne uygun olmayan sözde yenilikleri” desteklememiş bilakis toplumun ahlakını bozacağını, toplumu fesada sürükleyeceğini ifade etmiştir. İçi boş şekilci modernleşme hareketleri dergi tarafından sıklıkla eleştirilmiştir. Fakat yapılan bu eleştirilerin dikkat çeken bir yanı vardır. Bu eleştiriler 1980 sonrası dönemde neredeyse bitme noktasına gelmiştir. Nihai noktada bu yazıların bitişi ise 1986 yılı şubat sayısı (110) olmuştur. İlerleyen süreçte 1988 yılının Temmuz sayısında yayınlanan sunuş yazısında kendileri de artık toplumsal değişimi anlatamadıklarını üstü kapalı bir şekilde ifade etmişlerdir:

“Değerli Okuyucu;

Derinden, sade ve özlü gelişmeler, tüm beşeri olgularda olduğu gibi, dergicilikte de aranan hayati bir özelliktir. Canlılığının belirişi hareketliliklerdir. Bu nedenle canlı bir dergide, doğal olarak, zamanla özde ve şekilde kimi değişiklikler görülür. Maveria’nın son aylarda izlediğiniz çizgisindeki kımıldımın temelinde de bu gerçek bulunmaktadır. Evet gün geçtikçe, bir edebiyat olayı olarak Maveria’nın sayfalarına serilen ürünler, daha bir umut, sevgi, hüzn ve aşkla dolu şekilde elimize varmaktadır. Bu sevindirici oluşuma özellikle dikkatinizi çekmek isteriz” (Mavera, 1988b, s. 2).

Mavera Dergisi, toplumu ve toplumsal hayatı gündemine sıklıkla alan bir dergi olduğundan belli başlı siyasi konulara da değinmiştir. Onlara göre ideal devlet İslam devleti, ideal topluluk ise Müslümanlardır (İslam topluluğudur). İslam’ın hiçbir “izm” kabul etmediğini savunan Maveria Dergisi, bu noktadan bakıldığında Radikal bir grup olarak gözüke de herhangi bir silahlı-sopalı eylemde bulunmadıkları göz önüne alındığında, onların radikalliğinin sadece fikirde kaldığını, faaliyete geçmediğini söylemek mümkündür. Derginin siyasi içerikli yazıları incelenirken bazı durumlar tespit edilmiştir. 1979 yılı Aralık sayısına kadar, her üç-dört sayıda bir siyasi içerikler

çıkaran dergi, 1980 yılı Ocak itibariyle sadece bu sayıda üç adet siyasi içerikli yazı çıkarmıştır. 1980 Ocak ayında toplumdaki kutuplaşma gittikçe artmış ve yazarlar da bundan etkilenmiştir. Sadece bu sayıda yayınlanan siyasi içerikli yazılar; Rasim Özdenören'in "Mavera" başlıklı siyasi yazısı, Alaeddin Özdenören'in "79 Siyasetinde Belirginleşen Bir Vaka" isimli siyasi yazısı, Atasoy Müftüoğlu'nun "Sınırları Aşan" adlı siyasi yazısıdır. Toplumdaki kutuplaşmanın bir yaptırımını getireceğini sezen Mavera Dergisi, 1980 yılının ağustos ayında gündem içerikli yazılarını da durdurmuştur. Darbeden sonra, darbeye dair yazı Ocak 1990 yılında, darbeden on sene sonra, darbeyi över nitelikte yazılmıştır. Gündem içerikli yazılar darbeden önce kesildiği gibi dini içerikli yazılar da kesilmiştir. Fakat dini içerikli yazıların yeniden yayına dönme süresi kısa olmuştur. Kasım 1980'de dini içerikli yazılar yazılmaya devam etmiştir. Özellikle Mart 1990 (159. Sayı) itibariyle okuyucuya söyleyecekleri yeni bir şey kalmamıştır. Bu durum özellikle Mayıs 1990 (161. Sayı) itibariyle bariz hale gelmiştir. Öyle ki, derginin muhtevasını "Şiir nasıl okunur?", "Virginia Wolf nasıl okunur?" adlı yazılar oluşturmuştur. Zaten bu durumun farkında olan Mavera Dergisi ekibi, topluma söyleyecek yeni bir şeyleri kalmayınca Ağustos 1990 (164. Sayı) ile sonlanmıştır.

Genel sonuç itibariyle Mavera Dergisi, dine işlevsel perspektiften bakarak değerlendirmiş ve toplum ve birey için iyi yönlerini ortaya çıkarmıştır. Din insanları bir arada tutan ve daha iyiye taşıyacak olan bir vesile olarak görülmüş ve öyle yorumlanmıştır. Onların bu işlevselci yaklaşımlarının ardında ümmetçilik ve tasavvuf yer almaktadır. Derginin tasavvuf anlayışında herhangi bir tarikatı övmek ya da ön plana çıkarmak yoktur. Onların tasavvuf anlayışı, tasavvuf felsefesindedir. Toplumsal anlamda gerek sosyal değişmeyi gerek ise modernleşmeyi gündemlerine almışlar ve batı kaynaklı değişimi reddetmişlerdir. Değişimin veya modernleşmenin karşıtı olmadıklarını ifade etmişler ve değişimin, modernleşmenin ancak İslam ve İslam medeniyeti ile mümkün olabileceğini savunmuşlardır. Toplumu eleştirmeden ve topluma düşman olmadan yazdıkları yazılarla eleştirdikleri tek şey -derginin ifadesiyle- "tepeden inme", "batı kaynaklı", "halkta karşılığı olmayan" yenilik adımlarıdır.

KAYNAKLAR

- A, Dr. S. (1982). Suriye’de neler oluyor. *Mavera*, 6(64), 6.
- Abidoğlu, İ. (2021). *İslam’da Hac olgusu (bir sosyal fenomen olarak)* (1. bs). Dün Bugün Yarın Yayınları.
- Akkor, A. E. (1977a). Çağın sancısı. *Mavera*, 1(11).
- Akkor, A. E. (1977b). Evrensel insan yazarsa. *Mavera*, 1(6).
- Akkor, A. E. (1977c). İslam aydınına övgü. *Mavera*, 1(4), 49-50.
- Akpolat, Y. (2014). *Türk sosyolojisinde kuramsal tartışmalar ve dergicilik* (2014. bs). Doğu Kitapevi.
- Aktürk, M. (1980). Almanya’da İslami faaliyet gösteren kuruluş liderleri ile bir mülakat. *Mavera*, 4(40), 23-29.
- Algar, H. (1995). Elijah Muhammed. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 11, ss. 49-50). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Anamur, S. (1973). Din nedir ve ne değildir? *İslam Medeniyeti*, 3(28), 20-23.
- Arslan, M. (1986). Ali Ulvi Kurucu ile mülakat “medeniyetimizin değerlerinden birini de ‘Aruz’ vezni kabul ederim”. *Mavera*, 10(111), 35-39.
- Arslan, M. Ş. (1985). Prof. Muhammed Meczub’la bir mülakat. *Mavera*, 9(106), 40-45.
- Arslantürk, Z. (1995). *Sosyal bilimciler için araştırma metod ve teknikleri* (2. bs). Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı.
- Arslantürk, Z. (2014). *Din sosyolojisi- din sosyolojisinin “Nedir?”liği* (1. bs). Çamlıca Yayınları.
- Barker, C., & Galasinski, D. (2001). *Cultural Studies and Discourse Analysis: A Dialogue on Language and Identity* (1. bs). Sage Publications Ltd.
- Battal, E. (2016). İnanç uğruna ölme / öldürme: Yeni dinî hareketler ve şiddet. *İnsan & Toplum Dergisi (The Journal of Human & Society)*, 6(1), 7-22.
- Bayazıt, E. (2015). *Şiirler sebep ey, risaleler, gelecek zaman risalesi* (13. bs). İz

Yayıncılık.

- Bayazıt, E. (1976). Hamid Algar'la bir konuşma. *Mavera*, 1(1), 34-38.
- Bayazıt, E. (1977). Tabiat risalesi. *Mavera*, 2(13), 5.
- Bayazıt, E. (1983). Üstad. *Mavera*, 7(80-81-82), 47-51.
- Bayazıt, E. (1987). İslam kültüründe hac soruşturması. *Mavera*, 11(128).
- Bilgili, A. (2018). *Mavera Edebiyat dergisinde sosyal-siyasi düşünce ve coğrafya The socio-political thought in the literature periodical Maveria*. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.
- Bilgin, A. (1987). İslam'ı daha çok bilmekle daha çok anlaşılacak şiirler ve şairler: Erdem Bayazıt. *Mavera*, 11(121), 35-42.
- Bird, J. (2019). *Din sosyolojisi nedir* (A. Taştan & M. D. Dereli, Çev.; 3. bs). Lotus Yayınları.
- Bulaç, A. (1987). İslamî edebiyat değerlendirmesi. *Mavera*, 11(125), 23-26.
- Bulut, H. İ. (2012). Ümmet. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 42, ss. 308-309). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Bulut, H. İ. (2015). Semavi dinlerin ortak ahlak ilkeleri ya da evrensel değerler. *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 65-81.
- Bulut, M. (2015). *Delilleriyle İslam akaidi* (1. bs). Erkam Yayınları.
- Burak, M. (1986). Kudüs'ün gözyaşları. *Mavera*, 9(120), 35-36.
- Canbaz Yumuşak, F. (2012). Rasim Özdenören ve yykücülüğü. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(2), 1281-1299.
- Çağlar, M. (1979). Amerika mektubu: Çürüten toplum. *Mavera*, 3(32), 11-14.
- Çağlar, M. (1990a). 1980 sonrası sosyal değişme. *Mavera*, 14(157), 10-13.
- Çağlar, M. (1990b). Düşünce ve inanç hürriyeti. *Mavera*, 14(158), 10-11.
- Çelebi, İ. (2019). Kelime-i şahadet. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi: C. EK-2* (3. bs, ss. 36-37). Türkiye Diyanet Vakfı.

- Çelik, H., & Ekşi, H. (2013). Söylem analizi. *Marmara Universty Atatürk Education Faculty Journal of Educational Sciences*, 27(27), 99-117.
- Demir, M. (1990). Evet evet uyumuyorum. *Mavera*, 14(162), 20-25.
- Demirci, K. (1998a). Hinduizm. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 18, ss. 112-116). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Demirci, K. (1998b). Hristiyanlık. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 17, ss. 328-340). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Dirin, İ. (1999). Rasim Özdenören. *Yediiklim*, 12(107-108), 55.
- Doğan, A. (1990). Bir sevdaysam. *Mavera*, 14(159).
- Ece, H. K. (1980). Yollar ve yolcular. *Mavera*, 4(42), 16-17.
- Elliot, R. (1996). Discourse analysis: Exploring action, function and conflict in social texts. *Marketing Intelligence & Planning*, 14(6), 65-68.
- El-Münziri, E. M. Z. A. b. A. (2015). *Muhtasar sahihi müslim* (C. 1). ed-Darü'l-Alemiyye li'n-Neşr.
- Emre, M. (1984). Tasavvuf üzerine. *Mavera*, 8(92-93-94-95), 11-13.
- Erbaş, A. (2004). Melek. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 29, ss. 37-39). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Erdem, P. (2020). *Dini edebiyat açısından Maveria dergisi (80-163. Sayılar) incelemesi / Analysis of Maveria magazines (80-163 volumes) according to religious content*. Ankara Üniversitesi.
- Erdinç, S. (1989). İslam'da siyasi sistem. *Mavera*, 13(152), 4-8.
- Erkal, M. (2013). Zekat. İçinde *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (C. 44, ss. 197-207). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Erkam, S. (1977). Çağdaşlık kavramı konusunda açık oturum. *Mavera*, 1(9), 5-25.
- Ertürk, S. (1997). *Eğitimde program geliştirme* (9. bs). Yelkentepe Yayınları.
- Eyüp Güneş, & Karabulut, M. (2017). Rasim Özdenören'in hikayelerinde gelenek-modernizm çatışması. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(26), 441.

Gedik, A. (1984). Tasavvuf. *Mavera*, 8(92-93-94-95), 2-10.

Gönenç, A. Y. (2007). Türkiye’de dergiciliğin tarihsel gelişimi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi | Istanbul University Faculty of Communication Journal*, 29.

Güç, A. (2002). Konfüçyüsçülük. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 26, ss. 167-170). Türkiye Diyanet Vakfı.

Güç, A., & Sert, E. (2020). Budizm’de dört temel gerçek, sekiz dilimli yol ve nirvana. *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 5(12), 3-28.

Güler, T. (2017). Şiir ve gelenek bağlamında Akif İnan’ın şiiri. *Social Science*, 1(1), 30-56.

Günay, Ü. (2002). *Din sosyolojisi* (5. bs). İnsan Yayınları.

Gündüz, Ş. (2003). Mecusilik. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 28, ss. 279-284). Türkiye Diyanet Vakfı.

Gündüz, Ş. (2008). Sâblilik. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 35, ss. 341-344). Türkiye Diyanet Vakfı.

Gürdoğan, E. (1977a). Bıçak yarası. *Mavera*, 1(4), 34-36.

Gürdoğan, E. (1977b). Bir kitap dolayısıyla. *Mavera*, 1(5), 74-75.

Gürdoğan, E. (1977c). Çevre midir kirlenen. *Mavera*, 1(10), 31-33.

Gürdoğan, E. (1977d). Edebiyatta evrensellik ve yerellik konusunda oturum. *Mavera*, 1(3), 11-39.

Gürdoğan, E. (1977e). Erdem Bayazıt teknolojiye karşı mı? *Mavera*, 1, 40-41.

Gürdoğan, E. (1977f). Teknolojinin öteki kaynağı. *Mavera*, 1(6), 8-10.

Gürdoğan, E. (1977g). Üretim imparatorluğundan erdem sitesine. *Mavera*, 1(8), 20-22.

Gürdoğan, E. (1977h). Yalnız O’nu sevmek. *Mavera*, 1(8), 27.

Gürdoğan, E. (1978a). Krematuar. *Mavera*, 2(17), 50.

Gürdoğan, E. (1978b). Ruh değişimi. *Mavera*, 2(18), 22.

- Gürdoğan, E. (1979). Çıkara ayarlanmak. *Mavera*, 3(36), 16-17.
- Gürdoğan, E. (1984). Tüketim ekonomisine başkaldırmanın en etkili yolu tasavvuf. *Mavera*, 8(92-93-94-95), 108-115.
- Gürdoğan, E., & Zengin, B. (1977). Sanayileşme ve sorunları üzerine ikili söyleşi. *Mavera*, 1(12), 51-54.
- Gürkan, S. L. (2013). Yahudilik. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 43, ss. 187-197). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Haksal, A. H. (1986). Gelişigüzel. *Mavera*, 10(112).
- Haldun, İ. (2018). *Mukaddime* (S. Uludağ, Çev.; 18. bs). Dergah Yayınları.
- Harman, Ö. F. (1996). Hac. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 14, ss. 382-386). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Hatib, A. S. (1995). The Nation Of İslam. *Contributions in Black Studies A Journal of African and Afro-American Studies*, 13(Special Double Issue), 48-160.
- Hayri, M. (1982). Beyrut'ta kan çemberi. *Mavera*, 6(70), 2.
- Işık, İ. (1987). Entel ve aydın farkı. *Mavera*, 11(130), 15-16.
- İlarslan, S. (2014). *Türkiye'de televizyon yayıncılığının kuruluşu üzerine temel tartışmalar: Kalkınma, eğitim ve milli güvenlik*. 69(3), 482.
- İnan, A. (1975). Ali Nihat hoca. *Mavera*, 2(24), 33.
- İnan, A. (1977). Doğrul bana. *Mavera*, 1(10), 1-2.
- İnan, A. (1978). En büyük mucize. *Mavera*, 2(19), 18-21.
- İslam, K. N. (1990). Acı acı ağlamaklar. *Mavera*, 14(157), 52-53.
- İsmail, H. (1987). İslam kültüründe hac soruşturması. *Mavera*, 11(128).
- İşler, A. (1988). Dua kervanları. *Mavera*, 11(134), 33-34.
- Kahraman, A. (2000). Mehmet Akif İnan. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 22, s. 263). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Kahraman, A. (2020). Erdem Bayazıt. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi: C. EK-1* (2.

bs, s. 168). Türkiye Diyanet Vakfı. <https://islamansiklopedisi.org.tr/bayazit-erdem>

Kahraman, A. (1985). Erdem Bayazıt'la Maveria dergisi ve Akabe yayınları çevresinde. *Maveria*, 9(100), 12-18.

Kahraman, M. (1979). Arkadaşlıklar. *Maveria*, 3(31), 16-18.

Kahraman, M. (1984). Devlet. *Maveria*, 8(90), 19-20.

Kalkan, S. (1978). İran. *Maveria*, 3(25), 31.

Kalkan, S. S. (1986). İsa ve güvercinler. *Maveria*, 10(116), 13-14.

Kandemir, M. Y. (1997). Hadis. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 15, ss. 27-64). Türkiye Diyanet Vakfı.

Karaçam, F. (2013). ZARİFOĞLU, Abdurrahman Cahit. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 44, s. 136). Türkiye Diyanet Vakfı.

Karadeniz, H. (2016). Adil Erdem Bayazıt'ın poetikası. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(36), 120.

Karahisar, S. (1986). Toplumsal değişimin aslı (teorik bir yaklaşım denemesi). *Maveria*, 10(110), 33-40.

Karakaya, M. (1988). Oralarda bir yerlerde yüreğimi bırakıp gelmişim. *Maveria*, 11(144), 52-56.

Karakaya, M. (1989). Ne yapmalıyım. *Maveria*, 12(147), 36-37.

Karaman, M. (1977). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın tarih görüşü. *Maveria*, 1(1), 26-33.

Kılavuz, A. S. (2016). Meleklerle İman. İçinde *İlmihal* (24. bs, C. 1, ss. 92-99). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Kılıç, S. (1987). Gerçeğin yeniden örgütlenişi: Mümin entelektüelin mesajı. *Maveria*, 1(123), 43-47.

Kıllıoğlu, İ. (1977). Sanatın anlamı üstüne. *Maveria*, 2(13), 23-25.

Kıllıoğlu, İ. (1984). Gül ve ateşten. *Maveria*, 8(92-93-94-95-96), 152-155.

Kısakürek, N. F. (2016). *Çile* (83. bs). Büyük Doğu.

- Köksal, M. A. (2005). *Peygamberler tarihi* (1. bs, C. 1). İmaj Yayınları.
- Köse, H. M. (2009). Siyaset. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 37, ss. 294-299). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Kurt, A. (2017). *Din sosyolojisi* (13. bs). Sentez Yayıncılık.
- Kutlu, M. (1989). Sır. *Mavera*, 13.
- Kutlutürk, C. (2014). *Hinduizm’de avatara inancı*. Ankara Üniversitesi.
- Kutsan, S. (1988). Hüsn ile aşk şeyh galip’ten. *Mavera*, 11(144), 50-51.
- Kutsan, S. (1989). On üçüncü yıla girerken. *Mavera*, 13(145), 4-7.
- Kuyumcu, F. (1984). Tasavvufun başlıca terim ve deyimleri üzerine bir deneme. *Mavera*, 8(92-93-94-95), 31-63.
- Küçük, A. (1986). Sihizm. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 28(28), 391-417.
- Lostar, F. İ. (2019). Muhafazakâr basının modernizm, bilim ve teknolojiye yaklaşımı: Büyük doğu örneği (1949-1959). *İlef Dergisi*, 2, 311.
- Macionis, J. J. (2020). *Sosyoloji* (V. Akan, Çev.; 13. bs). Nobel Yayınları.
- Maraş, M. A. (1979a). Adın kaldı. *Mavera*, 3(27), 1-2.
- Maraş, M. A. (1979b). Şahinşah. *Mavera*, 3(29), 3-6.
- Maraş, M. A. (1980). Şiirler. *Mavera*, 4(48).
- Mavera. (1978). Bayram tebriği. *Mavera*, 2(23).
- Mavera. (1982a). Mini rapor. *Mavera*, 6(62), 6.
- Mavera. (1982b). Mini rapor. *Mavera*, 6(67), 2.
- Mavera. (1983a). Arapça öğrenimi. *Mavera*, 7(79), 10-12.
- Mavera. (1983b). Ben. *Mavera*, 7(74), 9-10.
- Mavera. (1983c). Bu sayıyı sunarken. *Mavera*, 7(80-81-82), 3-4.

Mavera. (1983d). İbadetin vecheleri. *Mavera*, 7(83).

Mavera. (1983e). İslam akılcı mı? *Mavera*, 7(75), 27-28.

Mavera. (1983f). Okuyucu arkadaşı. *Mavera*, 7(84), 1.

Mavera. (1983g). Üstad Necip Fazıl Kısakürek. *Mavera*, 7(79), 1.

Mavera. (1988a). *Mavera*'dan mektup. *Mavera*, 12(133), 2.

Mavera. (1988b). Sunuş. *Mavera*, 12(139), 2.

Mavera. (1989). Hayat tahlilleri. *Mavera*, 13(151), 3.

Mavera. (1990). Gündem. *Mavera*, 14(158), 2-3.

Mektup-5 – Necip Fazıl KISAKÜREK. (t.y.). Geliş tarihi 06 Mayıs 2023, gönderen <https://www.nfk.com.tr/mektup-telgraf-not/mektup-5>

Müftüoğlu, A. (1979a). Bugün onlarla birlikte. *Mavera*, 3(29), 25.

Müftüoğlu, A. (1979b). Furkan günü. *Mavera*, 3(27), 7-10.

Müftüoğlu, A. (1979c). İhsan günü. *Mavera*, 3(28), 14-17.

Müftüoğlu, A. (1980a). Alçalan bir dünyada yükselen. *Mavera*, 4(41), 9-11.

Müftüoğlu, A. (1980b). Gökyüzü ve Yeryüzünde. *Mavera*, 4(42).

Müftüoğlu, A. (1980c). Gökyüzünde ve yeryüzünde. *Mavera*, 4(42), 18-21.

Müftüoğlu, A. (1980d). Hakkın himayesinde. *Mavera*, 4(47), 26.

Müftüoğlu, A. (1980e). Korkuyla ve umutla. *Mavera*, 4(40), 20-22.

Müftüoğlu, A. (1980f). Rahmet içindeler. *Mavera*, 4(44), 17-19.

Müftüoğlu, A. (1981a). Bir gölge düşürmeden. *Mavera*, 5(53), 17-18.

Müftüoğlu, A. (1981b). Rahman ve Rahim olan. *Mavera*, 5(52), 30-32.

Müftüoğlu, A. (1982). Defterimize yazılmaktadır. *Mavera*, 6(64).

- Müftüoğlu, A. (1985). Tevhid aşısıyla. *Mavera*, 9(103).
- Müftüoğlu, A. (1987). İslam kültüründe hac. *Mavera*, 11(128).
- Öngören, R. (2011). Tasavvuf. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 40, ss. 119-126). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özçelik, M. (1978a). Afrika gerçeği ve iki kitap. *Mavera*, 2(23), 36-38.
- Özçelik, M. (1978b). Temeldeki yanlışlığın uzantısı. *Mavera*, 2(24), 24-26.
- Özçelik, M. (1987). Sana gülümseyen ölüm. *Mavera*, 11(127), 17.
- Özdemir, Ş. (2014). *Alaeddin Özdenören hayatı-sanatı-eserleri*. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.
- Özdenören, A. (1976). Karşılaştırma. *Mavera*, 1(1), 24-25.
- Özdenören, A. (1977a). Ağ bozumu. *Mavera*, 1(2), 28-29.
- Özdenören, A. (1977b). Fethi ağabey. *Mavera*, 1(12), 12.
- Özdenören, A. (1977c). Sorumluluk. *Mavera*, 1(11).
- Özdenören, A. (1978a). Devlet. *Mavera*, 3(25), 7-10.
- Özdenören, A. (1978b). İşaret çocukları. *Mavera*, 2(24), 14-17.
- Özdenören, A. (1981). İnsanın yeri. *Mavera*, 5(61).
- Özdenören, R. (1976). Ruhun romanı. *Mavera*, 1(1), 18-23.
- Özdenören, R. (1977a). Adalet. *Mavera*, 1(6), 11-15.
- Özdenören, R. (1977b). Yazarın tavrı önemlidir. *Mavera*, 1(8), 10-12.
- Özdenören, R. (1978). Malzemelerin ruhu. *Mavera*, 2(18), 16-21.
- Özdenören, R. (1979a). Hicret üzerine bir deneme. *Mavera*, 4(37), 13-20.
- Özdenören, R. (1979b). Yumurtayı hangi ucundan kırmalı. *Mavera*, 3(29), 14-23.
- Özdenören, R. (1986). Müslüman ve Müslüman. *Mavera*, 10(120), 2-6.

- Özel, İ. (1977). Şiir okuma kılavuzu. *Mavera*, 1(2), 18-20.
- Özervarlı, M. S. (2004). Melek. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 29, ss. 40-42). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Öztürk, G. (1978). Sabah alacasında. *Mavera*, 2(21), 9-12.
- Sağiroğlu, E. (1986). Kitap ve insan. *Mavera*, 10(116), 36-37.
- Sağiroğlu, E. (1988). Dini bilime onaylatmak. *Mavera*, 12(142), 46-47.
- Sağlam, A. (1979). Türkiye tebeşir dairesi. *Mavera*, 3(27), 25-26.
- Sarı, O. (1977a). Eşya uğruna olan. *Mavera*, 1(4).
- Sarı, O. (1977b). Eşyaya tutunmak. *Mavera*, 1(8), 23-24.
- Sarı, O. (1977c). Fırtına. *Mavera*, 1(10), 34-36.
- Sarı, O. (1977d). Toplumun çürüyüşü. *Mavera*, 1(3), 69-72.
- Sarı, O. (1977e). Toprağa doğru yürüyen. *Mavera*, 1(2), 41-42.
- Sarıkcıoğlu, E. (2019). Sayentoloji kilisesi. İçinde *Yaşayan dünya dinleri* (5. bs, ss. 435-440). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Sarıkcıoğlu, M. (2015). Sayentoloji Kilisesi'nde inanç ve ibadet. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 34, 58-75.
- Saygılı, T. (2019). *Mavera dergisi tahlili (Seçilmiş metinler-fihrist) / Maveria journal analysis (Selected texts-index)*. Aksaray Üniversitesi.
- Sayım, H. (2009). Sih dini. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 37, ss. 166-168). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Seyhan, R. (1983). Sığınak. *Mavera*, 7(83).
- Sinanoğlu, M. (1999). İbadet. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 19, ss. 233-235). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Sinanoğlu, M. (2000). İman. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 22, ss. 212-214). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Soykan, A. (1984). Ahu usul. *Mavera*, 7(86), 55.

- Sözen, E. (1999). *Söylem: Belirsizlik, mübadele, bilgi, güç ve refleksivite* (1. bs). Paradigma Yayınları.
- Su, H. (1987). Takvim yırtıkları. *Mavera*, 11(130), 19-23.
- Sürgit, B. (2014a). *Bir edebiyat dergisi olarak Maveria ve maveria topluluğu / As a literary magazine Maveria and maveria literary group*. İstanbul Üniversitesi.
- Sürgit, B. (2014b). Maveria dergisinin kuruluş süreci. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 38(2), 154.
- Şirin, M. R. (1983). Çağdaş haberleşmenin ideolojisi. *Mavera*, 7(83).
- Tanır, K. (1988). Adem ve oğulları. *Mavera*, 12(136), 5-10.
- Tınaz, N. (2013). Yehova şahitleri. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 43, ss. 391-396). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Topaloğlu, B. (1988). Ahiret. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 1, ss. 543-548). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Topaloğlu, B. (2022). Kıyamet. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 25, ss. 516-522). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Turan, A. (1985). Çöl kokuyorsun demişti birileri bana unutamadım. *Mavera*, 8(102), 22-24.
- Tümer, G. (1992). Budizm. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 6, ss. 352-360). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Tümer, G. (1994). Din. İçinde *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (1994. bs, C. 9, ss. 312-320). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Türkdoğan, O., & Gökçe, O. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemi* (3. bs). Çizgi kitapevi.
- Uysal, V. (2007). Kentsel hayatta dindarlık ve oruç ibadetinin bireysel-toplumsal yansımaları. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 32(1), 19-44.
- Ürün, H. (1982). Bir yıldız kaydı. *Mavera*, 6(68).
- Wach, J. (1995). *Din sosyolojisi* (Ü. Günay, Çev.; 2. bs). İFAV.
- Yalçinkaya, A. (1988). İkinci doğumun ilanıdır. *Mavera*, 12(141).

- Yaman, Y. (2018). İbn Haldun'un tavırlar nazariyesi bağlamında Tunus olaylarının değerlendirilmesi. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 21-34.
- Yaşaroğlu, M. K. (2006). Namaz. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 32, ss. 350-357). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Yavuz, H. (2008). *Modernleşen Müslümanlar/Nurcular, Nakşiler, Milli görüş ve AK Parti* (1. bs). Kitap Yayınevi.
- Yavuz, Y. Ş. (2000). İ'câzu'l kur'an. İçinde *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (C. 21, ss. 403-406). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Yavuz, Y. Ş. (2001). Kader. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 24, ss. 58-63). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Yavuz, Y. Ş. (2007). Peygamber. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 34, ss. 257-262). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Yayın Kurulu. (1981a). İrade ve özgürlük. *Mavera*, 5(61).
- Yayın Kurulu. (1981b). *Mavera*. *Mavera*, 5(61), 2.
- Yazıcılar, S. R. (2013). *Cahit Zarifoğlu eserlerinde dini ve manevi unsurlar*. [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Yılmaz, H. K. (2018). *Ana hatlarıyla tasavvuf ve tarikatlar* (27. bs). Ensar Neşriyat.
- Yitik, A. İ. (2007). Oruç. İçinde *TDV İslâm Ansiklopedisi* (ss. 414-416). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Yorulmaz, H. (2015). *Bir neslin ağabeyi: Erdem Bayazıt* (4. bs). Hat Yayınevi.
- Yürekli, A. (1989a). Değerli okuyucu. *Mavera*, 13(153), 2-4.
- Yürekli, A. (1989b). *Mavera'dan okuyucuya*. *Mavera*, 13(148), 2.
- Yürekli, A. (1989c). Sunuş. *Mavera*, 13(149), 2.
- Yürekli, A. (1989d). Sunuş. *Mavera*, 13(150), 2.
- Yürekli, M. (1988). Estetik düşüncenin etik ve metafizik temelleri. *Mavera*, 12(136).
- Yürekli, M. (1989). Saatler İslami harekete göre ayarlanmalı. *Mavera*, 13(150), 8-13.

Zarifoğlu, C. (2015). *Konuşmalar* (4. bs). Beyan yayınları.

Zarifoğlu, C. (1977a). Yaşamak. *Mavera*, 1(10), 23.

Zarifoğlu, C. (1977b). Yaşamak. *Mavera*, 1(2).

Zarifoğlu, C. (1978a). Yaşamak. *Mavera*, 2(19), 22-27.

Zarifoğlu, C. (1978b). Yaşamak. *Mavera*, 2(21), 13-15.

Zarifoğlu, C. (1979). Yaşamak. *Mavera*, 3(32), 5-7.

Zarifoğlu, C. (1980). Özgürlüğe doğru. *Mavera*, 4(47), 34-37.

Zarifoğlu, C. (1983). Kaybolan şiir. *Mavera*, 7(75), 51-52.

Zarifoğlu, C. (1986). İstanbul. *Mavera*, 10(120), 8-10.

Zarifoğlu, C. (1987). Külfet. *Mavera*, 10(122), 15-16.

Zeybek, Ş. N. (2008). *Dinî edebiyat açısından Maveria dergisi (1980. Sayılar) incelenmesi / Analysis of Maveria magazine (1980. Volumes) according to religious content*. Ankara Üniversitesi.